GRAFİK VE ÖRNEKLERLE
EKONOMİ POLİTİK

S. N. BELJAJEVA

EKONOMİ POLİTİĞİN KONUSU
KAPİTALİZM ÖNCESİ ÜRETİM BİÇİMLERİ
KAPİTALİST ÜRETİM BİÇİMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ
EMPERYALİZM-KAPİTALİZMİN EN YÜKSEK AŞAMASI
TEKELCİ KAPİTALİZMİN SLEYİŞ KURALLARI
DÜNYA KAPİTALİZMİNİN BUNALIMI
BUGÜNKÜ KOŞULLARDA KAPİTALİST DEVLETLERDE
EMEKÇİLERİN DURUMUNUN BOZULMASI VE
SINIF KAVGASININ KESKİNLEŞMESİ

bilim yayınları

Grafik ve Örneklerle EKONOMİ POLİTİK

BİLİM YAYINLARI 38

bilim yayınları

PİYERLOTİ CAD. 21/1 ÇEMBERLİTAŞ - İSTANBUL

S.N. Beljajewa, E.M. Waschenzewa, I.I. Ermolowitsch,
M.M. Koptew, E.İ. Korezkaja, W.N. Kuwaldin, W.W. Mestscherjakov

Grafik ve Örneklerle EKONOMİ POLİTİK

Çeviri : Nabi Dinçer

W.G. Lopatkin danışmanlığında 7 yazar tarafından yazılıp, S.N. Beljajewa tarafından redakte edilen Ekonomi Politik - Kapitalist Üretim Biçimi adlı eser, Politische Ökonomie Kapitalismus adlı Almanca baskısından Bilim Yayınları tarafından Grafik ve Örneklerle EKONOMİ POLİTİK adı ile Temmuz 1978'de dizdirilip bastırılmıştır.

Grafik düzen: Uğur OKMAN

Dizgi ve Film Hazırlıkları : ÇIĞ Yayıncılık Ltd.Şti., 17 97 04 - ANKARA

Baskı: Maya Matbaacılık Ltd.Şti., 18 01 53 - ANKARA

İÇİNDEKİLER

Ekonomi Politiğin Konusu 7
Kapitalizm Öncesi Üretim Biçimleri 8

Kapitalist Üretim Biçiminin Genel Özellikleri 13
Meta Üretimi ve Para 14
Sermaye ve Artık Değer 25
Emeğin Ücreti 35
Sermaye Birikimi 38
Sermayenin Dolaşımı ve Devri 44
Kâr ve Üretim Fiyatı 50
Ticaret Sermayesi ve Ticaret Kârı 61
Faiz Getiren Sermaye (İkraz Sermayesi) ve Kredi 70
Toprak Rantı, Tarımda Kapitalizmin Gelişmesi 80
Ekonomik Bunalımlar 91

Emperyalizm-Kapitalizmin En Yüksek Aşaması 95

I. Tekelci Kapitalizmin İşleyiş Kuralları 96
Üretimin Yoğunlaşması ve Tekeller 98
Banka Sermayesinin Yoğunlaşması ve Toplulaşması 106
Mali Sermaye ve Mali Oligarşi 108
Sermaye İhracı 109
Dünyanın Ekonomik ve Bölgesel Bölüşümü 115
Emperyalizmin Tarihsel Yeri 123

II. Dünya Kapitalizminin Bunalımı 125

Kapitalizmin Genel Bunalımının Özü - Dünyanın İki Toplum Sistemine Bölünmesi ve Bu Sistemler Arasındaki Kavga 125
Tekelci Devlet Kapitalizminin Gelişimi 128
Emperyalist Sömürgecilik Sisteminin Bunalımı ve Yıkılışı. Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik Özellikleri 135
Günümüzde Kapitalizmde Tarımsal İlişkiler 143
Bugünkü Koşullarda Sermayenin Yeniden Üretiminin Özellikleri 146
Günümüz Kapitalizminin Eşitsiz Gelişiminin Güçlenmesi 152
Bugünkü Koşullarda Kapitalist Devletlerde Emekçilerin Durumunun Bozulması ve Sınıf Kavgasının Keskinleşmesi 157

Ekonomi Politiğin Konusu

Ekonomi politik, insanların üretim güçleriyle karşılıklı ilişkiler içindeki üretim ilişkilerini inceleyen bilimdir. Bu bilim, maddi malların üretim, değişim, bölüşüm ve tüketim yasalarını insan toplumunun çeşitli gelişme aşamalarında inceler.

Emek (Çalışma) Sürecinin Basit Ögeleri

İnsanların amaca yönelik faaliyeti

Emeğin Konusu

İnsanın emek süreci içinde üzerinde etkide bulunduğu hammaddeler yarımamul maddeler, vb.

Emek Aracı

İnsanın, kendilerini kullanarak emek konusunu etki altında bıraktığı maddelerin ya da madde ve araçların tümü

Üretim Araçları

"Maddi yaşamın üretilme biçimi toplumsal, siyasal ve ruhsal yaşam sürecini belirler"
Karl Marks
(Marks/Engels, Eserler c.13, s. 8 - 9)

"Bütün insanlığın birinci üretici gücü işçidir, emekçidir".
V.İ. Lenin
(Eserler, c. 29, s. 352)

Üretim Biçimi

Üretim Güçleri

Üretim araçları

Üretim deneylerine ve çalışma becerilerine sahip olan ve üretim araçlarını harekete geçiren insanlar

Üretim İlişkileri

Üretim araçları üzerinde mülkiyet ilişkileri

Sınıfların ve toplumsal tabakaların üretimdeki yeri ve aralarındaki karşılıklı ilişkiler

Üretim sonuçlarının dağılım ve değişim ilişkileri ve bunların tüketimi

Kapitalizm öncesi Üretim Biçimleri

İlkel Toplum Üretim Biçimi

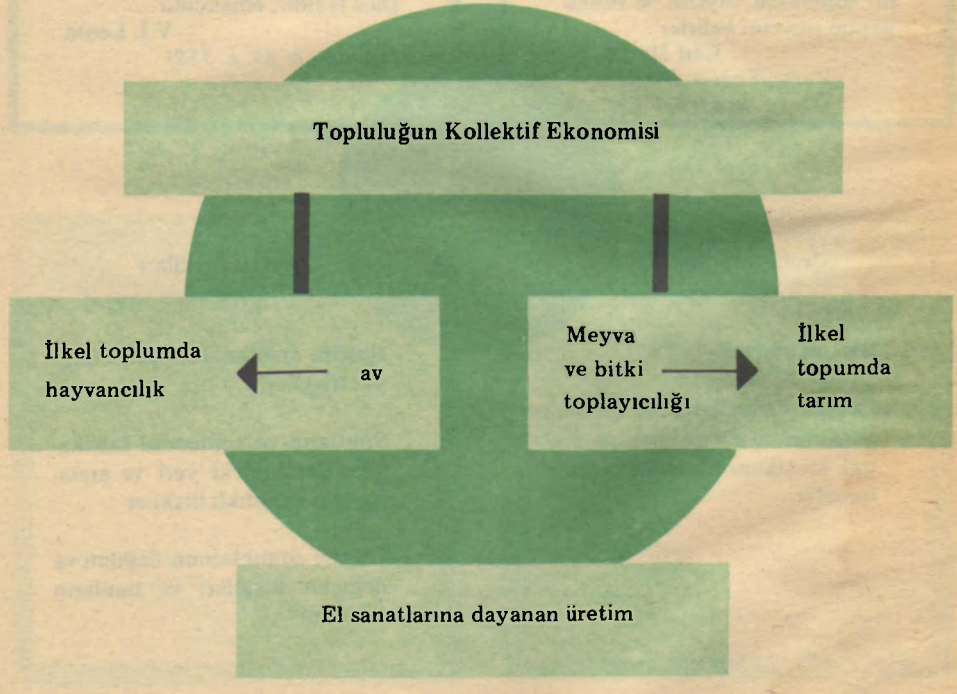
"Bu, toplumsal va da kollektif üretimin ilkel tipi... yalnız kalmış tek tek kişilerin zayıflığının bir sonucu idi; yoksa, üretim araçlarının toplumsallaştırılması sonucu ortaya çıkmış değildir."

Karl Marks
(Marks/Engels, Eserler, c.19, s. 388)

Üretim ilişkilerinin ana hatları

- Üretim araçları üzerinde toplumsal mülkiyet (gens, kabile, kabileler birliği)
- Sınıfların bulunmayışı
- İnsanın insanı sömürmeyişi
- Üretilen ürünlerin eşit olarak bölüşümü

Üretim Alanları

Köleci Toplumun Üretim Biçimi

"İlk büyük toplumsal işbölümünden toplumun ilk olarak büyük ölçüde iki sınıfa ayrılması oluştu: efendiler ve köleler, sömürenler ve sömürülenler."

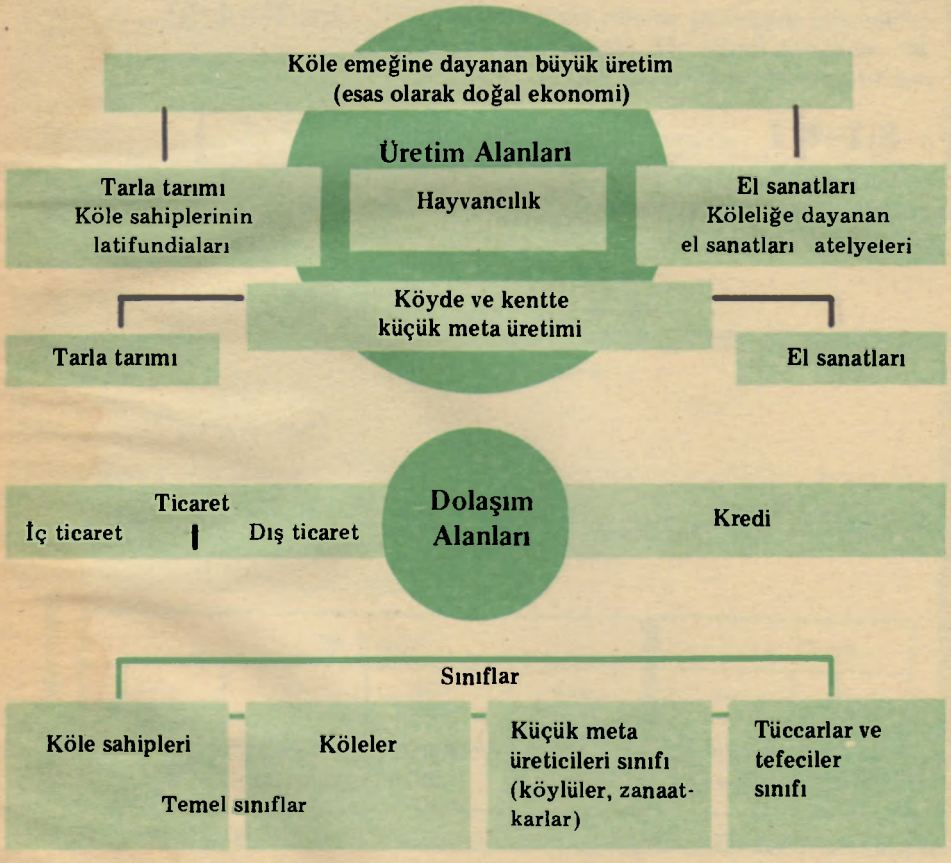
Friedrich Engels

(Marks/Engels, Eserler, c. 21, s. 157)

Üretim ilişkilerinin ana hatları

- Köle sahiplerinin üretim araçları ve köleler üzerindeki mülkiyeti
- Toplumun uzlaşmaz sınıflara bölünmesi
- Bölüşümün uzlaşmaz niteliği - bütün üretilen mallar köle sahiplerinin mülkiyetindedir

Ekonominin Yapısı

Feodal Üretim Biçimi

Feodal ekonomi sisteminin özü "belirli bir tarım biriminin, yani bir malikânenin bütün arazisinin, efendilerin ve köylülerin toprakları olarak bölünmesinden ibaretti. Köylülerin kendi paylarına düşen arazi üzerindeki işletmeleri, malikâne sahibinin işletmesi için bir ön koşuldu. Bunların (köylü işletmelerinin -ç) amacı köylüler için geçim araçları sağlamak değil, aksine toprak sahiplerinin işletmesini çalışan kollarla (emekçilerle -ç) donatmaktı."

V.İ.Lenin
(Eserler, c. 3, s. 185 - 186)

Üretim ilişkilerinin ana hatları

- Feodal beylerin toprak üzerindeki mutlak mülkiyeti ve köylülerin feodal beylere bağımlılığı.
- Toplumun uzlaşmaz sınıflara bölünmesi.
- Bölüşümün uzlaşmaz niteliği - sadece artık ürüne değil, bazan gerekli ürünün bir bölümüne de feodal beyler tarafından el konulması.

Ekonomik Yapı

Feodal Şato Ekonomisi
(esas olarak doğal ekonomi)

Üretim Alanları

- Feodal temel mülk (toprak sahibinin arazisi, ormanlar, çayırlar, vb.)
- Serf köylülerin arazi payları
- Ortak kullanıma ayrılmış arazi (otlaklar, fundalıklar, sular, vb.)

Köy ve kentte küçük meta üretimi

- Tarla tarımı
- El sanatları (Atelyeler)

Dolaşım Alanları

- İç ticaret
- Ticaret
- Dış ticaret
- Kredi

Sınıflar

- Feodal Efendiler
- Serfler
- Küçük meta üreticisi sınıflar (köylüler, zanaatkârlar)
- Tüccar ve tefeci sınıfı

Feodal Toprak Rantının Biçimleri

Emek-Rant

(Angarya)

Rusya

Serf, işletmesinin her birim toprağı için, toprak sahiplerinin belirli bir arazi parçasını işletmek zorundaydı.

17. yüzyılda **1/4–1/3** birim.

18. yüzyılda **1** birim.

Ürün-Rant

(Ürün olarak ödenen haraç)

Rusya

Ürün olarak haraç oranı, (buğdayda öteki edimler gözönünde bulundurulmayarak) 15. yüzyıl sonundan 16. yüzyıl başına kadar Novgorot-Pskov bölgesinde hasadın **1/4–1/3** ü arasındaydı.

Para-Rant

(Para olarak ödenen haraç)

Rusya

Kişi başına para olarak ödenen haraç. (Ruble)

18. Yüzyıl				19. Yüzyıl	
60'lı yıllar	70'li yıllar	80'li yıllar	90'lı yıllar	1. onyıl	2. onyıl
1-2	**2-3**	**4**	**5**	**10-14**	yaklaşık **30**

İlkel Sermaye Birikimi

"İlkel sermaye birikimi olarak adlandırılan birikim, üretici ile üretim araçlarının birbirinden ayrılmasının tarihsel sürecinden başka bir şey değildir. Bu birikim 'ilkel' gibi gözükür, çünkü sermayenin ve ona uygun düşen üretim biçiminin tarih öncesi çağını oluşturur."

Karl Marks
(Kapital, I.C, Marks/Engels, Eserler, I.C. 23 s.742)

İlkel Birikimin Özü

üreticilerin üretim araçlarından ayrılmaları ve proleterleşmeleri	Kapitalist girişimlerin yaratılması için zorunlu olan büyük paraların kişilerin elinde birikmesi.

İngiltere'de Kırsal Yöreler Halkının Mülksüzleştirilmesi Aşamaları

15. Yüzyıl sonu— 16. Yüzyıl başı	Topluluklara ait olan toprakların yağma edilmesi
16. Yüzyıl	Dinde reform hareketiyle ilişkili olarak manastır ve kilise topraklarına el konması
17. Yüzyıl	Toprak üzerindeki feodal mülkiyetin burjuva mülkiyetine dönüşmesi
18. Yüzyıl	Devletin çıkardığı yasalarla, köylülerin, kitle halinde mülklerinden yoksun bırakılması
19. Yüzyıl	Mülklerdeki "ağaçların kesilmesi", tarım toprağının otlaklara dönüşmesi

Rusyada Köylülerin Mülksüzleştirilmeleri Aşamaları

1861 Reformu

Toprak, köylüler arasında mülk sahipleri yararına bölüştürüldü: Avrupa Rusya'sının 36 eyaletinde % 18, bunlardan 21 çernozyom eyaletinde % 26,2.

1906 - 1910 Tarım Anayasası (Stolipin Reformu)

1908 - 1915 yıllarındaki proleterleşme nedeniyle 1,2 milyon çiftçi ya da köylü arazilerini terketmiştir.

Büyük İlkel Birikim Fonlarının Oluşmasının Temel Yöntemleri

Sömürge Sistemi	Devlet Borçlanmaları Sistemi	Vergi Sistemi	Koruyuculuk (himaye) Sistemi

Kapitalist Üretim Biçiminin Genel özellikleri

Meta Üretimi ve Para

"Meta üretiminden, ürünlerin birbirinden ayrı üreticiler tarafından üretildiği ve her üreticinin ayrı bir ürün üzerinde uzmanlaştığı bir toplumsal üretim örgütü anlaşılmalıdır. Böylece, toplumsal gereksinmelerin karşılanması için (bu sürecin sonunda metaya dönüşen) ürünlerin satın alınması ve satılması zorunlu olmuştur."

V.I.Lenin
(Eserler, C.1, s.84)

Meta Üretiminin Ortaya Çıkışının Koşulları

- Toplumsal bir işbölümünün oluşması
- Özel mülkiyetin oluşması ve bununla birlikte üreticilerin özel mülk sahipleri olarak birbirlerinden ayrılması

Basit Meta Üretimi ve Kapitalist Meta Üretiminin Ortak Yanları ve Ayrıldıkları Noktalar

Ortak Noktalar

Toplumsal işbölümü
Üretim araçları üzerinde özel mülkiyet
Ürünlerin satış amacıyla üretilmesi
Üretimin kendiliğindenliği ve anarşik karakteri

Farklar

Basit Meta Üretimi	Kapitalist Meta Üretimi
Üretim araçları doğrudan doğruya üreticiye aittir.	Üretim araçları kapitalistlere aittir.
Ürün üreticinin kişisel emeğiyle üretilir.	Ürün, üretim araçlarına sahip olmayan ücretli işçiler tarafından üretilir.
Ürün üreticiye aittir.	Ürün kapitaliste aittir.
Emek gücü (işgücü) meta değildir.	Emek gücü metadır.
Basit meta üretimi, üretimin genel biçimi değildir.	Kapitalist meta üretimi genel karakter gösterir.

Meta ve Özellikleri

Kullanım Değeri

Bir maddenin, insanın ya da toplumun belirli gereksinmelerini karşılamasını sağlayan yararlı özellikleri

Meta

İnsan emeğinin, insanın belirli gereksinmelerini karşılamaya tahsis edilen ve öteki metalarla değiştirilebilen bir ürünüdür.

Değer

Kendisine maddi bir kılıf geçirilen, insanın insanla olan toplumsal ilişkisi. Metada maddeleşen ve değişimle meydana çıkan (değişim değeri) toplumsal emek.

Kullanım Değerinin Türleri

Kişisel Gereksinme Maddeleri (Tüketim Araçları)

İnsanın, doğrudan doğruya kişisel gereksinmelerini karşılarlar (besinler, konut, giysiler, kitaplar, vb.)

Üretken Tüketim Maddeleri (Üretim Araçları)

İnsanın gereksinmelerini dolaylı olarak, yani üretimin sürdürülmesine bağlı olarak karşılarlar (makineler, hammaddeler, gereçler, vb.)

Değişim Değeri, Değerin Ortaya Çıkış Biçimi

Bir tür metanın bir başka tür meta ile değiştirilmesine olanak sağlayan nicelik ilişkisi

Örnek:

1 Balta = 20 kg. Buğday

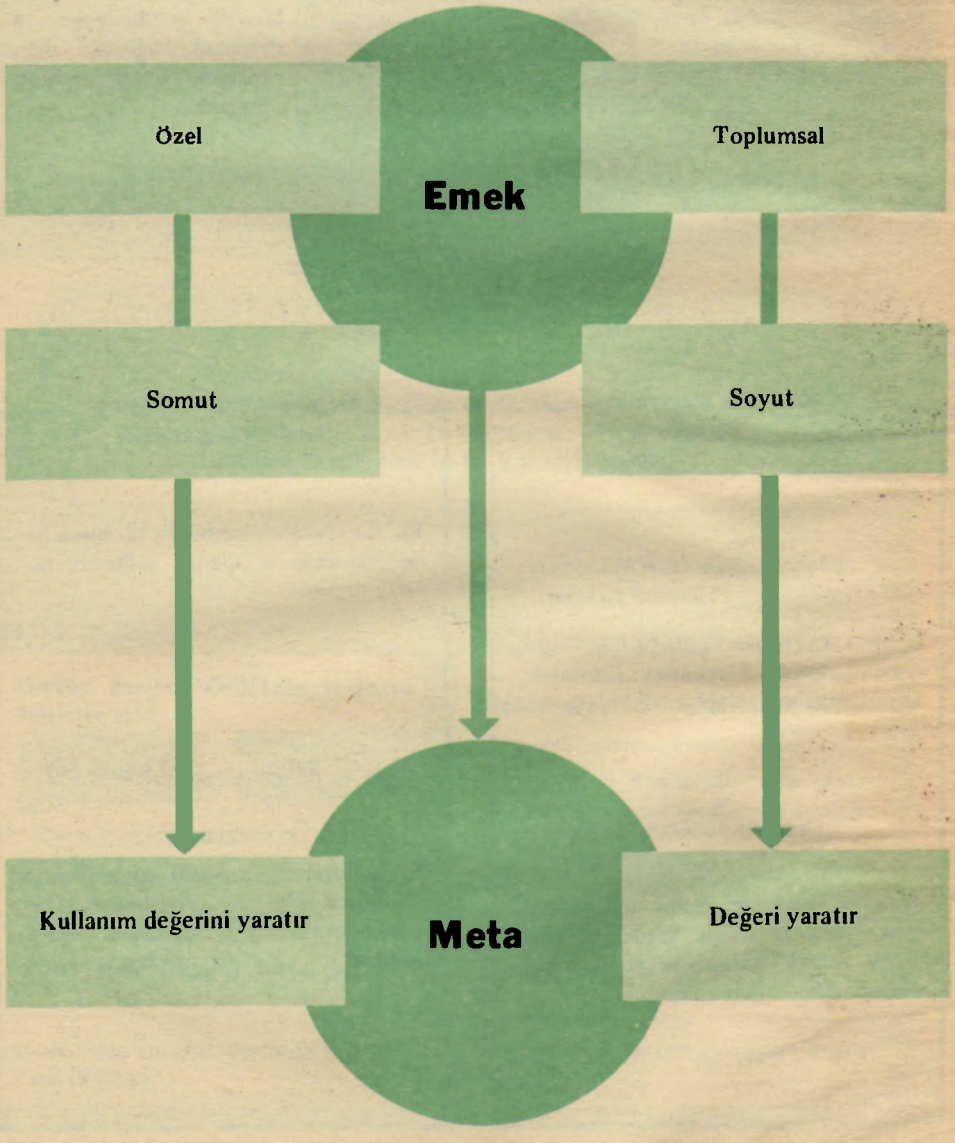
veya

Bir baltanın üretilmesi için harcanan emek miktarı = 20 kg buğdayın üretilmesi için harcanan emek miktarı

Metada Maddeleşen Emeğin İkili Niteliği

"Her türlü emek, bir yandan, fizyolojik anlamda insan emek gücünün harcanmasıdır ve bu özdeş ya da soyut özelliğiyle insan emeği, metaların değerini oluşturur. Öte yandan, her türlü emek, insan emek gücünün, amacı özel olarak belirlenmiş bir biçim içinde harcanmasıdır, ve bu somut yararlı özelliğiyle insan emeği, kullanım değerini yaratır."

Karl Marks
(Kapital, 1. Cilt, Marks/Engels, Eserler, C.23, s.61)

Metadaki Değer Miktarı

Metadaki Değer Miktarı	=	Metanın yapımı için toplumsal bakımdan gerekli emek zamanı
Toplumsal Bakımdan Gerekli Emek Zamanı	=	Her dönemde, toplumsal bakımdan normal olan üretim koşulları altında, yani ortalama emek deney ve becerileri ve ortalama emek yoğunluğu açısından gerekli olan zaman
Toplumsal Bakımdan Normal Üretim Koşulları	=	Her dönemdeki meta türünün ana kütlesinin üretildiği üretim koşulları

Metadaki Değer Miktarı

(Örnekler)

Meta üreticileri grupları	Bir A metanın üretimi için harcanan emek süresi (saat)	Her bireysel meta üreticisi grubu tarafından pazara çıkarılan A metanın birim sayıları	Her dönemde bir A metanın değerini belirleyen toplumsal bakımdan gerekli emek zamanı
I	6	100	
II	8	1000	8
III	10	200	
I	6	1000	
II	8	200	6
III	10	100	

Emeğin Verimliliği ve Yoğunluğu

"Üretici güç, doğal olarak, daima yararlı, somut emeğin üretici gücüdür ve gerçekte, sadece veri bir zaman aralığındaki amaca uygun üretici faaliyetin etkenlik derecesini belirler."

Karl Marks
(Kapital, 1.C. Marks/Engels, Eserler, C.23, s.60)

Toplumsal Emeğin Verimliliği Şöyle Ölçülür

- Belirli bir zamanda üretilen ürün sayısıyle
- ya da
- Bir ürün biriminin üretilmesi için toplumsal bakımdan gerekli emek zamanıyle

Emeğin Verimliliği Şu Etmenler Tarafından Belirlenir:

- İşçinin ortalama beceri derecesi
- Bilimin gelişme durumu ve teknolojiye uygulama derecesi
- Üretim sürecinin toplumsal bileşimi
- Üretim araçlarının kapsamı ve etkenlik yeteneği
- Doğa koşulları

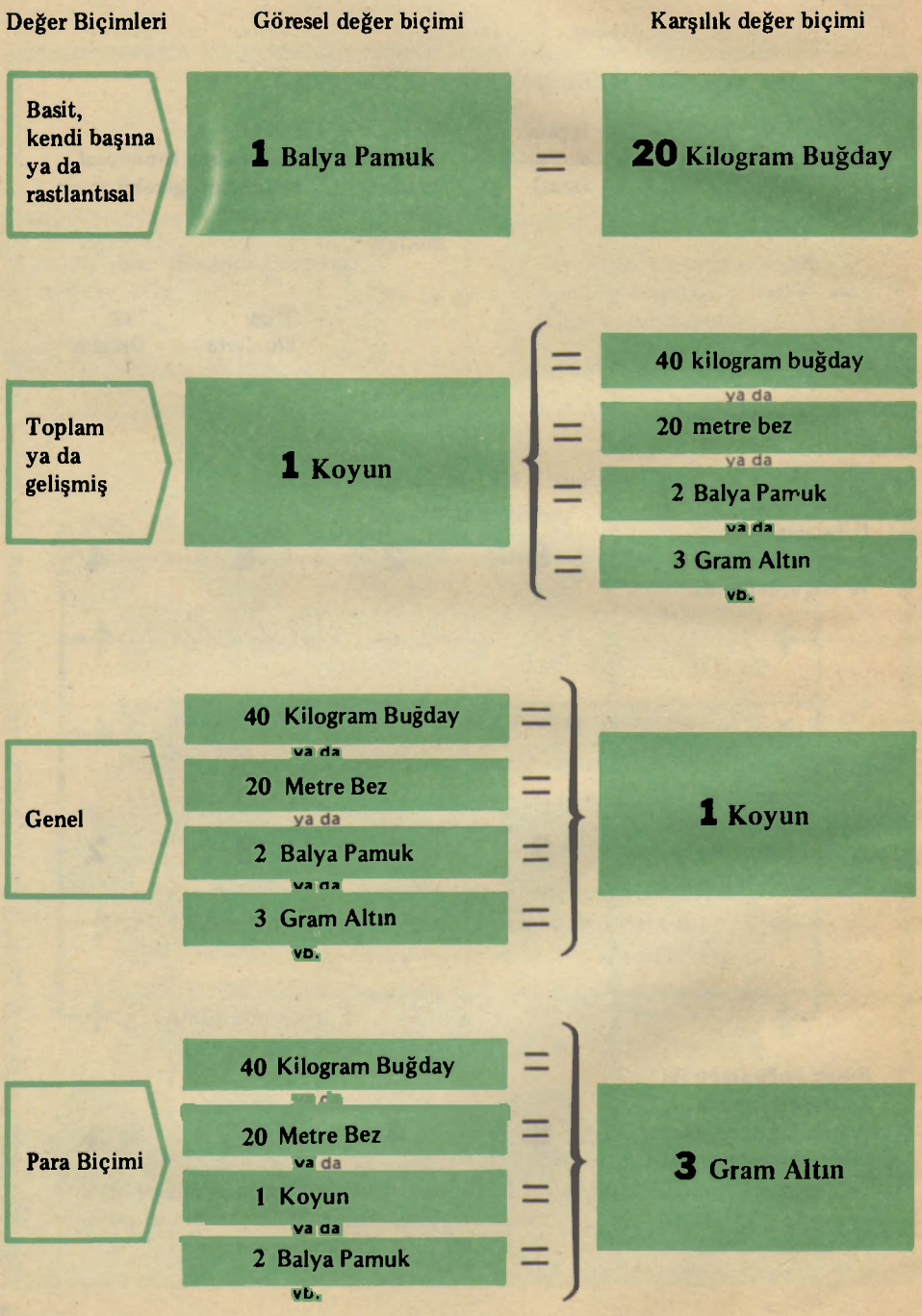
Emeğin yoğunluğu, emek çabasının ölçüsünü ve çalışma sürecinde zaman birimi başına harcanan kol ve kafa emeğini belirler

Emek Verimliliği ve Yoğunluğundaki Artışların Meta Değeri Üzerindeki Etkisi

(Örnek)

	İşgünü süresi (saat)	Bir işgününde üretilen ürün miktarı	Değer (saat olarak toplumsal bakımdan gerekli emek zamanı)	
			Tüm ürünlerin	Tek Ürünün
Ortalama emek verimliliği ve yoğunluğunda	8	2	8	4
Emek verimliliği iki katına çıktığında (yoğunluğun değişmemesi durumunda)	8	4	8	2
Emek yoğunluğu iki katına çıktığında (verimliliğin değişmemesi durumunda)	8	4	16	4

Değer Biçiminin Gelişimi

Para

"Şimdi, doğal biçimiyle eşdeğer biçimi toplumsal bakımdan bütünleşen belirli meta türü, para-meta haline gelmiştir ya da para işlevini görmektedir. Metalar dünyasında genel eşdeğer rolünü oynamak onun belirli toplumsal işlevi ve bu nedenle de onun toplumsal tekelidir."

Karl Marks
(Kapital, 1. C, Marks/Engels, Eserler, C.23, s. 83)

Kullanım değeri
(Belirli gereksinmeleri karşılama yeteneği, örneğin, altından yapılan süs eşyası)

Değer
(Altının üretilmesi için harcanan toplumsal bakımdan gerekli emek zamanı ile belirlenir)

Özgül toplumsal kullanım değeri
(Genel eşdeğer olarak hizmet görür)

Değerin dolaysız toplumsal biçimi
(Her türlü öteki metaların değerlerinin ifade edildiği ya da ölçüldüğü değer biçimi)

Paranın İşlevleri

Değer Ölçüsü

Para burada ancak ideal (tasarlanan) altın ya da gümüş para olarak ortaya çıkar.

- Altın
- Gümüş

Dolaşım Aracı

Para burada "kaybolmakta olan ve aracı rolü oynanan bir biçimde" gerçek altın para olarak ya da onun temsilcisi olarak (bozuk para ya da kağıt para) ortaya çıkar.

- Altın ya da gümüş
- Bozuk paralar
- Kağıt para

Birikim Aracı

Para burada gerçek biçimiyle (altın ya da gümüş) ortaya çıkar.

- Altın ve gümüş paralar
- Altın ve gümüş çubuklar
- Altın ve gümüş ürünler

Ödeme Aracı

Para burada gerçek biçimiyle (altın, gümüş, değerli evrak kredi olarak verilen para biçiminde) ortaya çıkar.

- Altın, gümüş paralar
- Değerli evrak
- Kredi (Bono, çek, banknot)

Uluslar-arası Para

Para burada ilk biçimiyle (altın ya da gümüş) ortaya çıkar.

- Altın ya da gümüş çubuklar

Değer Ölçüsü Olarak Para ve **Fiyat Ölçüsü Olarak Para**

Metaların değerini ifade etmeye yarar

Bizzat altının (ya da paranın) ölçülmesine yarar

"Bir metanın değer bakımından altınla ifade edilmesi, onun altın olarak biçimi ya da fiyatıdır"
Karl Marks
(Kapital, 1. C. Marks/Engels; Eserler, C.23, s.110)

1 Ton Demir **= 2** Ons Altın

Meta Fiyatlarının Meta Değerine ve Altın Değerine Bağımlılığı

Meta Değeri	Altın Değeri	Meta Fiyatı
yükselir	değişmez	yükselir
değişmez	düşer	yükselir
değişmez	yükselir	düşer
düşer	değişmez	düşer

Dolaşım İçin Gerekli Olan Para Miktarı Aşağıdaki Formüle Göre Saptanır

$$Pm \quad \frac{Ft - K + vö - kö}{n}$$

Pm = Belirli bir dönemde (örneğin 1 yıl) dolaşım için gerekli fiyat para miktarı

Ft = (Bu belirli dönem içinde) Dolaşımdaki meta kütlesinin fiyat toplamı

K = Ödemeleri belirli bir süre içinde gerçekleşmeyen kredi ile satılan metaların fiyat toplamı

vÖ = Daha önce krediyle satılan metaların, vadesi gelen (bu belirli süre içinde) ödemelerin fiyat toplamı

kÖ = Ödemeleri karşılıklı teslimat ile karşılanan metaların fiyat toplamı

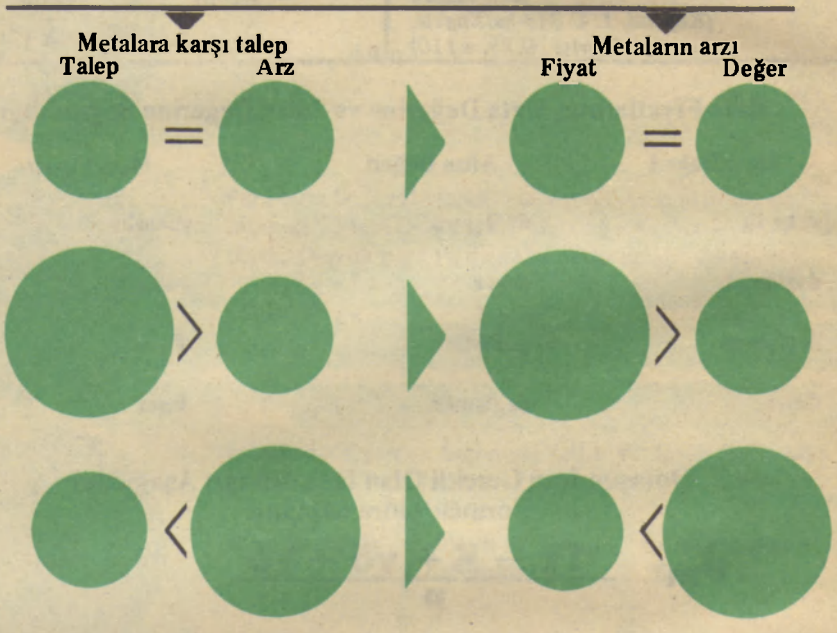
n = Aynı paraların ortalama devir sayısı

Değer Yasası

"Değer yasası, meta üretiminin ekonomik yasasıdır. Buna göre, bir metanın değeri, içerdiği toplumsal bakımdan gerekli emekle ölçülür."

Friedrich Engels
(Marks/Engels, Eserler, C.20, s.97/98)

Meta Fiyatlarının Değerden Sapmasının Nedenleri

Toplum ölçeğinde tüm metaların fiyat toplamı, tüm metaların değer toplamına eşittir.

Meta üretiminin gelişiminde değer yasasının rolü	Bu yasa, kendiliğinden, fiyat yoluyla üretim araçlarının ve toplumsal emeğin çeşitli dallara dağılımını düzenler.
	Bu yasa, üretim güçlerinin kendiliğinden gelişimine ve toplumsal emeğin verimliliğinin yükselmesine yol açar.
	Bu yasa, meta üreticilerinin farklılaşmasına (çoğunluğun fakirleşmesine ve azınlığın zenginleşmesine) ve kapitalist üretim ilişkilerinin oluşmasına neden olur.

Sermaye ve Artık Değer

"...kapitalist üretim sürecinin sürükleyici güdüsü ve belirleyici amacı, sermayenin kendisini olanakların elverdiği en yüksek oranda değerlendirmesi, yani olanakların elverdiği en yüksek artık değer üretimi, dolayısıyle, emek gücünün kapitalistler tarafından olanakların elverdiği en yüksek oranda sömürülmesi(dir)."

Karl Marks

(Kapital, 1.C, Marks/Engels, Eserler, C.23, s.350)

Basit Meta Dolaşımının ve Sermaye Dolaşımının Formülü

	Basit Meta Dolaşımının Formülü	Sermaye Dolaşımının Genel Formülü
	M-P-M	**P-M-P'**
Farklar: Hareketin başlangıç ve son noktası	Meta	Para
Hareketin başlangıcı ve son noktasının kullanım değeri	Nitel bakımdan farklı	Nitel bakımdan eşit
Hareketin başlangıç ve son noktasının değeri	Nicel bakımdan eşit	Nicel bakımdan farklı $P' > P$ $(P' = P + p)$
Hareketin son hedefi	Gereksinme, gereksinmelerin karşılanması	Değerin artması, artık değer üretimi

M = Meta P = Para

P' = Artık değerle artırılmış para miktarı

p = Başlangıçta yatırılan paraya eklenen para (artık değer)

Bir Meta Olarak Emek Gücü

Kullanım Değeri

Meta emek gücünün, üretim sürecinde, sahip olduğundan daha büyük bir değer yaratma özelliği

Değer

Değeri, işçinin gereksinmelerini karşılaması (yani, emek gücünü normal bir biçimde yeniden üretmesi) aynı zamanda, eğitim ve toplumsal gereksinmeler dahil, ailesine bakması için gerekli olan yaşam araçlarının (besin, giysiler, konut, vb) değerleriyle belirlenir.

"Öteki metalardan farklı olarak emek gücünün değerinin belirlenmesi, tarihsel ve ahlaki bir ögeyi içerir."

Karl Marks
(Kapital, 1.C, Marks/Engels, Eserler, C.23, s.186)

Emek Gücünün Bir Günlük Değeri Aşağıdaki Formüle Göre Belirlenir:

$$\frac{\text{D/Yıl} + \text{D/12 Ay} + \text{D/52 Hafta}}{\text{365 Gün}}$$

D/Yıl ya da D/12 ay ya da D/52 hafta = Bir işçinin bir yıl ya da 12 ay ya da 52 haftalık bir süre içinde, emek gücünün normal bir biçimde yeniden üretilmesi, aynı zamanda, zorunlu eğitim ve toplumsal gereksinmeler dahil ailesinin bakımı için gerekli olan yaşam araçlarının değeri

Artık Değerin Üretilmesi

(Örnek)

Üretim aracı değerinin, bir işgünü süresi içinde yeni üretilen ürüne aktarılan bölümü	**100** TL
Emek gücünün günlük değeri	**30** TL
Bir işçi tarafından bir saat içinde yaratılan yeni değer	**10** TL
İş gününün süresi	**8** saat
Bir işçi tarafından bir işgünü içinde yaratılan yeni değer	**10x8= 80** TL
Bir işçi tarafından bir işgünü içinde üretilen metanın toplam değeri	**100+80= 180** TL
Bir işçi tarafından bir işgünü içinde yaratılan artık değer (ücretli işçi tarafından emek gücünün günlük değeri üzerinde yaratılan ve kapitalist tarafından karşılığı ödenmeksizin el konulan yeni değer parçası)	**180-(100+30)= 50** TL

Üretimde İşlev Gören Sermaye

"...sermaye birşey değildir; aksine, belirli bir tarihsel toplum biçimine ait, belirli, toplumsal bir üretim ilişkisidir..."

Karl Marks
(Kapital, 3.C, Marks/Engels, Eserler, C.25, s.822)

Sermayenin Bileşimi

Emek süreci bakımından

Nesnel ya da maddi bölümler: Üretim araçları	Öznel ya da kişisel bölümler: emek gücü

Değerin oluşumu ya da değerlendirme süreci bakımından

Değişmeyen Sermaye	Değişken Sermaye
Üretim araçlarının satın alınması için ayrılan sermaye	Emek gücünün satın alınması için ayrılan sermaye
Üretim süreci içinde değeri değişmez	Bu sermaye -ya da değer parçası- miktarını değiştirir, yani üretim sürecinde değer kazanır.
Artık değerin yaratılması için ön koşuldur.	Artık değerin kaynağıdır.

Metanın Değeri

Aktarılan değer + yeni yaratılan değer (yeni değer)

$$M = c + v + s$$

M = Metanın değeri

c = Değişmeyen sermaye

v = Değişken sermaye

s = Artık değer

Artık Değerin Oranı ve Kütlesi

Artık Değer Oranı

"Artık değer oranı... emek gücünün sermaye tarafından, ya da işçinin kapitalist tarafından sömürülme derecesinin kesin ifadesidir."

Karl Marks

(Kapital, 1.C, Marks/Engels Eserler, C.23, s.232)

$$s' = \frac{s}{v} \cdot 100$$

s' — Artık değerin oranı
s — Artek değer
v = Değişken sermaye

Örnek:

s = 60 TL.
v = 30 TL.

$$s' = \frac{60}{30} \cdot 100 = \%\ 200$$

Artık Değer Kütlesi

Artık değer kütlesi, kapitalist sömürünün mutlak büyüklüğünü ifade eden karakteristiktir.

S = Artık değer kütlesi

s = Bir işçi tarafından ortalama olarak bir günde üretilen artık değer

v = Bir emek gücünün satın alınması için gün başına ödenen sermaye

V = Ayrılan değişken sermayenin toplam tutarı

s'=Artık değer oranı

$$S = \frac{s}{v} \cdot V = s' \cdot V$$

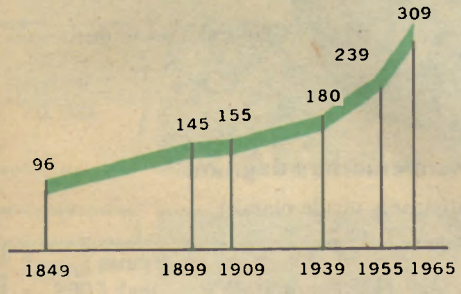
Örnek:

s = 60 TL.
v = 30 TL.
V = 30 Milyon TL.

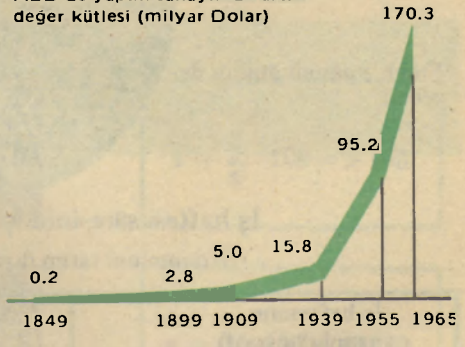
$$S = \frac{60}{30} \cdot 30\,000\,000$$

S = 60 Milyon TL

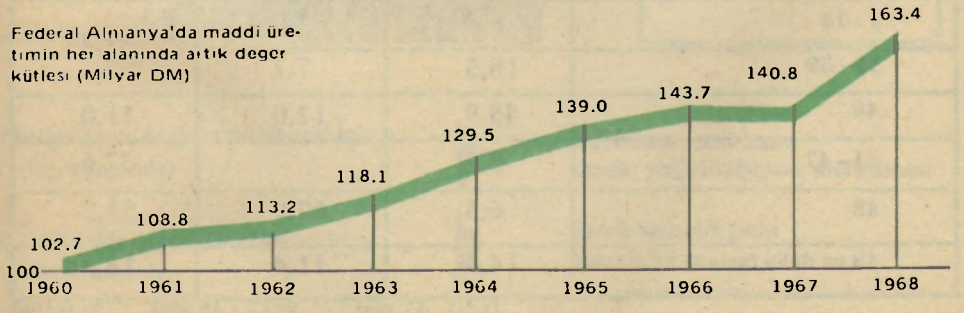
ABD'de yapım sanayiinde artık değer oranı (yüzde)

ABD'de yapım sanayiinde artık değer kütlesi (milyar Dolar)

Federal Almanya'da maddi üretimin her alanında artık değer kütlesi (Milyar DM)

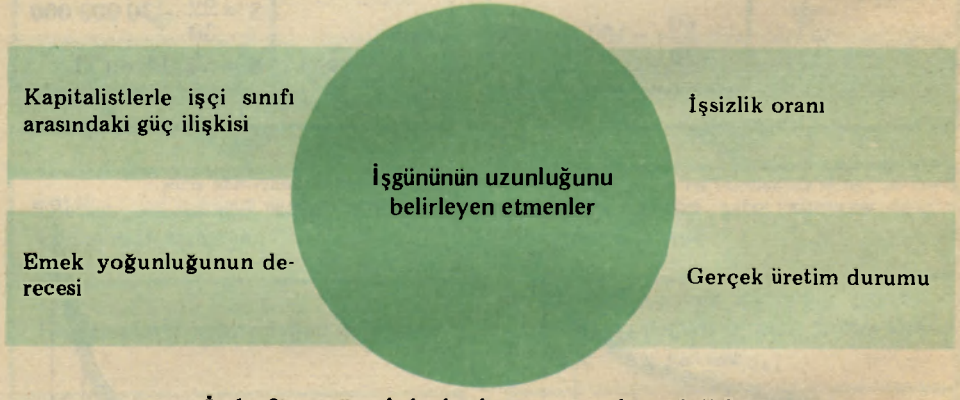

İşgünü

İşgünü	=	Gerekli İş (Emek) Süresi	+	Artık İş Süresi
İşgününün en fazla sınırı	=	Günün tüm uzunluğu	−	İşgününün fiziksel ve toplumsal sınırı

İşgününün fiziksel sınırı = İşçinin maddi bakımdan zorunlu olan gereksinmelerinin karşılanması için gerekli süre (uyku, dinlenme, vb.)

İşgününün toplumsal sınırı = İşçinin manevi ve toplumsal gereksinmelerinin karşılanması için zorunlu süre

İş haftası süresinin işçi ve memurlara dağılımı

(Ekonominin tarım dışı dallarında; yüzde olarak)

İş haftasının uzunluğu (saat)	ABD Şubat 1966	F.Almanya Mayıs 1965	Fransa[3] Ocak 1966
1 - 14	6,4	1,0	1,4
15 - 39	18,5	7,7	
40	45,9	12,0[1]	11,0
41 - 47	8,3		37,6
48	6,5	67,9[2]	31,2
49 ve daha fazla	14,4	11,4	18,8

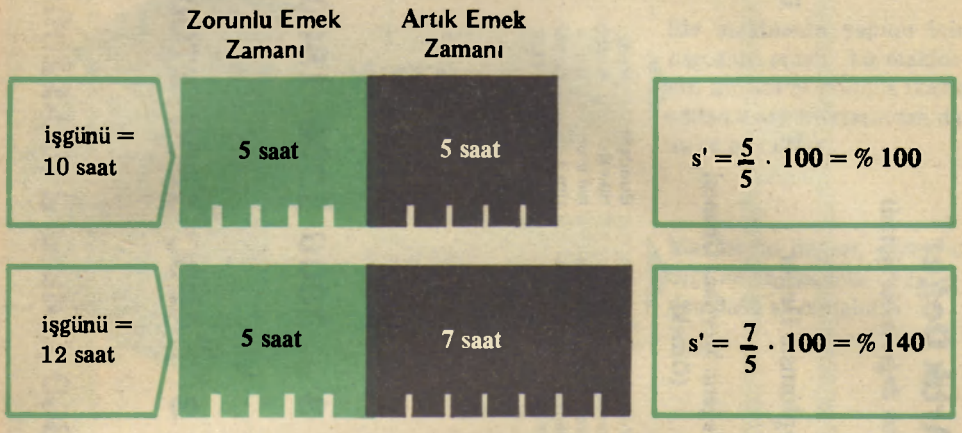
1) 40 - 41 saat 2) 42 - 48 saat 3) işçiler

İşçi Sınıfının Sömürülme Derecesini Artırmak İçin İki Yöntem

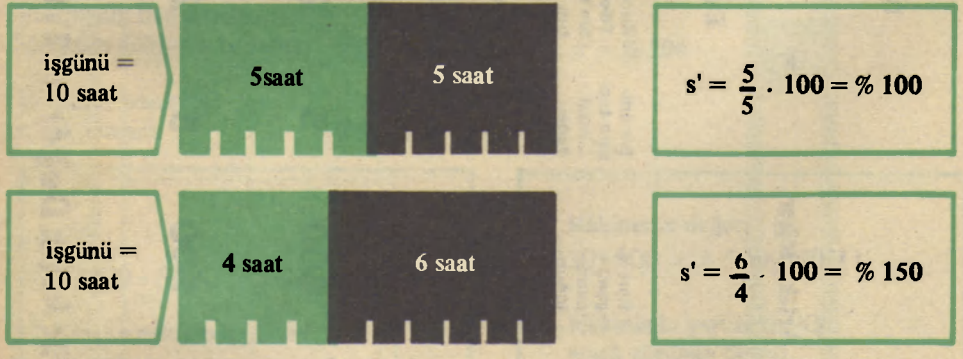
"Artık değer başlıca iki yöntemle artırılabilir: İşgününün uzatılması (mutlak artı değer) ve zorunlu işgününün kısaltılması (göreli artık değer)."

V.I.Lenin
(Eserler, C.21, s.52)

I. Mutlak Artık Değer

II. Göreli Artık Değer

Mutlak artık değerin üretilmesi için temel yöntemler → **İşgününün uzatılması**
Emek yoğunluğunun arttırılması

Göreli artık değerin üretilmesi için temel yöntemler → **Emek verimliliğinin yükseltilmesi**

Ek Artık Değer

(Göreli artık değerin bir biçimi)

Ek Artık Değer	=	Toplumsal Değer	—	Bireysel Değer

Ek Artık Değerin Meydana Gelmesi
(Örnek)

Sanayi dalı işletmeleri	Emek verimliliği	Eşit işgünü uzunluğunda üretilen ürün miktarı	Bir ürünün toplumsal değeri (TL)	Bundan: Tüketilen üretim araçlarının aktarılan Değeri (TL)	Yeni yaratılan değer (TL)	Tüm ürünlerin toplam değeri (TL)	Bundan: tüketilen üretim araçlarının aktarılan değeri (TL)	Yeni Yaratılan Değer (TL)	Emek Gücünün değeri (TL)	Artık Değer (TL)	Ek artık değer (TL)
A	Sanayi dalı için ortalama olarak	600	5	2	3	3000	1200	1800	600	1200	—
B	Ortalamadan yüzde 50 fazla	900	5	2	3	4500	1800	2700	600	2100	900

Ek Artık Değer = 2700-1800 ya da = 2100-1200 = 900 TL

Kapitalizmin Sanayideki Gelişme Aşamaları

Basit İşbirliği	Manüfaktür	Makina ile yapılan büyük üretim

Kapitalizmde Makinaların Kullanım Sınırları

Makinaların Elverişliliği

Toplum için

Bir makinenin yapımı için harcanan emek, bu makinenin kullanımı yoluyla ikame edilen emek miktarından daha az olmalıdır.

Kapitalistler için

Makinenin değeri, yerini aldığı emek gücünün değerinden daha az olmalıdır.

Örnek:

Bir makinenin yapımının maliyeti	5000 emek saati	1 emek saati = 30 TL.
Makinenin tüm işleme süresinde doldurduğu zaman	6000 emek saati	s' = % 200
Zorunlu, ödenmiş emek zamanı	2000 saat	

6000 - 5000 = 1000

saat emek zamanından tasarruf

Makinenin değeri
30 • 500 = 1.500.000 TL

Makinenin yerine geçtiği emek gücünün değeri
30 • 2000 = 60.000 TL

Makina toplum için yararlıdır.

Makina kapitalist için kârlı değildir.

Emeğin Kapitalizm Tarafından Toplumsallaştırılması

"... makineye dayanan büyük sanayinin temel karakterini şu sözcüklerle özetleyebiliriz: emeğin toplumsallaştırılması."

V.I.Lenin
(Eserler, C.9, s.566)

Kapitalizmde Toplumsallaştırılmış Emeğin Temel Biçimleri

Üretimin Yoğunlaşması

Toplumsal işbölümü ve uzmanlaşmanın geniş ölçüde gelişmesi

Kişisel bağımlılık biçimlerinin ortadan kaldırılması ve özgür ücretli işçiliğe geçiş

Tarımda çalışan nüfusun azalması

Nüfusun sermayenin gereksinmesine cevap veren bir biçimde hareketlilik kazanması (içe ve dışa göç)

Proletaryanın sayısal artışı, büyük kapitalist işletmelerde ve sanayi merkezlerinde artan bir biçimde yoğunlaşması

Kapitalizmin Temel Çelişkisi ve Ortaya Çıkış Biçimleri

Üretimin toplumsal karakteri ile üretimin sonuçlarını elde etmenin özel kapitalist biçimi arasındaki çelişki

Tek tek işletmelerde üretimin örgütlendirilmesiyle tüm toplumdaki üretim, arasındaki çelişki.

Üretim ve tüketim arasındaki çelişki.

Proletarya ve burjuvazi arasındaki çelişki.

Emeğin Ücreti

". . . emeğin ücreti, göründüğü şey değildir, yani emeğin fiyatına karşılık olan değer değildir; aksine, sadece emek gücü fiyatına karşılık olan değerin maskelenmiş bir biçimidir."

Karl Marks
(Marks/Engels, Eserler, C.19, s.25)

Emeğe dayalı ücretin temel biçimleri

Zamana dayalı ücret

Saat ücreti

Günlük ücret

Haftalık ücret

Aylık ücret

Parça başına ücret

(akord ücret)

Bugünkü ücret sisteminin temel biçimleri

(zamana dayalı ya da parça başına ücretin değişmiş ya da bileşik şekilleri)

İş saatinin fiyatı
(birim ölçüsü olarak)

$$= \frac{\text{Emek gücünün ortalama olarak günlük değeri}}{\text{İşgününün ortalama süresi}}$$

İş saati fiyatı

Örnekler

I. İşgünü süresi
8 saat
Emek gücünün günlük değeri 60 Tl — 60/8 = 7,5 TL

II. İşgünü süresi
9 saat
Emek gücünün günlük değeri 60 Tl — 60/9 = 6,66 TL

III. İşgünü süresi
10 saat
Emek gücünün günlük değeri 60 Tl. — 60/10 = 6 TL

Ücretin Miktarı

Göreli ücret, işçinin emek gücü için elde ettiği para tutarı ile ifade edilir.

Gerçek ücret işçinin para olarak elde ettiği ücretle, yani göreli ücretiyle satın alabileceği mal ve hizmetlerin miktarıyla ifade edilir.

Gerçek ücretin miktarını belirleyen temel etmenler

- Göreli ücretin miktarı
- Tüketim malları ve hizmetlerin fiyat düzeyi
- Vergilendirme derecesi

$$\text{Gerçek ücret endeksi} = \frac{\text{Göreli ücret endeksi}}{\text{Tüketim malları ve hizmetlerin fiyat endeksi}}$$

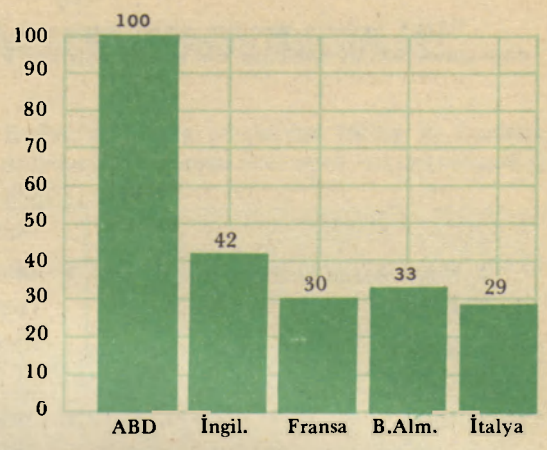
Örnek:

Göreli ücretler % 5 artmıştır
Tüketim malları fiyatları % 10 artmıştır

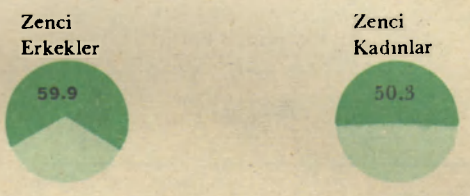
Gerçek ücret endeksi = $105/110 \cdot 100 = \%\ 95{,}4$

Ücret Farkları

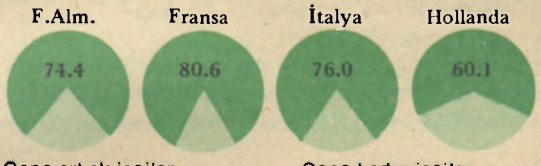
1950 yılında yapım sanayindeki gerçek saat ücreti
(ABD = 100)

ABD'de zencilerin yıllık ortalama ücretleri (beyaz halkın yıllık ortalama ücretlerinin yüzdesi olarak; 1960)

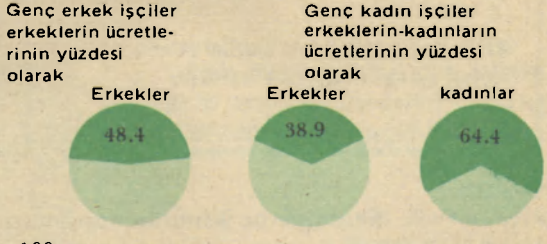

Kadınların ücreti (erkeklerin ücretlerinin yüzdesi olarak; 1966)

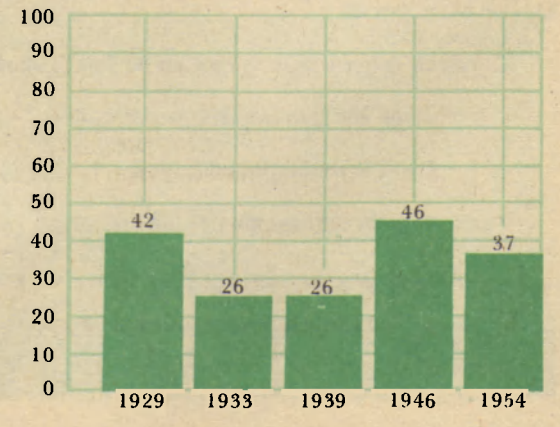

İngiltere'de genç erkek[1] ve kadın[2] işçilerin ücreti (1960 yılı ortalama ücreti)

1. 20 yaşına kadar
   20 yaş dahil
2. 17 yaşına kadar
   17 yaş dahil

ABD'de tarım işçilerinin ortalama saat ücretleri (ABD yapım sanayindeki ücretlerin yüzdesi olarak)

Sermaye Birikimi

"Artık değerin sermaye olarak kullanımı ya da artık değerin yeniden sermayeye dönüşmesi sermaye birikimi olarak adlandırılır."

Karl Marks
(Kapital, 1.C, s.605)

Yeniden üretim sürecinin temel öğeleri

- Maddi malların yeniden üretilmesi
- Emek gücünün yeniden üretilmesi
- Üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesi

Yeniden Üretimin Türleri

Basit yeniden üretim	Genişletilmiş yeniden üretim
Üretim süreci değişmeyen bir kapsam içinde yinelenir	Üretim süreci genişletilmiş bir ölçekte yinelenir.
Artık değer bütünüyle kapitalistlerin kişisel gereksinmelerine harcanır	Artık değerin bir bölümü tasarruf edilir, böylece ek sermayeye dönüşür. Artık değerin geri kalan bölümü kapitalistlerin kişisel gereksinmeleri için harcanır.

Sermaye birikiminin kapsamını belirleyen etmenler

Artık değerin mutlak miktarı ile ilişkili olarak:

— Emek gücünün sömürülme derecesine

— Emek verimliliğinin düzeyine

— Ayrılan sermayenin mutlak miktarına

Artık değerin sermaye ve gelir arasındaki oransal dağılımına

Eldeki ve kullanılan sermaye arasındaki farkın düzeyine (kapasite kullanımı -ç)

Sermayenin Organik Bileşimi ve Kapitalizmin Gelişimi Sürecinde Büyümesi

Sermayenin teknik bileşimi ▶ Kullanılan üretim araçlarının kütlesi ile bunların kullanımı için gerekli olan emek miktarı arasındaki ilişki

ABD'de yapım sanayiinde üretim sürecinde çalışan işçilerin sayısının ve teknik tesislerinin büyümesi

	1899	1962	1899 = 100
Motor gücü (mil.B.G.)	9,8	151,5	1540
Üretimde çalışan işçiler (mil.)	4,5	12,1	269
Her 100 işçiye düşen motor gücü (B.G.)	218	1249	572

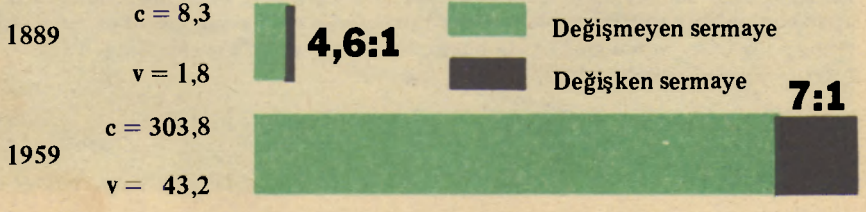
Sermayenin değer bileşimi ▶ Sermayenin değişmeyen sermayeye (üretim araçlarının değeri) ve değişken sermayeye (işgücünün değeri, ücretlerin tüm toplamı) bölen ilişki ile belirlenir.

Sermayenin organik bileşimi = c/v ▶ "Teknik bileşimi tarafından belirlendiği ve onun değişmelerini yansıttığı ölçüde sermayenin değer bileşimidir."

Karl Marks
(Kapital, I.C, Marks/Engels, Eserler, C.23, s.641)

C = Değişmeyen sermaye V = Değişken sermaye

ABD yapım sanayiinde sermayenin organik bileşiminin büyümesi
(Milyar Dolar)

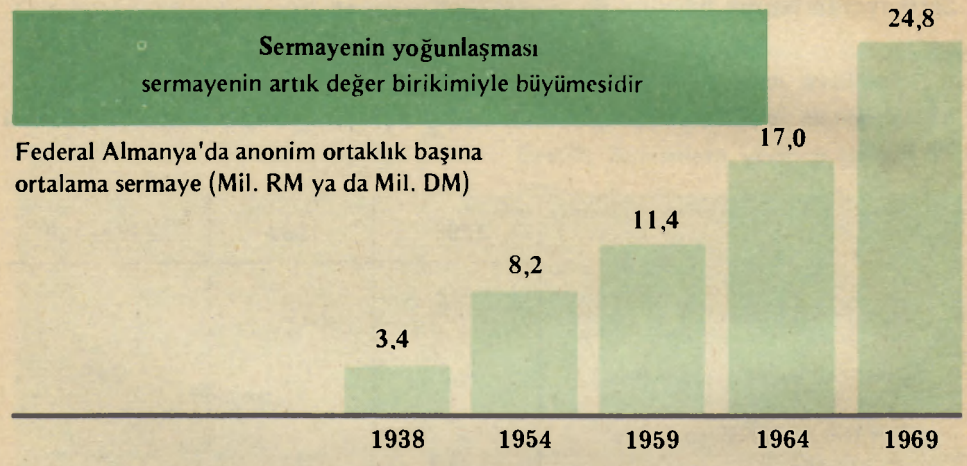

Sermayenin Yoğunlaşması (Konsantrasyonu) ve Toplulaşması (Santralizasyonu)

"Artık değerin sürekli olarak yeniden sermayeye dönüşmesi, üretim sürecine giren sermaye büyüklüğünün artmasıyla kendini gösterir."

Karl Marks
(Kapital, 1.C, Marks/Engels, Eserler, C.23, s.653)

Sermayenin yoğunlaşması
sermayenin artık değer birikimiyle büyümesidir

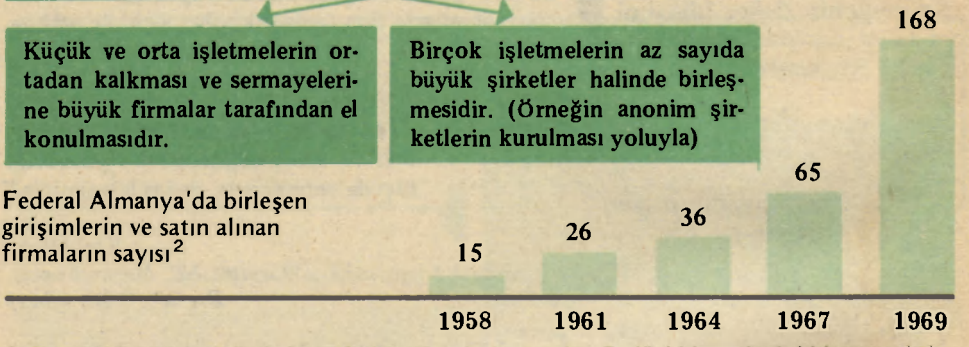

1. Gerek sermayenin yoğunlaşması (birikimi), gerek toplulaşması sermaye kütlesinin artışına yansır.

Sermayenin toplulaşması
işletmelerin sermaye kitlesinin aşağıdaki etmenlerle büyümesidir

Küçük ve orta işletmelerin ortadan kalkması ve sermayelerine büyük firmalar tarafından el konulmasıdır.

Birçok işletmelerin az sayıda büyük şirketler halinde birleşmesidir. (Örneğin anonim şirketlerin kurulması yoluyla)

2. Burada ihbar zorunluğu bulunan birleşmeler söz konusudur. Bu tür birleşmelerde birleşmeye katılan girişim % 20 lik bir pazar payı ya da 500 milyon DM lık satış, ya da bir milyar DM.lık bilanço toplamı gösterir.

Toplulaşma süreci, birikimden şu şekilde ayrılır: "Toplulaşma zaten var olan ve işlevini gören sermayelerin dağılımındaki bir değişmeyi gerektirir. Buna göre hareket alanı toplumsal servetin mutlak olarak artışı ile ya da birikimin mutlak sınırlarıyla sınırlanmış değildir. Sermaye burada büyük kütleler halinde bir elde şişip kabarır, orda ise birçok ellerde kaybolur gider."

Karl Marks
(Kapital, 1.C, s.654)

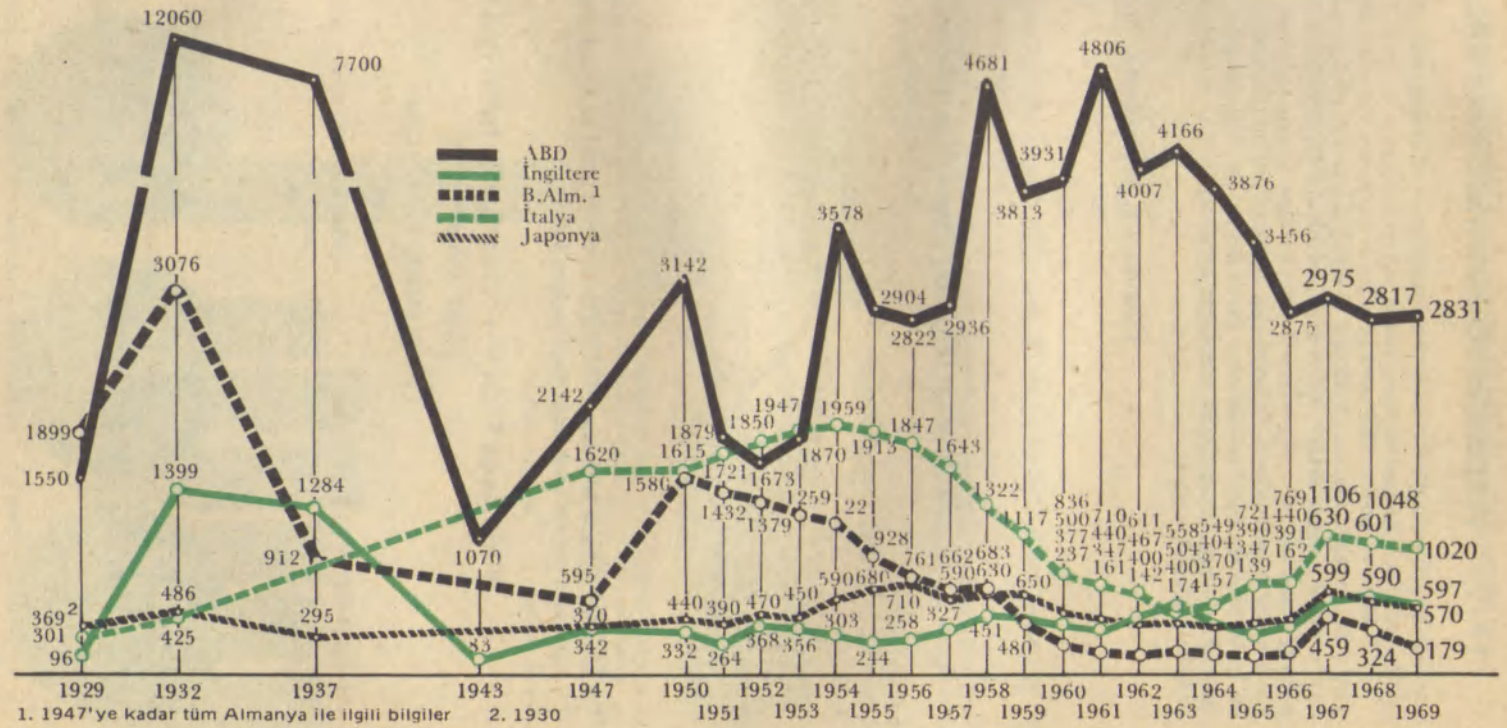
Göreli Nüfus Fazlası

Sermaye birikimi ve sermayenin organik birleşiminin büyümesi
Emek verimliliğinin artması
Küçük meta üreticilerinin ortadan kaldırılması

Nedenler

Biçimler

Akıcı fazla nüfus
Gizli ya da tarımsal fazla nüfus
Durgun fazla nüfus

1. 1947'ye kadar tüm Almanya ile ilgili bilgiler 2. 1930

Kapitalist Birikimin Genel Yasası

"Toplumsal servet, faal sermaye, bu sermayenin büyümesindeki kapsam ve enerji, yani proletaryanın mutlak büyüklüğü ve emeğinin üretici gücü ne kadar artarsa, yedek sanayi ordusu o kadar artar... ve de yedek ordu, aktif işgücü ordusuna oranla ne kadar büyük olursa, yoksulluğu işin eziyeti ile ters bir ilişki içinde bulunan pekiştirilmiş fazla nüfus o kadar kalabalıklaşır. Nihayet işçi sınıfının yoksul tabakası ve yedek sanayi ordusu ne kadar büyürse resmi yoksulluk o kadar büyük. Bu, kapitalizmin, mutlak ve genel yasasıdır. Bu da tıpkı öteki bütün yasalarda olduğu gibi, gerçekleşmesi sırasında çeşitli koşullarla değişikliğe uğrar."

Karl Marks
(Kapital, 1.C, Marks/Engels, Eserler, C.23, s.673/674)

Proletaryanın Göreli Olarak Yoksullaşması

İşçi sınıfının payı düşmektedir

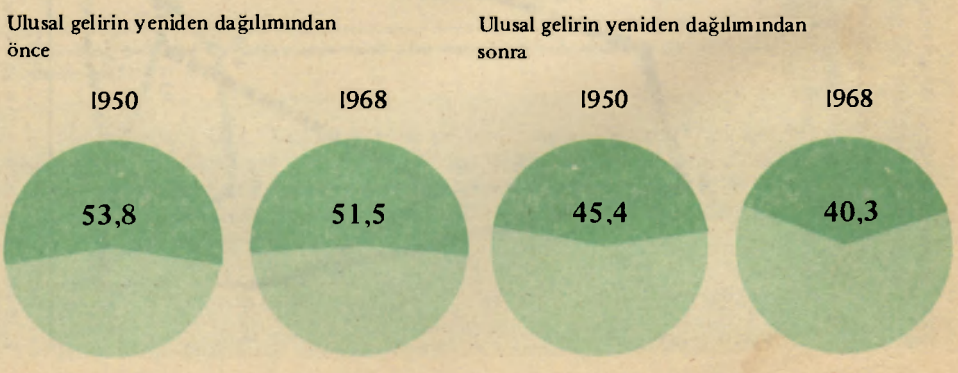
Ulusal gelirde $= \frac{V}{V+S}$

Ulusal servette

V= Maddi üretimde istihdam edilenlerin tümünün ücret ve maaşlarının toplam tutarı
S= Kapitalist sınıfın artık değerinin toplam tutarı

V'nin ya da S'nin V + S'nin toplam tutarı içindeki payı (Batı Almanya'da)

(Yüzde olarak) V + S = 100

Proletaryanın Mutlak Anlamda Yoksullaşması

Proletaryanın mutlak anlamda yoksullaşması işçi sınıfı kütlesinin yaşam standartlarında mutlak bir kötüleşme ve varlık koşullarındaki genel güvensizliğin artması anlamına gelir.

İşçi Sınıfının Yaşam Standartının Genel Düzeyini Belirleyen Unsurlar

Gerçek ücret düzeyi ve bunun işgücü değeriyle ilişkisi (farkı)

İşsizler kütlesinin büyüklüğü

Çalışma koşullarının düzeyi (Emek yoğunluğunun derecesi, işgücünün uzunluğu, iş kazaları vb.)

Toplumsal hizmetlerin ve kültür düzeyinin gelişme durumu

Ekonomik bunalımın, emperyalist savaşların ve silahlanmanın etkisi

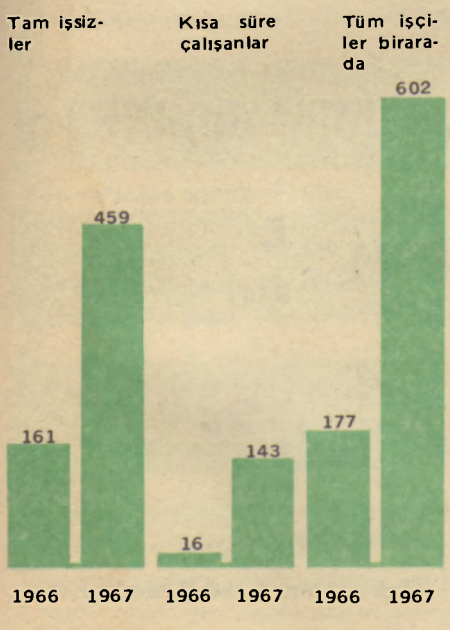
Kapitalizmin yasalarından ortaya çıkan mutlak yoksullaşma eğilimine işçi sınıfı mücadelesi ve örgütlenmesi karşı koyar.

"İşçi sınıfının örgütü ve onun gittikçe güçlenen direnci yoksulluğun artmasına karşı olanaklar oranında bir baraj olarak karşı koyacaktır, fakat kesin olarak artan öge varlığının güvenden yoksunluğudur."

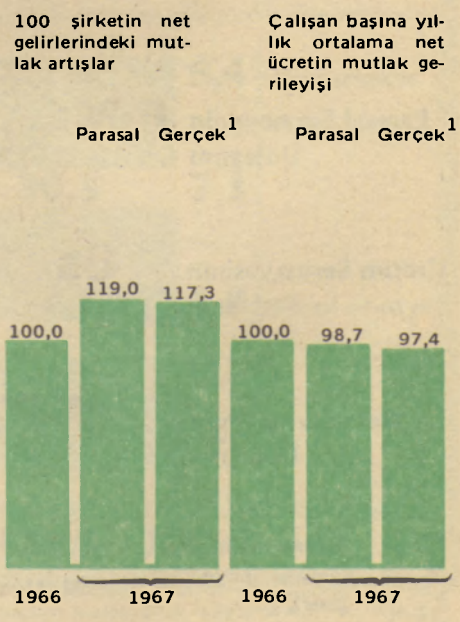
Friedrich Engels
(Marks/Engels, Eserler, C.22, s.231)

Federal Almanya'da 1967 yılı ekonomik bunalımında işçi sınıfının artan ölçüde sömürülmesi, güvenden yoksunluğu ve maddi durumunun kötüleşmesi

Resmi olarak kayıtlı işsizlerin yıllık ortalama sayısı (1000)

Yaklaşık 1 milyon 850 bin kişi çalıştıran 100 en büyük şirkette kâr ve ücret gelişimi

1. Fiyatların artması sonucu Fed. Al. DM.nın satın alma gücü 1966'da % 1,4 gerilemiştir.

Sermayenin Dolaşımı ve Devri

"Sermaye kendi kendini değerlendiren bir değer olarak sadece sınıf ilişkilerini değil aynı zamanda ücretli emek olarak emeğin varlığına dayalı belirli bir toplumsal karakteri içerir. Sermaye bir devinimdir, çeşitli aşamalardan geçen bir dolaşım sürecidir; bu süreç yeniden üç dolaşım süreci biçimini içerir. Bu nedenle sermaye duran bir şey olarak değil, bir devinim olarak anlaşılabilir."

Karl Marks

(Kapital, 2.C, Marks/Engels, Eserler. C.24, s.109)

Sermaye Dolaşımının Üç Aşaması

I. Dolaşım Alanı

$$P - M \begin{cases} E \\ Üa \end{cases}$$

II. Üretim Alanı

$$M \begin{cases} E \\ Üa \end{cases} \ldots Üs \ldots M'(M+m)$$

III. Dolaşım Alanı

$$M' - P'(P+p)$$

Sanayi Sermayesinin Dolaşımı

$$P - M \begin{cases} E \\ Üa \end{cases} \ldots Üs \ldots M' - P'$$

Parasal Sermayenin Dolaşımı

$$P - M \begin{cases} E \\ Üa \end{cases} Üs \ldots M'(M+m) - P'(P+p)$$

Üretim Sermayesinin Dolaşımı

$$Üs \ldots M' - P' - M \begin{cases} E \\ Üa \end{cases} \ldots Üs$$

Meta-Sermayenin Dolaşımı

$$M' - P' - M \begin{cases} E \\ Üa \end{cases} \ldots Üs \ldots M'$$

P = Parasal sermaye
M = Meta sermaye
E = Emek gücü
Ü a = Üretim araçları

Ü s = Üretim süreci
M'(M+m) = Artık değerin eklendiği meta-sermaye
P'(P+p) = Artık değerin eklendiği parasal-sermaye

Saltzdetfurth (Hannover) Anonim Ortaklığı bilançosunun aktifler kısmı

(31 Aralık 1966 Durumu)

Aktif Kalemleri	Mil. DM.	Yüzde	Sermaye şekilleri
Kasa mevcudu, posta çeki, banka hesabı ve öteki likitler	**12,5**	**2,9**	Parasal sermaye
Taşınmaz mallar, kuyu tesisleri, atölyeler ve diğer yapılar	**91,6**	**21,4**	Üretim sermayesi
Makineler, makine tesisleri (inşa edilmekte olanlar dahil) aletler, işletme ve ticarethane teçhizatı	**153,4**	**35,7**	
Hammadde, yardımcı madde, enerji veren maddeler, yarı mamuller	**30,0**[1]	**7,0**	
Mamul maddeler, metalar	**27,4**[1]	**6,4**	Meta sermaye
İştirakler ve değerli kâğıtlar	**30,3**	**7,1**	Parasal sermaye
İpotekler ve taşınmaz mal rehni türünden alacaklar	**7,7**	**1,8**	
Daha önce yapılan meta teslimatı üzerinden alacaklar, diğer alacaklar, henüz yapılmamış teslimat için yapılan ödemeler	**75,7**	**17,7**	
TOPLAM	**428,6**	**100,0**	

1. Stoklar kaleminden yapılan tahmin. Bunlar için toplam olarak 57,6 milyon DM.lık bir bilanço çıkarılmıştır.

Sermayenin Devri

"Bireysel bir olay olarak değil, fakat periyodik bir süreç olarak belirlenen sermaye dolaşımına SERMAYE DEVRİ denilmektedir."

Karl Marks
(Kapital, 2.C, Marks/Engels, Eserler, C.24, s.156/157)

Değişmeyen ve Değişken, Bağlı ve Dolaşan Sermaye

Sermayenin çeşitli kısımlarının sömürü sürecinde oynadığı role göre ayırımı

Değişmeyen sermaye

Üretim araçlarına yatırılan sermaye kısmı

Bu sermaye kısmının değeri üretim sürecinde değişmez

Değişken sermaye

İşgücü satın almak için kullanılan sermaye kısmı

Bu sermaye kısmının değeri üretim sürecinde değişir

Fabrika binasının binaların, makinelerin techizatın aletlerin vb. nin değeri

Hammaddelerin, yakıtların, yardımcı malzemenin değeri

Emek gücünün değeri

Bağlı sermaye

Tüm olarak üretime katılan üretim sermayesi, kısmı, değerini mamule, bir defada değil, birçok üretim dönemleri süresinde aktarır

Dolaşım sermayesi

Üretime bir dolaşım sırasında katılan ve değeri tamamen yeni yaratılan değere geçen ve metanın gerçekleşmesinde yine tamamen para şeklinde kapitaliste dönen üretim sermayesi kısmı

Biçim ve tarzına göre ayırım

Bağlı Sermayenin Aşınması

Maddi Aşınma

Kullanım değerinin ya üretim fonksiyonunun sonucu olarak ya da doğal güçlerin neden olmasıyle yok olması, (çürüme, pas, vb.) ya da makinelerin çalışmaması nedeniyle kullanım değerinin yok olması sonucu değerin kaybı

Manevi Aşınma

Emek verimliliğinin yükselmesi ve teknik ilerleme sonucu değerin kaybolması

Birinci Şekil

Aynı imalattan olan makinelerin değerinin eksilmesi

İkinci Şekil

Eski makinelerin yeni ve daha verimli makineler tarafından yerinden edilmesi

Bağlı Sermayenin İkame Edilmesi

(Örnek)

	Genel onarım giderleri dahil bağlı sermayenin değeri	Bir yıl içinde ürüne aktarılan değer	Amortisman fonu (bağlı sermayenin ikame edilmesi için fon)
Üretimin başında	10	—	—
Birinci yılın sonunda	8	2	2
İkinci yılın sonunda	6	2	4
Üçüncü yılın sonunda	4	2	6
Dördüncü yılın sonunda	2	2	8
Beşinci yılın sonunda	—	2	10

Sermayenin Süresi = Üretim süresi + Dolaşım süresi

Üretim süresi:

- Çalışma süresi (üretim sermayesi ancak bu süre içinde değer kazanır.)
- + Doğal güçlerin işlenecek şeylere ve gereçlere etki süresi (örneğin şarabın mayalanması süresi vb.)
- + Üretim sürecinin kesintiye uğradığı dinlenme süresi (örneğin gece, öğle paydosu vb.)
- + Malların üretim süreci için hazır bekledikleri, fakat henüz bu sürece girmedikleri süre

Dolaşım süresi:

- Malların üretim yerinden kullanıldıkları yere getirilmesi için geçen süre
- + malların stokunda emtia bekleme süresi
- + Satın alma ve satma süresi

Sermayenin Devir Sayısı

$$n = \frac{O}{o}$$

n = devir sayısı

O = devir süresi için ölçme birimi (bir yıl)

o = belli bir sermayenin devir süresi

Örnekler

I: o = 3 ay — $n = \frac{12}{3} = 4$ — sermaye yılda dört kez devrediyor

II: o = 18 ay — $n = \frac{12}{18} = \frac{2}{3}$ — Sermaye yılda 3'te 2 kez devrediyor

Ayrılan sermayenin toplam devri

Döner sermaye ve devri	Bağlı sermaye ve devri	Tüm ayrılan sermaye ve devri
80 Mil. DM. Kendini yeniden üretme süresi = 10 yıl Sermayenin % 10'u bir yılda devrediyor	20 Mil. DM Yılda devir sayısı = 5	100 Mil. DM.
	Bir Yıldaki Devir	
80 mil. DM · $\frac{1}{10}$ = 8 Mil. DM.	20 Mil. DM · 5 = 100 Mil. DM.	8 Mil. DM. + 100 Mil. DM. = 108 Mil. DM.

Sermayenin Devir Süresini Etkileyen Etmenler

Üretim süresinin azaltılması	Dolaşım süresinin azaltılması
Emek verimliliğinin artmasına bağlıdır	Pazarın gelişme düzeyine (satın alma ve satma) ve gücüne bağlıdır.
Bilim ve tekniğin gelişmesine teknolojinin mükemmelleşmesine bağlıdır.	Nakil ve haberleşme araçlarının gelişmişlik düzeyine (ve bununla birlikte ulaşım süresine bağlıdır)

Artık Değerin Yıllık Oranı

$$S' = \frac{s' . v . n}{v} = a' . n$$

S' = Artık değerin yıllık oranı

s' = Artık değer oranı

v = Ayrılan değişken sermaye

n = Değişken sermayenin yıllık devir sayısı

Örnekler :

s' = % 200 v = 100 000 DM

I. n = 1

$$S'_1 = \frac{200 . 100\,000}{100\,000} = \%\ 200$$

II. n = 1

$$S'_2 = \frac{200 . 100\,000 . 2}{100\,000} = \%\ 400$$

Kâr ve Üretim Fiyatı

Maliyet Fiyatı ve Kâr

"Aşınan üretim araçlarının ve kullanılan işgücünün fiyatını ikame eden metanın değer kısmı, metanın kapitaliste malolduğu fiyatı ikame eder ve bu nedenle onun için metanın maliyet fiyatını oluşturur."

Karl Marks
(Kapital, 3.C, Marks/Engels, Eserler, C.25, s.34)

$$M = c + v + s \longrightarrow M = MF + s$$

M = Metaın değeri
c = değişmeyen sermaye
v = değişken sermaye
s = artık değer
MF = maliyet fiyatı

Ayrılan Sermaye ve Üretim Maliyetleri

Bağlı sermaye	1.200.000 TL.
Döner sermaye	480.000 TL.
Bunların içinde:	
Hammaddeler ve öteki üretim gereçleri	390.000 TL.
Ücretler	100.000 TL.
Bağlı sermayenin aşınması	20.000 TL.

Ayrılan sermaye = 1 200 000 + 480 000 = 1 680 000 TL.

Metaın maliyet fiyatı = 20 000 + 480 000 = 500 000 TL.

"Ayrılan tüm sermayenin tasarlanan ürünü olarak artık değer, kârın değişik şeklidir."

Karl Marks
(Kapital, 3. C., s.46)

$$M = MF + a \rightarrow M = MF + k$$

k=kâr

Kâr Oranı

"Tüm sermayeye göre hesaplanan artık değer oranı kâr oranıdır."

Karl Marks

(Kapital, 3.C, Marks/Engels, Eserler, C.25, s.53)

$$k = \frac{s}{c+v} \cdot 100 = \frac{s}{t} \cdot 100$$

k' = kâr oranı
s = artık değer
c = değişmeyen sermaye
v = ayrılan değişken sermaye
t = tüm ayrılan sermaye

Örnek:

c = 1 580 000 TL
v = 100 000 TL
s = 200 000 TL
t = 1 680 000 TL

$$s' = \frac{200\,000}{100\,000} \cdot 100 = \%\ 200$$

$$k' = \frac{200\,000}{1\,680\,000} \cdot 100 = \%\ 11{,}9$$

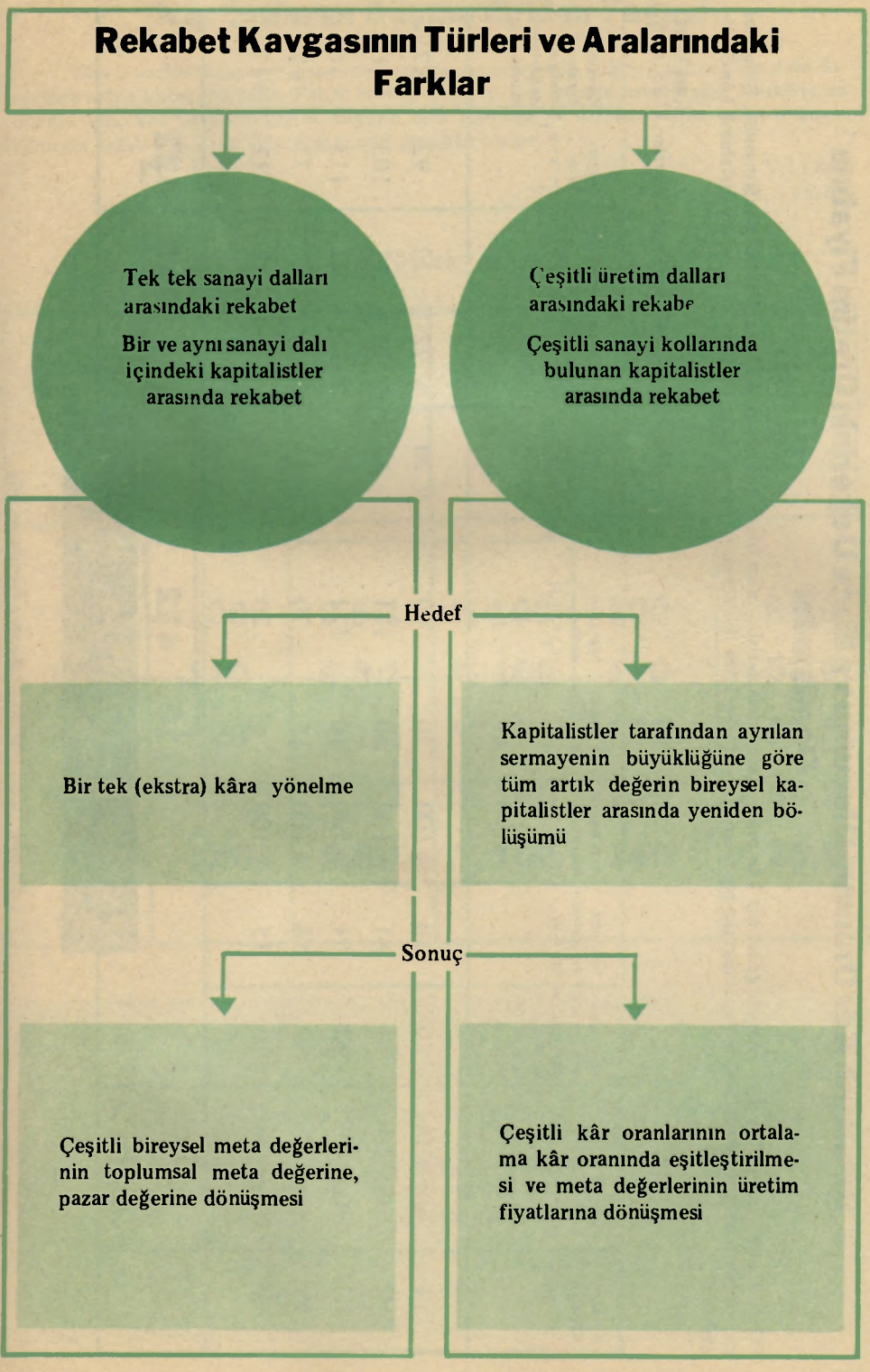
Kâr Oranı ile Artık Değer Oranı Arasındaki Farklar

	Nitel farklar	Nicel farklar
Artık değer oranı (s')	Ücretli emeğin sermaye tarafından sömürülme oranı	$s' > k'$
Kâr oranı (k')	Ayrılan paranın değerlendirilme derecesi	

Kâr Oranını Etkileyen Etmenler

Artık değer oranında değişme (s')	% 100	750+250	250	$\frac{250}{1000} \cdot 100 = \%\ 25$
	% 200	750+250	500	$\frac{500}{1000} \cdot 100 = \%\ 50$
Sermayenin organik bileşiminde değişiklik (c/v)	3:1	750+250	250[1]	$\frac{250}{1000} \cdot 100 = \%\ 25$
	4:1	800+200	200[1]	$\frac{200}{1000} \cdot 100 = \%\ 50$
Değişmeyen sermayede yapılan ekonomi (c)	% 100	750+250	250[1]	$\frac{250}{1000} \cdot 100 = \%\ 25$
	% 80	600+250	250[1]	$\frac{250}{850} \cdot 100 = \%\ 29{,}4$
Sermayenin devir hızındaki değişme (bir yıldaki devir sayısı) (n)	1	750+250	250[1]	$\frac{250}{1000} \cdot 100 = \%\ 25$
	2	750+250	500[1]	$\frac{500}{1000} \cdot 100 = \%\ 20$

[1] s' = % 100

Rekabet Kavgasının Türleri ve Aralarındaki Farklar
Tek tek sanayi dalları arasındaki rekabet
Bir ve aynı sanayi dalı içindeki kapitalistler arasında rekabet
Çeşitli üretim dalları arasındaki rekabe
Çeşitli sanayi kollarında bulunan kapitalistler arasında rekabet
Hedef
Bir tek (ekstra) kâra yönelme
Kapitalistler tarafından ayrılan sermayenin büyüklüğüne göre tüm artık değerin bireysel kapitalistler arasında yeniden bölüşümü
Sonuç
Çeşitli bireysel meta değerlerinin toplumsal meta değerine, pazar değerine dönüşmesi
Çeşitli kâr oranlarının ortalama kâr oranında eşitleştirilmesi ve meta değerlerinin üretim fiyatlarına dönüşmesi

Ortalama Kâr Oranının Oluşumu ve Meta Değerinin Üretim Fiyatına Dönüşmesi

"Çeşitli kâr oranları rekabet yoluyla genel bir kâr oranında eşitlenirler; bu oran bütün bu çeşitli kâr oranlarının ortalamasıdır. Bu genel kâr oranına uygun olarak belirli büyüklükteki bir sermayeye düşen kâra -bu sermaye daima onun organik bileşimidir- ortalama kâr denilmektedir."

Karl Marks
(Kapital, 3.C, Marks/Engels, Eserler, C.25, s.167)

Sanayi dalları	Ayrılan Sermaye (c+ v)	Değişmeyen sermayenin kullanılan kısımlarının değeri (c_1)	Maliyet fiyatı (c_1 + v)	Artı değer oranı (s')	Artı değer (s)	Metanın değeri (c_1 + v+ s)	Kâr oranı $k' = \frac{s}{c+v} \cdot 100$	Ortalama kâr oranı (k'_1)	Ortalama kâr (k_1)	Üretim fiyatı (c_1+ v+ k_1)	Üretim fiyatının metaın değerinden sapması
I	80c+20v	50	70	% 100	20	90	% 20	% 22	22	92	+2
II	70c+30v	51	81	% 100	30	111	% 30	% 22	22	103	−8
III	60c+40v	51	91	% 100	40	131	% 40	% 22	22	113	−18
IV	58c+15v	40	55	% 100	15	70	% 15	% 22	22	77	+7
V	95c+ 5v	10	15	% 100	5	20	% 5	% 22	22	37	+17
Toplam	**390c + 110v**				**110**	**422**			**110**	**422**	

$$k'_1 = \frac{110s}{390c+110v} \cdot 100 = \%22$$

Üretim fiyatı = Maliyet fiyatı + Ortalama kâr

Kâr Oranının Düşme Eğilimi Yasası

"Emek verimliliğinin artması, değişmeyen sermayenin değişen sermayeye göre daha hızlı artışı anlamına gelir. Fakat sadece değişen sermayenin artık değer fonksiyonu olduğu için, kâr oranının (artık değerin tüm sermaye ile ilişkisi, yalnız onun değişen kıymıyla değil) düşme eğilimi göstermesi anlaşılır bir şeydir."

V.I.Lenin
(Eserler, C.21, s.55/56)

Örnek

Değişmeyen sermaye c	Değişen sermaye v	Sermayenin organik bileşimi (c+v)	Artık değer oranı s'	Artık değer ya da kâr kitlesi s= s' . v	Kâr oranı $k' = \frac{s}{c+v} \cdot 100$
50	100	0,5:1	% 100	100	% 66,6
100	110	0,9:1	% 100	110	% 52,4
200	120	1,7:1	% 100	120	% 37,5
300	130	2,3:1	% 100	130	% 30,2
400	140	2,8:1	% 100	140	% 26,0

Kâr Oranının Düşmesini Etkileyen Etmenler

Emeğin sömürülme derecesinin yükselmesi
Ücretin emek gücünün değerinin altına düşürülmesi
Değişmeyen sermaye ögelerinin ucuzlaması
Göreli nüfus fazlası
Dış ticaret

Ticaret Sermayesi ve Ticaret Kârı

"Meta ticareti sermayesi . . . —satmak için satın almak işlevi ile sınırlandığı takdirde— ne değer ne de artık değer yaratır, sadece bunların gerçekleşmesine aracı olur ve böylelikle gerçek meta alışverişinde, metaın bir elden bir başka ele geçişinde maddelerin toplumsal değişiminde aracı olur."

Karl Marks

(Kapital, 3.C., Marks/Engels, Eserler, C.25, s. 293)

Ticaret Sermayesinin Hareketinin Formülü

P-M-P'

Ticaret sermayesinin biçimleri ve işlevleri

Meta ticareti sermayesi → Meta sermayesinin ve artıdeğerin gerçekleşmesi

Para ticareti sermayesi → Para ile iş çevrilmesi

Yeniden üretim süreci içinde ticaret sermayesinin rolü

Sermayenin dolaşım süresinin azalması ya da dolaşım hızının artması eğilimini destekler

Doğrudan doğruya üretim alanına sokulmuş sermaye kısmının artması eğilimini destekler

Ticaret Sermayesinin Kâr Oranının Eşitleştirilmesi Sürecine Katılması

"Tüccarın sermayesi . . . artı değerin ortalama kâr ile aynı düzeye gelmesi görevini yapar; bununla birlikte, bu artık değerin üretilmesini sağlamaz."

Karl Marks
(Kapital, 3.C, Marks/Engels, Eserler, C.25, s.297)

Ayrılan sanayi sermayesi: 720c + 180v = **900**

Üretimin, yani imal edilen metaların değer ya da fiyatı[1] S'nin %100 olması durumunda: 720c + 180v + 180s = **1080**

1. Metaların tümü için değer ve fiyat aynıdır.

Ayrılan ticaret sermayesi: **100**

Tüm ayrılan sermaye: 900 + 100 = **1000**

$$k' = \frac{180a}{1000} \cdot 100 = \%\ 18$$

Sanayi kapitalistlerinin kârı

$$k = \frac{900}{\%\ 100} \cdot \%\ 18 = 162$$

Ticaret kapitalistlerinin kârı

$$k = \frac{100}{\%\ 100} \cdot \%\ 18 = 18$$

Sanayi kapitalistlerinin metalarını ticaret kapitalistlerine sattıkları fiyat (Meta değerinden ya da üretim fiyatından daha düşüktür): 900 + 162k = **1062**

Ticaret kapitalistlerinin metalarını tüketicilere sattıkları fiyat (Meta değerine ya da üretim fiyatına eşittir): 900 + 180k = **1080**

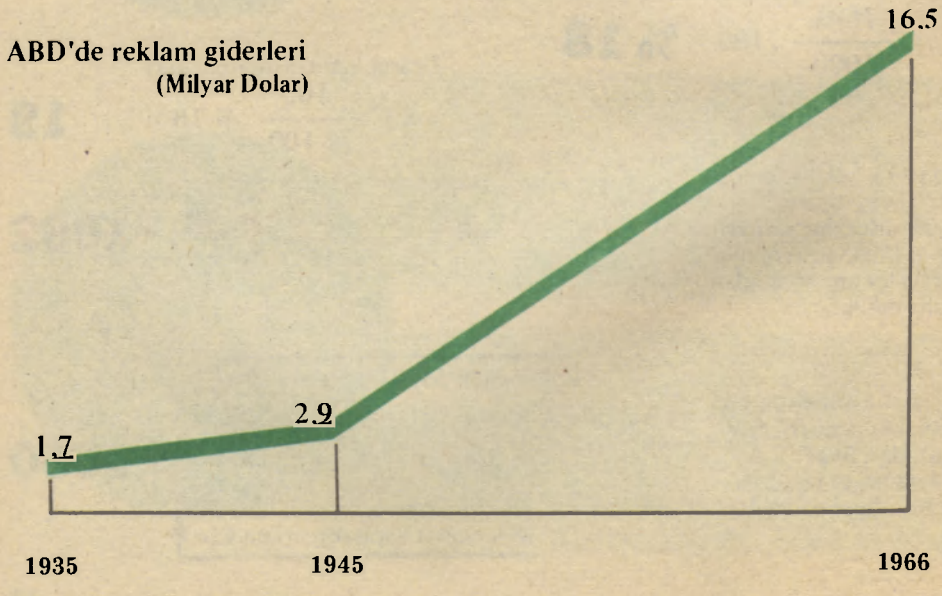
162 k sanayi kapitalistlerinin kârı

18 k ticaret kapitalistlerinin kârı

Dolaşım Giderleri

Dolaşımda Ek Giderler (Dolaşım alanında üretim sürecinin sürdürülmesinin neden olduğu giderler)	**Bileşim** Nakil, koruma, gece vardiyası ve metaların ambalajlanması için giderler	**Farklar** Bunlar için harcanan emek değeri ve artı değeri yaratır
Asıl Dolaşım Giderleri (Metaların alınma ve satılmaları için yapılan giderler)	Alım ve satım personeli, muhasebe, reklam, ticaret bürolarının işletilmesi vb. için harcanan giderler	Bunlar için harcanan emek ne değer ne de artık değer yaratır

Kapitalist ülkelerde tüm dolaşım giderlerinin
üçte ikisinden fazlası asıl dolaşım giderleri kısmına düşer

Ticaret Alanında İstihdam Edilen İşçi ve Memurların, Tüketicilerin, Ticaret Sermayesi Tarafından Sömürülmesi

"İşçinin ödenmeyen emeği üretim sermayesine nasıl artık değer sağlıyorsa, ticaret alanında çalışan ücretli işçinin ödenmeyen emeği ticaret sermayesine bu artık değerde bir pay sağlamaktadır."

Karl Marks

(Kapital, 3.C, Marks/Engels, Eserler, C.25, s.305)

Ticaret Alanında Çalışan İşçinin ya da Memurun Emek Süresi

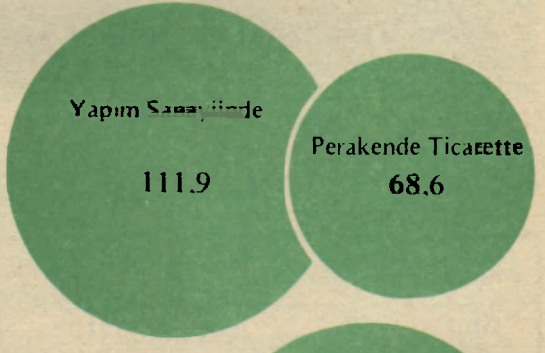
Gerekli emek süresi

Ticaret alanında çalışan işçi ve memurun artık değerin bir kısmını yarattığı süre. Bu artık değer tüccar tarafından işgücü satın alınması için harcanan sermayenin yerini alır.

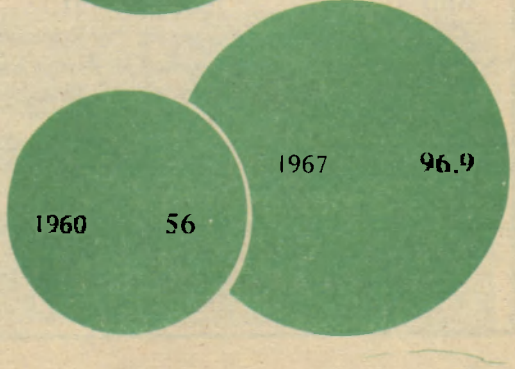
Ek emek süresi

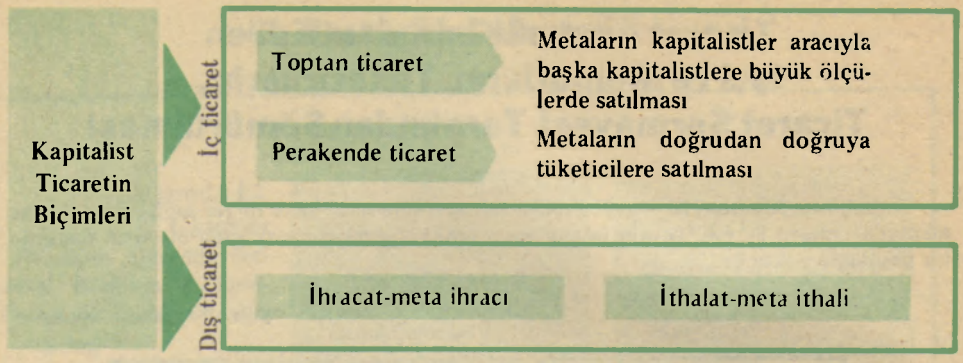
Ticaret alanında çalışan işçi ve memurun ücretsiz olarak artık değerin bir kısmını yarattığı süre. Bu artık değer ticaret kapitalisti tarafından ticaret kârı olarak gaspedilir.

ABD'de 1966'da ortalama haftalık ücret (Dolar)

ABD halkının tüketim kredileri yoluyla borçlanması (Milyar Dolar)

Kapitalist Ülkeler Dış Ticaret Politikasının Belli Başlı Biçimleri

Serbest Ticaret — Serbest ticaret politikası, devletin özel ticaret faaliyetlerine müdahale etmemesi

Koruyuculuk — Yurt içi sanayi ve tarımının gelişmesine yardım politikası

Koruyuculuğun temel biçimleri

- Yabancı metalar üzerinde yüksek gümrükler
- Meta ithalini nicel olarak sınırlandırma
- Parasal sınırlamalar
- Subvansiyonlar, vergi kolaylıkları sağlayarak yurt içi metaların ihracının özendirilmesi

Bir ülkenin ticaret bilânçosu —Belirli bir dönemde (yıl, 3 ay, ay) metaların ihraç değeri ile ithal değeri arasındaki ilişki

aktif: ihracat > ithalat

pasif: ithalat > ihracat

Dış ticaret hacmi (milyar dolar)		İhracat	İthalât	Ticaret bilançosu
ABD	1967	31,1	26,7	4,4 aktif
	1968	34,0	33,0	1,0 aktif
Fed. Alm.	1967	21,7	17,4	4,3 aktif
	1968	24,8	20,2	4,6 aktif
Büyük Britanya	1967	14,4	17,7	3,3 pasif
	1968	15,3	19,0	3,7 pasif
Japonya	1967	10,4	11,7	1,3 pasif
	1968	12,97	12,99	0,02 pasif

Faiz Getiren Sermaye ve Kredi

"Belirli bir süre için paranın ödünç verilmesi ve aynı paranın faizle (artı değer) geri alınması, faiz getiren sermayeye bu niteliği ile uyan tüm hareket biçimidir...

Faiz getiren sermaye, ödünç verilen para gerçekten sermayeye dönüştüğü ve bir kısmını faizin oluşturduğu bir fazlalık yarattığı ölçüde bu tür bir sermaye olma hakkını kazanır."

Karl Marks

(Kapital, 3.C, Marks/Engels, Eserler, C.25, s.361, 394)

Faiz getiren sermayenin hareketini gösteren formül

$$P - P'$$

Faiz getiren sermayenin kaynakları

- Sanayi sermayesinin dolaşımında geçici bir zaman serbest kalan parasal sermaye (Örneğin amortisman fonları)
- Rantiyelerin (para kapitalistlerinin) sermayeleri
- Halkın para gelirleri ve tasarrufları
- Devletin, sigorta şirketlerinin serbest paraları

Faiz getiren sermayenin en önemli özellikleri

- Sermaye mülkiyetinin sermaye fonksiyonundan ayrılması
- Sermaye burada özel bir meta olarak ortaya çıkmaktadır
- Sermayenin bir kısmının ayrılması ve ikraz sermayesi olarak bağımsız (ve ayrı) bir biçimde ortaya çıkması
- Sermayenin asalak şekli
- Sermaye fetişizmini en belirgin bir şekilde ortaya çıkaran sermaye biçimi

Faiz getiren sermayeye düşen ortalama kâr

=

Para kapitalistinin kredi veren olarak kendine ayırdığı faiz

+

Kapitalistin kredi alan bir kimse olarak kendine malettiği girişimci kazancı

Faiz oranının düzeyi

=

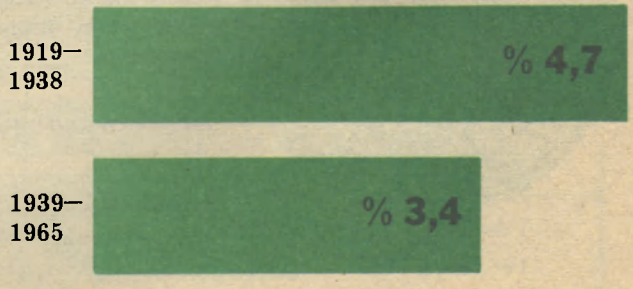
$$\frac{\text{İkraz edilen sermaye üzerinde hedef alınan faiz miktarı}}{\text{Ödünç verilen sermaye tutarı}} \cdot 100$$

Faiz oranının düşme eğilimini belirleyen etmenler

Ortalama kâr oranının düşme eğilimi

İkraz sermayesinin arzının talebinden daha hızlı bir biçimde büyümesi

ABD'de en büyük kentlerin bankalarının kısa süreli krediler için ortalama faiz oranları

Kapitalist Kredi ve Biçimleri

Ticaret kredisi ya da iş kredisi	Faal kapitalistler (yani sanayiciler ve tüccarlar) tarafından karşılıklı olarak verilir
Banka kredisi	Rantiyeler ya da bankerler tarafından faal kapitalistlere verilir
Tüketici kredisi	Kapitalistler tarafından halka, ihtiyaç maddelerinin (taksitle ödeme) satın alınması için verilir
Devlet kredisi	Devlet tarafından kapitalistlere verilir
Devletlerarası Kredi	Bir ülkenin hükümeti tarafından bir başka ülkenin hükümetine verilir

Ticaret Kredisi ile Banka Kredisi Arasındaki Fark

	Ticaret Kredisi	Banka Kredisi
Krediyi veren	Faal kapitalist	Rantiye banka
Kredi şekli	Meta	Para
Kredinin sınırları ve yönü	İhtiyat sermayenin büyüklüğü ile sınırlanır, üretim araçlarını üreten dallar, bu üretim araçlarını kullanan sanayi dallarına kredi verirler	Büyüklük ve yön ile sınırlı değil
Kredi süresi	Genellikle kısa süreli	Kısa ve uzun süreli
Kredi aracı	Poliçe	Banknot

Bankalar

Bankalar "kullanılmayan parasal sermayeyi faal, yani kâr getiren sermayeye dönüştürürler, her türlü parayı toplarlar ve kapitalist sınıfın emrine hazır bulundururlar."

V.I.Lenin
(Eserler, C.22, s.214)

Bankaların temel işleri

- Parasal sermaye ticareti, kredi veren ile kredi alan arasında aracılık, ödemede aracılık
- Geçici olarak kullanılmayan serbest parasal sermayeleri, tasarruf edilen paraları ve gelirleri toplamak ve bu araçların faal kapitalistlerin emrine kredi olarak hazır bulundurulan sermayeye dönüştürmek
- Kredi araçlarını (poliçe, banknot, çek) hazır bulundurmak

En önemli banka türleri

- Ticaret Bankaları - Sanayi ve ticarete kredi verirler
- Para basan bankalar - Para emisyonları yaparlar ve öteki bankalara ve devlete kredi verirler
- İpotek bankaları - Taşınmaz mallar için (toprak ve çiftlik, evler) gayri menkul rehni kredileri açarlar

Bankaların kredi işlemleri

- Pasifler - Banka için para sağlama işlemleri mevduat kabulü
- Aktifler - Paranın kullanılması işlemleri, paranın kredi olarak hazır tutulması

Banka Kârı

$$\text{Banka kârı} = \text{Kredi alanlar tarafından ödenen faiz tutarı} - \text{Tasarruf sahiplerine ödenen faiz tutarı}$$

$$\text{Banka sermayesinin kâr oranı} = \frac{\text{Banka net karının tutarı}}{\text{Bankanın öz sermayesi}}$$

Banka kârının oluşması
(örnek)

	(1000 TL)
Bankanın öz sermayesi	200
Dış kaynaklı sermaye	1500
Tüm sermaye	1700
Banka tarafından kredi olarak verilen sermaye	1600
Banka tarafından tasarruf sahibine ödenen faiz oranı	% 2
Kredi alanlar tarafından bankaya ödenen faiz oranı	% 4
Tasarruf sahiplerine banka tarafından ödenen faiz tutarı	30
Kredi alanlar tarafından bankaya ödenmesi gereken faiz tutarı	64
Bankanın brüt kârı	64 − 30 = 34
Kredi işlemlerinin yürütülmesi için yapılan banka giderleri	4
Bankanın net kârı	34 − 4 = 30

$$\text{Banka sermayesinin kâr oranı} = \frac{30}{200} \cdot 100 = \% 15$$

Anonim Ortaklık ve Hisselere Ayrılmış Sermaye

"Anonim ortaklık, sermayesi hisse senetlerinin az ya da çok sayıda kapitaliste ve para sahibine satılması yoluyla oluşturulan bir girişimdir. Özel sermayeye, yani bireysel bir kapitalistin (ya da ailelerin) girişimine ait olan sermayenin tersine olarak, anonim ortaklıkta sermaye, 'doğrudan doğruya ortaklık sermayesi şeklini alır (dolaysız olarak birleşen bireylerin sermayesi)... ve bu sermaye girişimleri özel girişimlerle bir çelişki halinde ortaklık girişimleri olarak ortaya çıkar."

Karl Marks

(Kapital, 3.C. Marks/Engels, Eserler, C.25, s.462)

Hisselere ayrılmış sermayenin bireysel kapitalistlerin özel sermayesi karşısında ayrıcalıkları	Üretim ve sermayenin daha yüksek bir kademede toplulaşması Ekstra artıdeğere ulaşma konusunda daha büyük olanaklar Daha büyük ölçüde rekabete dayanırlılık ve istikrar

$$\text{Hisselerin kuru} = \frac{\text{Temettü}}{\text{faiz oranı}} . \% 100$$

Örnek

Hesse senedinin itibari değeri = 1000 TL.
Temettü yılda 100 TL. Faiz oranı % 5

$$\text{Hisse senedi kuru} = \frac{100\ TL}{\% 5} . \%100 = 2000\ TL.$$

Kurucular kârı (bir anonim ortaklığın kurucularının ya da örgütleyicilerinin ortaklığın kuruluşunda ya da yeniden hisse senedi çıkarılmasında hedef aldıkları kâr) = (Bir anonim ortaklığın kurulmasında (ya da yeni hisse senetleri çıkarılmasında) hisse senedi satışıyla hedef edinilen fiyat toplamı) − (Anonim ortaklığa bilfiil yatırılmış (ya da veni yatırılmış) olan sermayenin tüm toplamı

Örnek

Anonim ortaklığa yatırılan sermayenin toplam tutarı = 10 milyon TL

Tedavüle çıkarılan hisse senetlerinin sayısı = 10.000

Hisse senedinin itibari değeri = 1.000 TL

Yıllık Temettü = 100 TL

Faiz oranı = % 5

Hisse senedi kuru = $\frac{100\ TL}{\% 5} . \%100 = 2000\ TL.$

Kuru üzerinden satılan hisse senetlerinin fiyat tutarı
2000 TL . 10.000=20 Mil.TL.

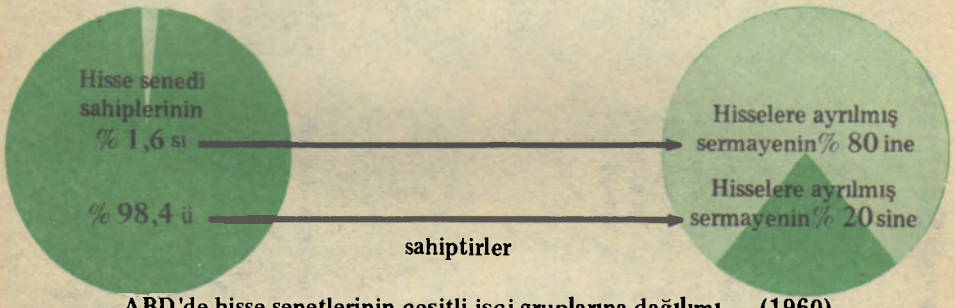
Kurucu kârı = 20 Milyon TL - 10 Mil. TL = 10 Milyon TL.

Sermayenin "Demokratiaştırılması" Kuramının Geçersizliği

"Burjuva sofistlerin ve oportünistlerin, aynı zamanda sosyal demokratların, kendisinden, sermayenin demokratlaşmasını, küçük üretimin rol ve öneminin artmasını bekledikleri (ya da beklediklerini ileri sürdükleri) hisse senedi sahipliğinin demokratlaştırılması, gerçekte finans oligarşisinin gücünü arttırmaya yönelik araçlardan biridir. Bu nedenle ileri, ya da eski ve tecrübeli kapitalist ülkelerde yasa koyucu küçük hisse senetlerine izin verir."

V.I.Lenin
(Eserler, C.22, s.231/232)

ABD'de hisselere ayrılmış sermayenin dağılımı
(1960)

ABD'de hisse senetlerinin çeşitli işçi gruplarına dağılımı (1960)

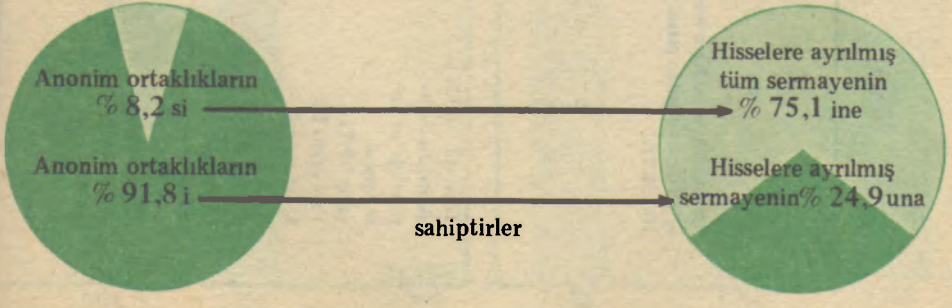
	Hisse senetlerine sahip olan işçiler (toplam sayılarının yüzdesi halinde)	Bu kimselere ait olan hisse senetlerinin değeri (tüm hisse senetlerinin yüzdesi olarak)
Niteliksiz işçiler	0.2	
Eğitim görmüş işçiler	1,4	0,2
Uzman işçiler	4,4	

Du Pont ailesi, bütün Amerikan işçilerinin toptan sahip olduğu hisse senetlerinin on katına sahiptir.

Federal Almanya'da hisselere ayrılmış sermayenin dağılımı
(1969)

Anonim ortaklarının sayısı: 2165

Tüm hisselere ayrılmış sermaye: 53 Milyar DM.

Gerçek ve Hayali Sermaye

Örnek				
Bir anonim ortaklığın üretimi için fiilen yatırılan sermaye 10 Mil.TL.	Gerçek sermaye	Para, meta ve üretici sermaye işlevlerine sahip olan ve faiz getiren sermaye ve ticari sermaye olarak bağımsızlaşmış biçimleri içindeki sanayi sermayesi	Değeri temsil eder	Üretim sürecinde iş görür, bir dolaşım gerçekleştirir
Temettü: 1000TL. lik itibari değere sahip bir hisse senedi yılda 90 TL. Faiz oranı %3 Hisse senedi kuru = 90/%3. %100 = 3000TL. Dolaşıma giren hisse senedi sayısı = 10 000 Hisse senetleri 3000 . 10000= 30000 TL. lık bir bedel karşılığında satılmıştır.	Hayali sermaye	Sahiplerine artık değerin bir kısmına temettü ya da faiz olarak sahip olmak hakkını veren değerli evrak biçiminde servet senedi	Bir değer temsil etmez	Yeniden üretim sürecinde bir işlevi yoktur; değerli evrak piyasasında bağımsız bir hareketi gerçekleştirir

Hayali Sermayenin Biçimleri

Kapitalist girişimlerin hisse senetleri ve tahvilleri

Tahviller ve devlet istikrazı

Rehin senetleri ve ipotek bankaları

Gerçek Sermayeye Oranla Hayali Sermayenin Daha Hızlı Artmasının Nedenleri

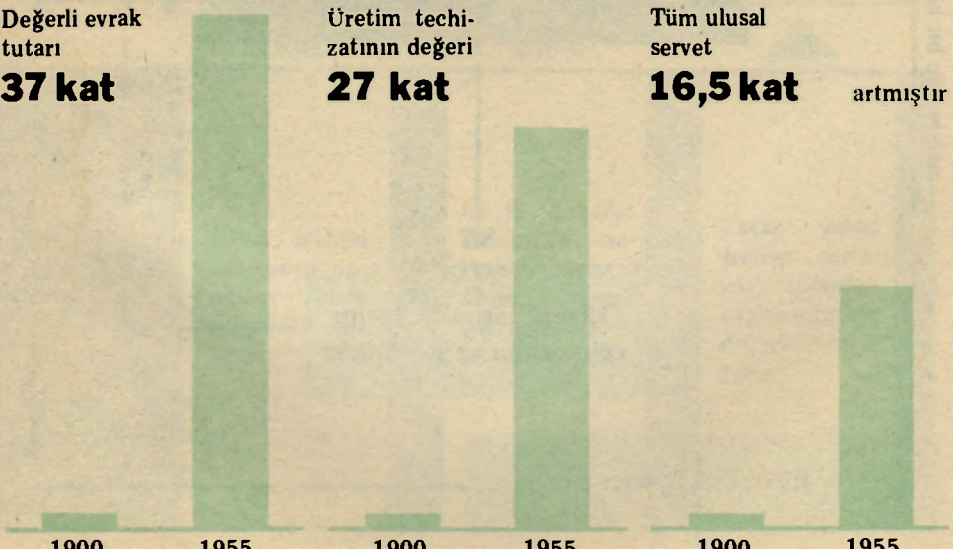
- Faiz oranının düşmesi
- Kapitalist girişimlerin anonim ortaklık biçiminde büyük bir gelişme göstermesi
- Devlet borçlarının artması

ABD'de 1900 ile 1955 arasında:

Değerli evrak tutarı **37 kat** artmıştır

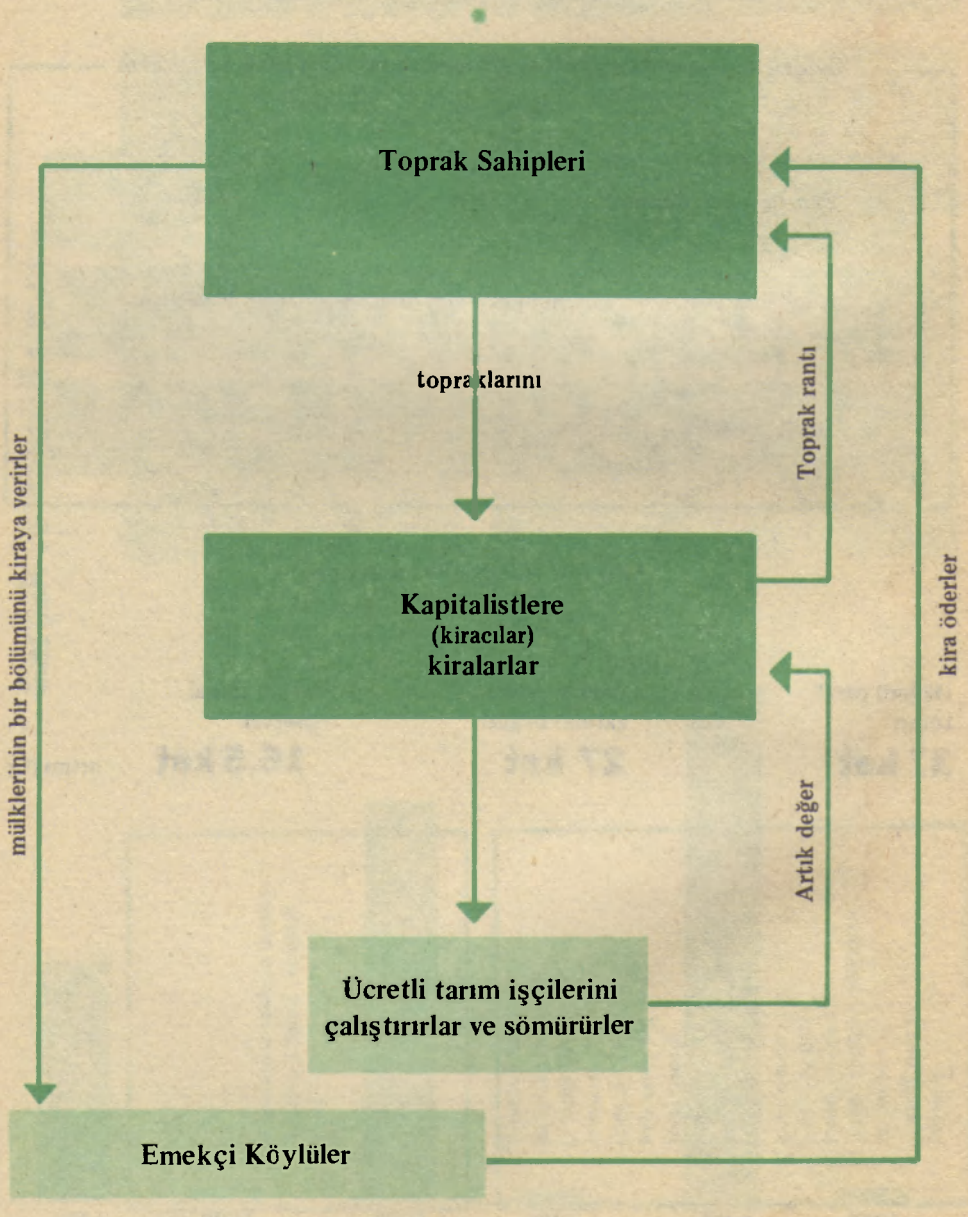
Üretim techizatının değeri **27 kat** artmıştır

Tüm ulusal servet **16,5 kat** artmıştır

Toprak Rantı : Tarımda Kapitalizmin Gelişmesi

Kapitalist Tarım İlişkilerinin Şeması

Artık Değerin Kapitalist Tarıma Dağılımı

Ortalama kâr kapitalist kiracılara gider

Ortalama kâr üstündeki kârı toprak sahibi toprak rantı olarak alır

Toprak Kirasının Kaynakları ve Yapısı

Toprak kirasının yapısı	Toprak rantı	+	Daha önce toprağa yatırılan sermayenin faizi	+	Kiralanmcaya kadar toprak üzerinde yapılan binaların amortismanı
Toprak kirasının kaynakları	Tarım işçileri tarafından yaratılan artık değerin bir kısmı		Köylü kiracılar tarafından yaratılan ortalama kârın, tarım işçisi ücretlerinin ya da artık ürünün bir kısmı		Yavaş yavaş üretilen metalara aktarılan bağlı sermaye değerinin bir kısmı

Feodal ve Kapitalist Toprak Rantının Ortak Özellikleri ve Farkları

Ortak Özellikler

Toprak mülkiyetinin gerçekleşmesinin ekonomik biçimi; artık emeğin ürünü

Feodal Toprak Rantı	Kapitalist Toprak Rantı
Ekonomi dışı baskı koşulları üzerinde kurulmuştur; üretici feodal beye kişisel olarak bağlıdır.	Ekonomik baskı üzerine kurulmuştur, üretici kişisel olarak özgürdür.
Üretici üretim araçlarına ve bir arazi parçasına sahiptir.	Üretici üretim araçlarına sahip değildir.
Feodal üretim ilişkilerini, malikâne sahipleri ile serfler arasındaki ilişkileri ifade eder.	Kapitalist üretim ilişkilerini, toprak sahipleri, kapitalistler ve ücretli işçiler arasındaki ilişkileri ifade eder.
Tüm artık ürünü ve zaman zaman gerekli ürünün de bir kısmını içerir.	Ücretli işçiler tarafından yaratılan artı değerin bir kısmıdır.

Farklar

Kapitalizmde Toprak Rantının Temel Biçimleri

"Rantın, özgül (spesifik) biçimi ne olursa olsun, bütün tipleri şu ortak özelliğe sahiptir: Rantın elde edilmesi, toprak mülkiyetinin içinde gerçekleştiği ekonomik biçimdir..."

Karl Marks
(Kapital, 3.C, Eserler, C.25, s.647)

Biçimleri	Oluşum nedenleri	Oluşumun kaynağı
Diferansiyel rant	Toprağın sınırlılığına dayalı olarak toprağın kapitalist sistemle işletilmesi tekeli	Tarım işçisinin emeğiyle yaratılan artık değer
Mutlak rant	Mülk üzerinde özel mülkiyet tekeli	Tarım işçisinin emeğiyle yaratılan artık değer
Tekelci rant	Özellikle uygun doğa koşullarıyla birlikte mülk üzerinde özel mülkiyet tekeli. Burada sınırlı miktarda düşük üretim giderleri ile üretilen ürünler değerlerinin çok üzerinde satılabilirler.	Tekelci fiyat

Diferansiyel Rant

"Toprağın sınırlı olması, buğday fiyatının orta nitelikli toprak üzerindeki üretim koşullarıyla değil, aksine, en kötü koşullar altında ekim yapılan toprakla belirlenmesine yol açar. Bu buğday fiyatı çiftçiye (tarımda kapitalist girişimciye) üretim giderlerini sağlar ve ona sermayesi üzerinde bir ortalama kâr verir. Daha iyi bir toprak üzerinde tarım yapan çiftçi, diferansiyel rantı oluşturan bir artı kâr elde eder."

V.I.Lenin
(Eserler, C.5, s.116)

Diferansiyel Rantın Oluşum Koşulları

Diferansiyel Rant I

Bireysel toprakların doğal verimliliğindeki farklar.
Toprağın piyasadaki durumundaki farklar.

Diferansiyel Rant II

Ek sermaye yatırımları sonucunda verimlilikte meydana gelen farklar.

Diferansiyel Rant = Tarımsal ürünlerin toplumsal üretim fiyatı (en kötü topraklardaki üretim koşullarıyla belirlenir) − Tarımsal ürünlerin ortalama ve daha iyi topraklar üzerindeki üretim koşullarıyla belirlenen bireysel üretim fiyatı

Diferansiyel Rant I ve II'nin Oluşması

Aynı büyüklükte fakat ayrı verimlilikteki topraklar	Sermaye yatırımları sırası	Sermaye yatırımı (TL)	Ortalama kâr oranı	Ortalama kâr TL.	Elde edilen ürün miktarı (yüz kilo)	Bireysel üretim fiyatı (TL)		Toplumsal üretim fiyatı (TL)		Diferansiyel rant I (TL)	Diferansiyel rant II (TL)	Diferansiyel rant I ve II'nin tüm tutarı (TL)
						Tüm üretim	Yüz kilonun	Yüz kilonun	Tüm üretim için hedef alınan			
En kötü toprak	Birinci yatırım	100	% 20	20	4	120	30	30	120	0	0	0
Ortalama toprak	Birinci yatırım	100	% 20	20	5	120	24	30	150	30	0	30
İyi toprak	Birinci yatırım	100	% 20	20	6	120	20	30	180	60	0	180
	İkinci yatırım	100	% 20	20	8	120	15	30	240	0	120	

Mutlak Rant

"... Tarımda tüm sermayenin bileşiminde değişken sermayenin payı ortalamanın üzerinde (bulunur). Durum böyle olduğu için, sonuç olarak tarımsal ürünlerin değeri genellikle üretim fiyatlarından yüksektir ve artık değer kârdan yüksektir. Bu arada özel toprak mülkiyeti tekeli, bu fazlalığın tam olarak kârın aynı düzeye getirilmesine yönelmesine ve mutlak rantın bu fazlalıktan çekilip çıkarılmasına engel olmaktadır."

V.I.Lenin

(Eserler, C.5, s.121-122)

Üretim dalları	Sermayenin organik bileşimi	Artık değer (S' = % 100)	Ürünün Değeri	Üretim dalının kâr oranı	Üretim dalları kâr oranlarının ortalama kâr oranıyla aynı düzeye getirilmesi	Ortalama Kâr oranı	Ortalama Kâr	Üretim Fiatı	Mutlak Rant
Deri Endüstrisi	65c+35v	35	135	%35	$k' = \frac{60s}{240c+60v} \cdot 100 = \%20$	%20	20	120	
Dokuma Endüstrisi	80c+20v	20	120	%20		%20	20	120	
Makine Yapımı	95c+5v	5	105	% 5		%20	20	120	
Tüm sanayi	240c+60 v c : v = 4 : 1	60	360						
Tarım	60c+40v c : v = 1,5 : 1	40	140	%40		%20	20	120	20

Mutlak Rant = Tarımsal Ürünlerin Değeri − Tarımsal Ürünlerin Toplumsal Üretim Fiyatı

Toprağın Fiyatı

"Toprak satın almak, toprağın verdiği ürünü satın almaktır, rantı satın almaktır; bu nedenle, toprak fiyatı sermayeleştirilmiş rantı temsil eder."

V.I.Lenin
(Eserler, C.20, s.171)

$$\text{Toprak Fiyatı} = \frac{\text{Toprak rantı}}{\text{Banka mevduatının faiz oranı}} \cdot \%100$$

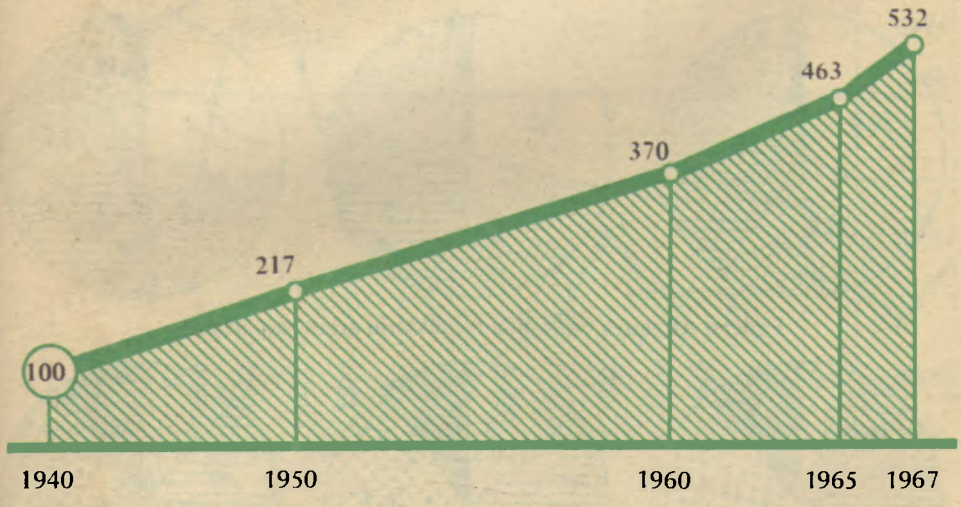
Örnek:

Yıllık rant = 1000 TL

Banka mevduatı için faiz oranı = % 4

$$\text{Toprak Fiyatı} = \frac{1000\ TL}{\%4} \cdot \%100 = 25\,000\ TL$$

ABD tarımında 1 akrlık[1] toprak ve binanın değer endeksi (1940=100)

1. 1 akr = 0,4 hektar

Toprak fiyatının kapitalizmin gelişmesiyle artmasının nedenleri

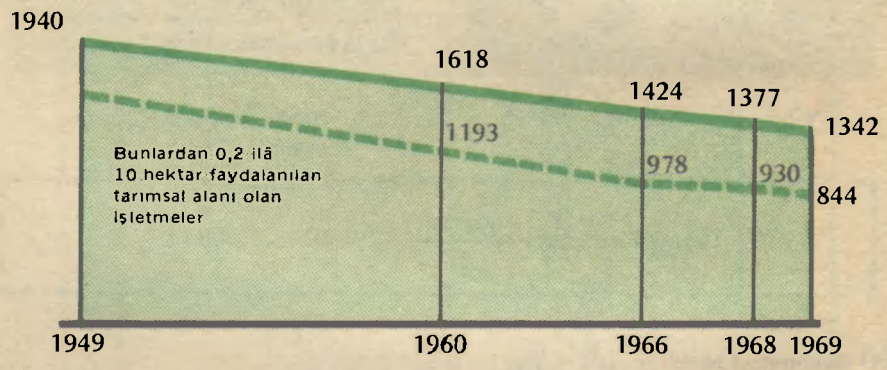
- Toprak rantının artması
- Banka mevduatı için alınan faiz oranında düşme eğilimi

Tarımda Büyük ve Küçük Üretim

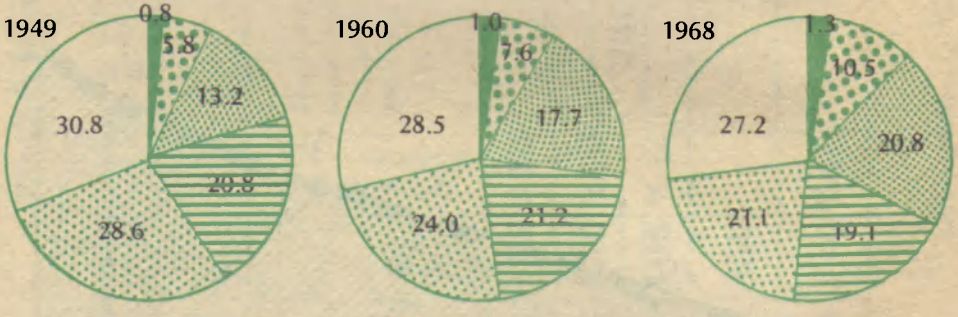
"Kapıtalizmin temeli ve başlıca eğilimi, gerek sanayi, gerekse tarımda küçük işletmenin büyük işletme tarafından yerinden edilmesidir."

V.I.Lenin
(Eserler, C.22, s.65)

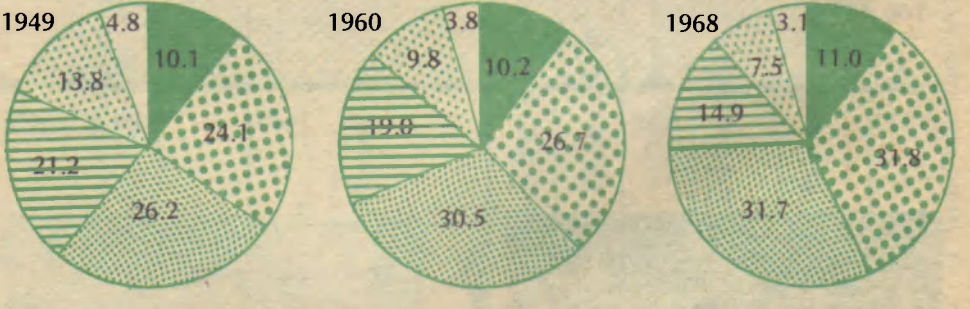
Federal Almanya'da tarım işletmelerinin sayısı
(1000)

Federal Almanya'da tarımda küçük işletme sayı ve payının azalması

Federal Almanya tarımında toprakların artan toplulaşması

2 hektara kadar yararlanılan tarımsal alanlı işletmeler

2-5 hektar arasında yararlanılan tarımsal alanlı işletmeler

10-20 hektar arasında yararlanılan tarımsal alanlı işletmeler

5 - 10 hektar arasında yararlanılan tarımsal alanlı işletmeler

50 ve daha fazla hektar yararlanılan tarımsal alanlı işletmeler

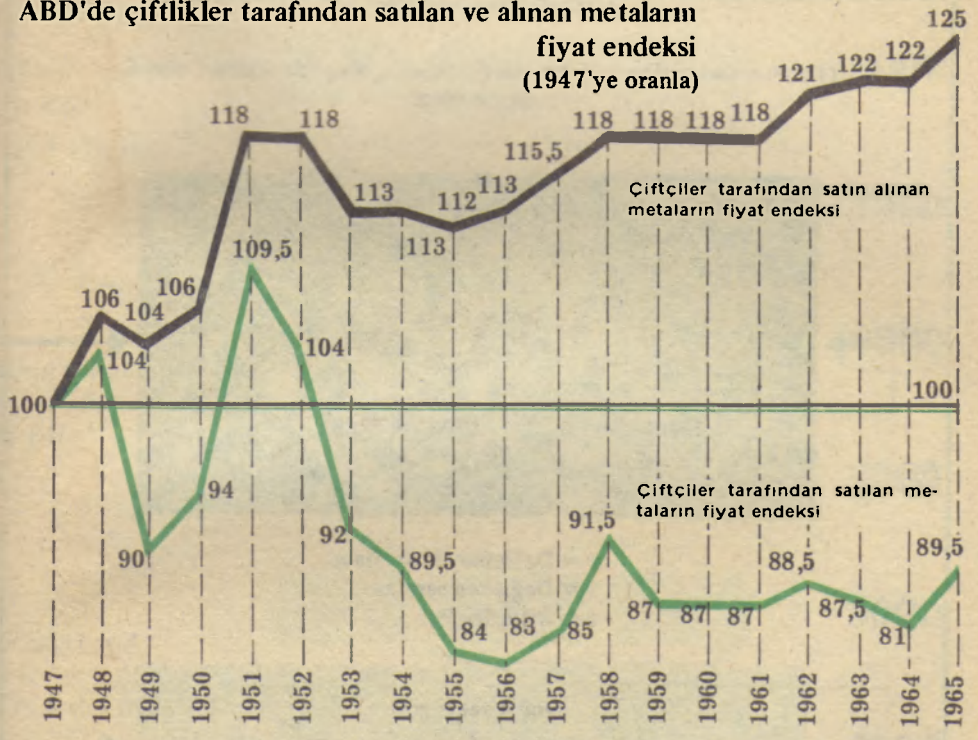
20 -50 hektar arasında yararlanılan tarımsal alanlı işletmeler

Kapitalizmde Köyün Kent Tarafından Sömürülmesi

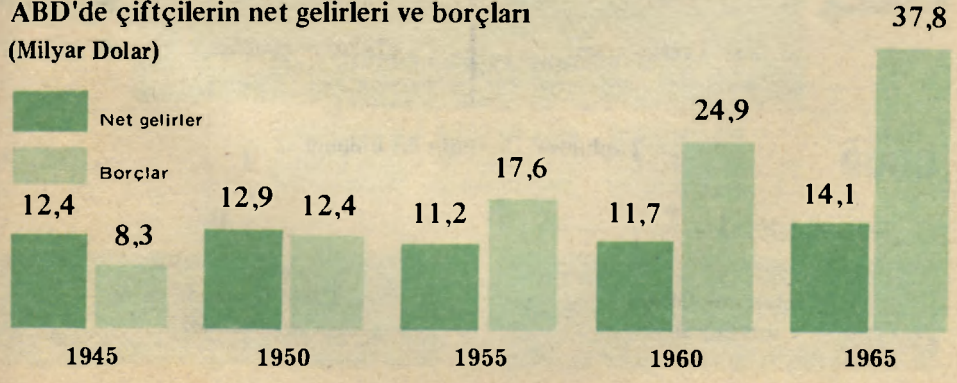
Sömürü Biçimleri

Ticarette eşdeğer olmayan alışveriş	Kredi ilişkileri	Vergi Sistemi
(Sanayi ve ticaret sermayesi aracılığıyla sömürme)	(Bankalar aracılığıyla sömürme)	(Kent aracılığıyla sömürme)

ABD'de çiftlikler tarafından satılan ve alınan metaların fiyat endeksi
(1947'ye oranla)

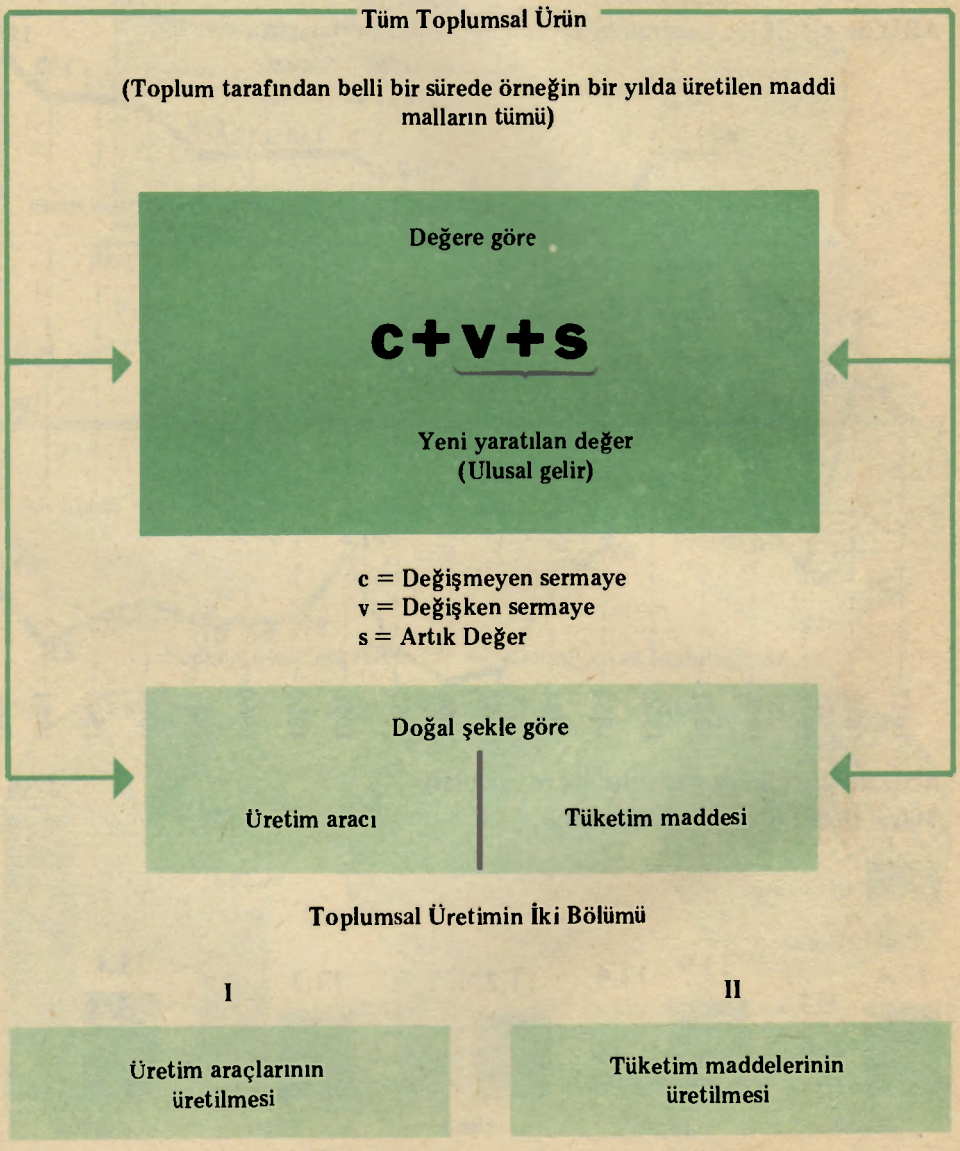
ABD'de çiftçilerin net gelirleri ve borçları
(Milyar Dolar)

Toplumsal Sermayenin Yeniden Üretimi

"Bireysel sermayelerin dolaşımları içiçe girmiş durumdadır, birbirlerinin koşul ve nedenidir; bu içiçe geçmişlik toplumsal sermayenin devinimini oluşturur."

Karl Marks
(Kapital, 2.C, Marks/Engels, Eserler, C.24, s.353,354)

Toplumsal Sermayenin Basit Yeniden Üretimi

Basit Yeniden Üretimin Gelişme Şeması

Üretim Araçları	I	4000 c	+	1000 v	+	1000 s	=	**6000**
Tüketim Maddeleri	II	2000 c	+	500 v	+	500 s	=	**3000**

Gerçekleşme Koşulları

İlk Koşul
I (c + v) = IIc

	I	4000 c	+	1000 v	+	1000 s	=	**6000**
	II	2000 c	+	500 v	+	500 s	=	**3000**

İkinci Koşul
I (c + v + s) =
Ic + IIc

	I	4000 c	+	1000 v	+	1000 s	=	**6000**
	II	2000 c	+	500 v	+	500 s	=	**3000**

Üçüncü koşul
II (c + v + s) =
I (v + s) + II(v + s)

	I	4000 c	+	1000 v	+	1000 s	=	**6000**
	II	2000 c	+	500 v	+	500 s	=	**3000**

Tüm Ürünün Gerçekleştirilmesi

Üretim aracı	I	4000 c	+	1000 v	+	1000 s	=	**6000**
				(2000)				
				(1000)				
Tüketim maddesi	II	2000 c	+	5000 v	+	500 s	=	**3000**

Toplumsal Sermayenin Genişletilmiş Yeniden Üretimi

Genişletilmiş Yeniden Üretimin Gelişim Şeması

Üretim araçları	I	4000 c	+	1000 v	+	1000 s	=	**6000**
Tüketim maddeleri	II	1500 c	+	750 v	+	750 s	=	**3000**

Gerçekleşme Koşulları

İlk koşul
I (v+s) > II c

	I	4000 c	+	1000 v	+	1000 s	=	**6000**
				daha büyük				
	II	1500 c	+	750 v	+	750 s	=	**3000**

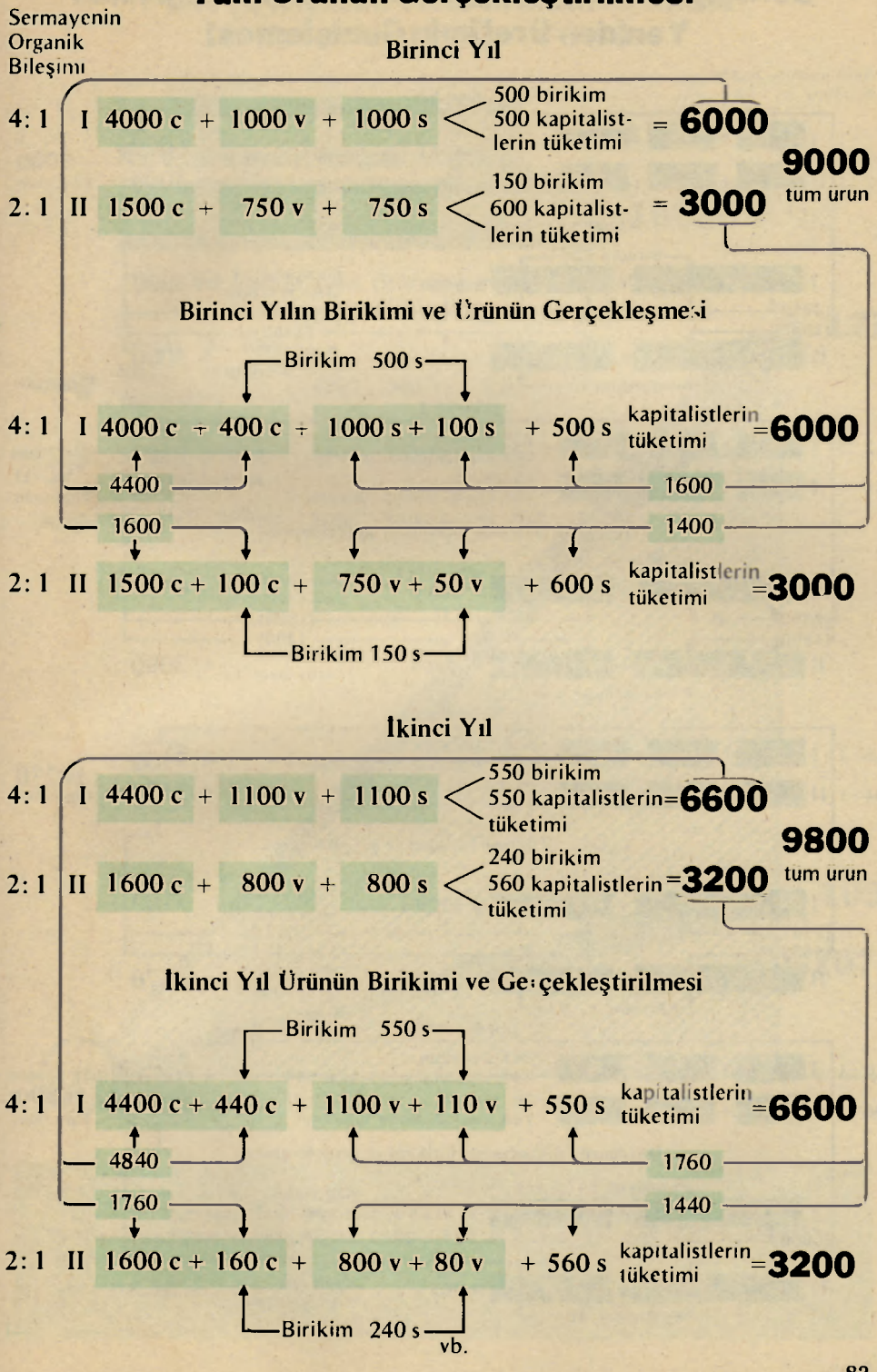
İkinci koşul
I (c+v+s) > Ic+II c

	I	4000 c	+	1000 v	+	1000 s	=	**6000**
				daha büyük				
	II	1500 c	+	750 v	+	750 s	=	**3000**

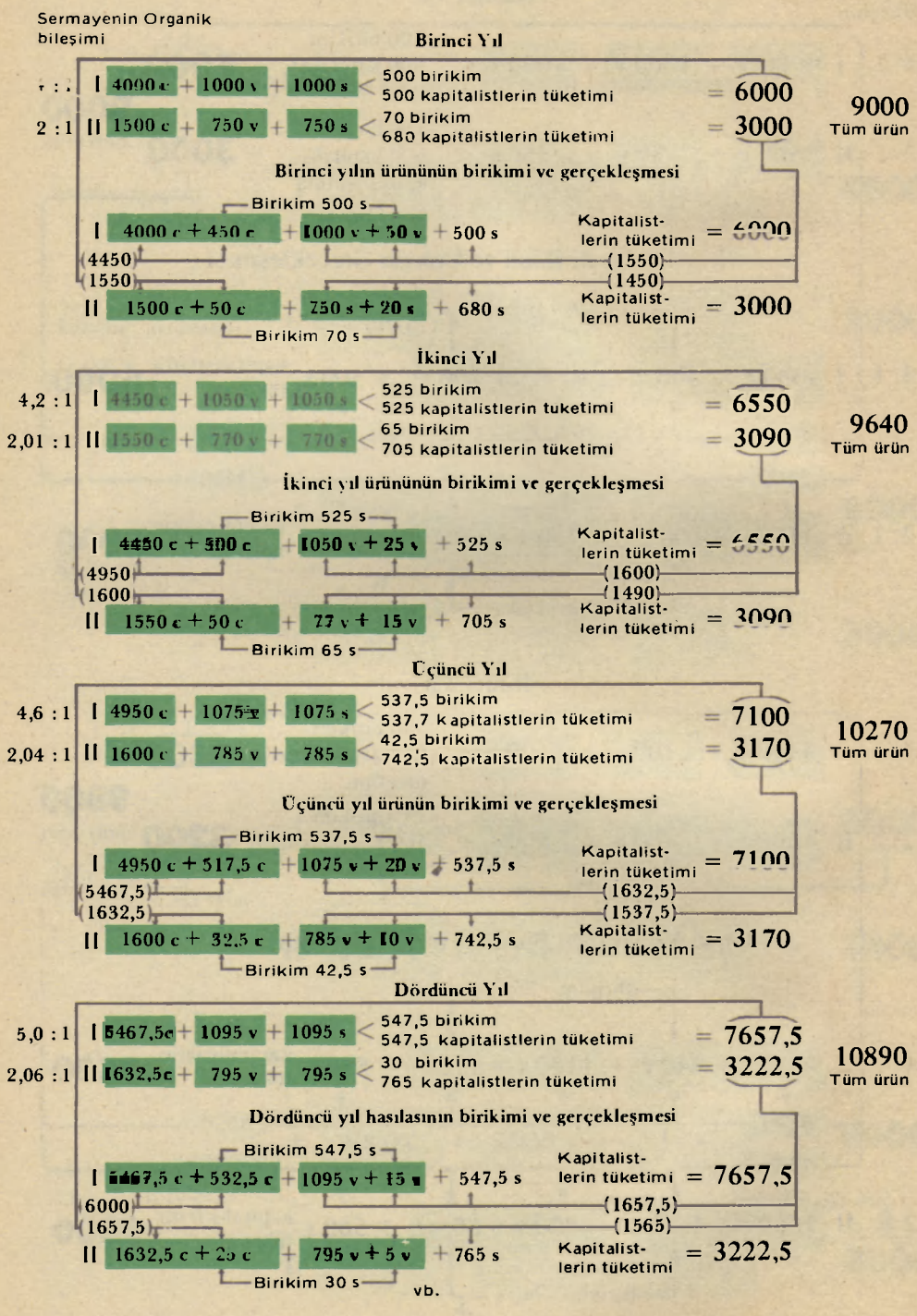
Üçüncü koşul
I (v+s)+II (v+s)>
II (c+v+s)

	I	4000 c	+	1000 v	+	1000 s	=	**6000**
				Daha büyük				
	II	1500 c	+	750 v	+	750 s	=	**3000**

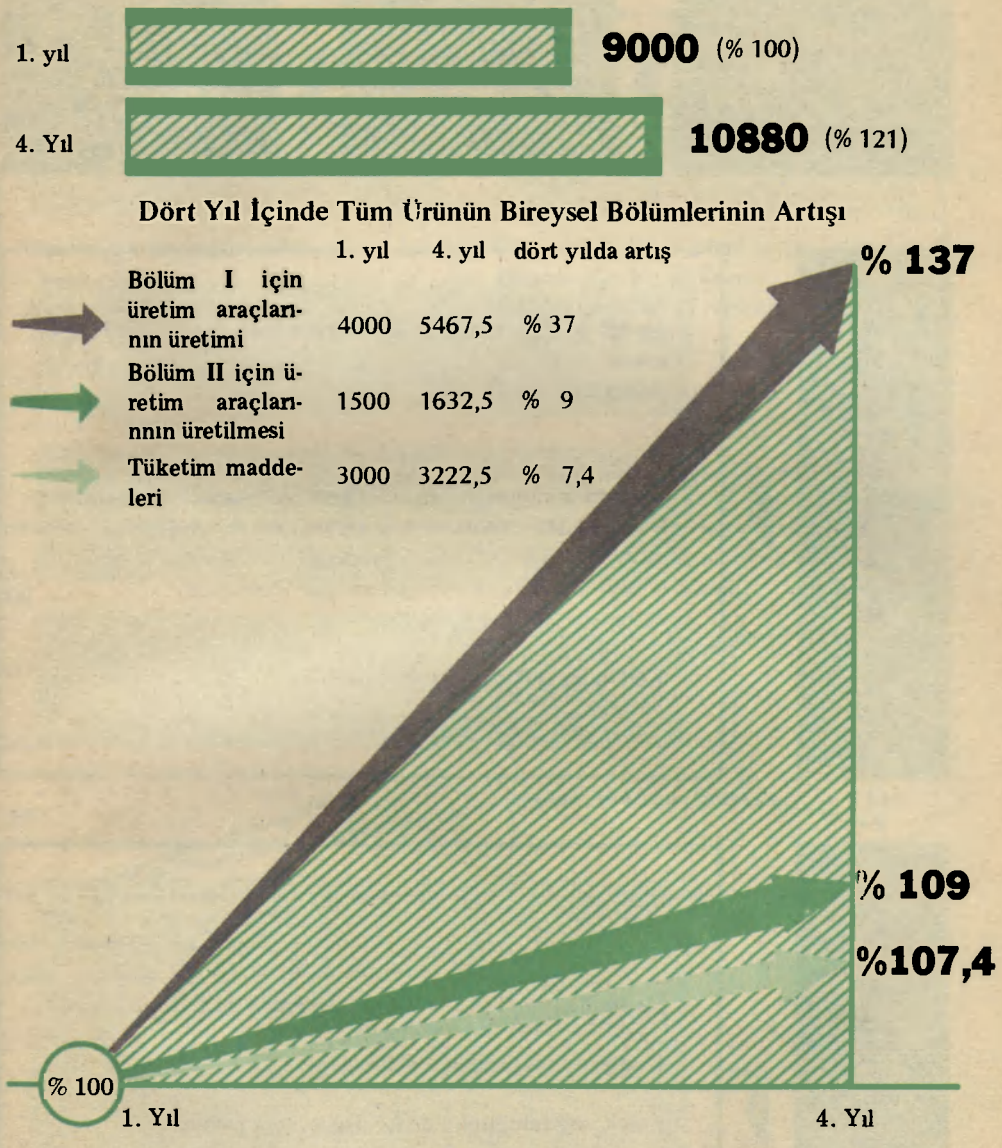
Tüm Ürünün Gerçekleştirilmesi

Sermayenin Artan Organik Bileşimi Karşısında Yeniden Üretimin Genişlemesi

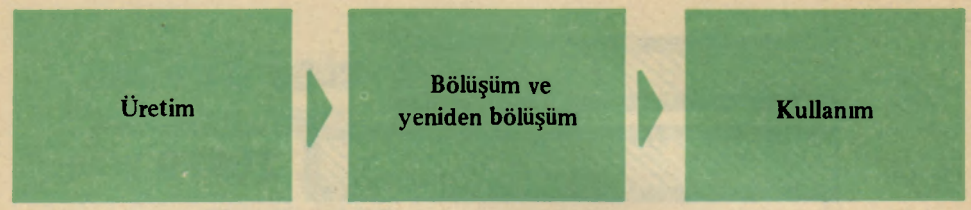
Dört Yıl İçinde Tüm Ürünün Artması

"Üretim araçlarını üretecek üretim araçları üretimi en hızlı biçimde artar; sonra, tüketim maddelerini üretecek üretim araçlarının üretimi ve en yavaş da tüketim maddelerinin üretimi artar."

V.I. Lenin
(Eserler, C. 1, s. 78)

Ulusal Gelirin Deviniminin Aşamaları

Ulusal gelirin kaynakları

- Maddi üretim alanında istihdam edilen ücretli işçilerin emeği
- Doğrudan doğruya kapitalist üretime hizmet eden verimli bir şekilde çalışan teknisyen aydınların emeği
- Küçük meta üreticilerinin emeği

Ulusal gelirin artmasını sağlayan etmenler

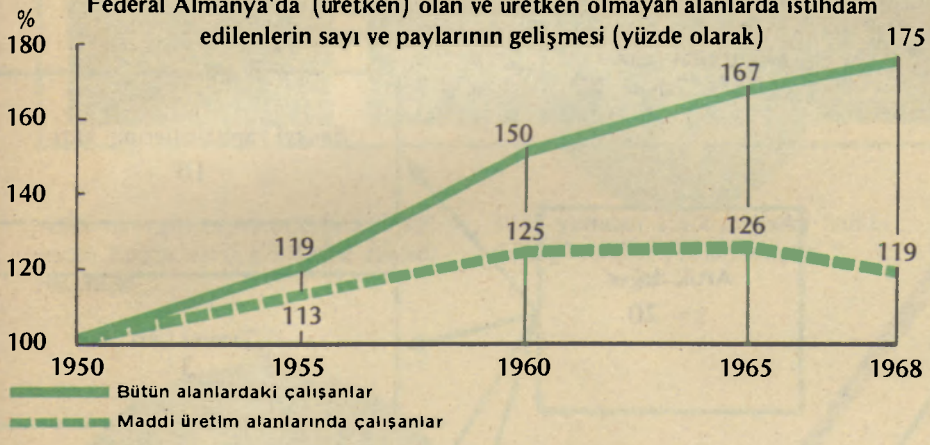
- Maddi üretim alanında uygulanan emek miktarının artışı.
- Üretime ek işgücünün çekilmesi
- Emek yoğunluğunun artışı, işgücünün uzaması.
- Emek verimliliğinin yükselmesi

Üretken (Verimli) Olan ve Üretken Olmayan Alanlar

Üretken (verimli) alanlar ya da maddi üretim alanları (maddi malların üretimine katılan kesimler)	Üretken (verimli) olmayan alanlar (maddi malların üretimine katılmayan sektörlerin tümü)
Tarım ve ormancılık	Ticaret (salt ticaret faaliyeti)
Madencilik	Hizmetlerin büyük kısmı
Sanayi ve el sanatları	Kredi kurumları ve sigortalar
İnşaat	Sağlık hizmetleri
Ulaştırma ve haberleşme[1]	Kültür
Ticaret[1]	Devlet mekanizması
Belirli hizmetler[2]	

1) Üretim sürecinin devamı olduğu ölçüde (Örneğin ambalajlama, sınıflandırma, depolama vb.)
2) Örneğin, çamaşırhaneler

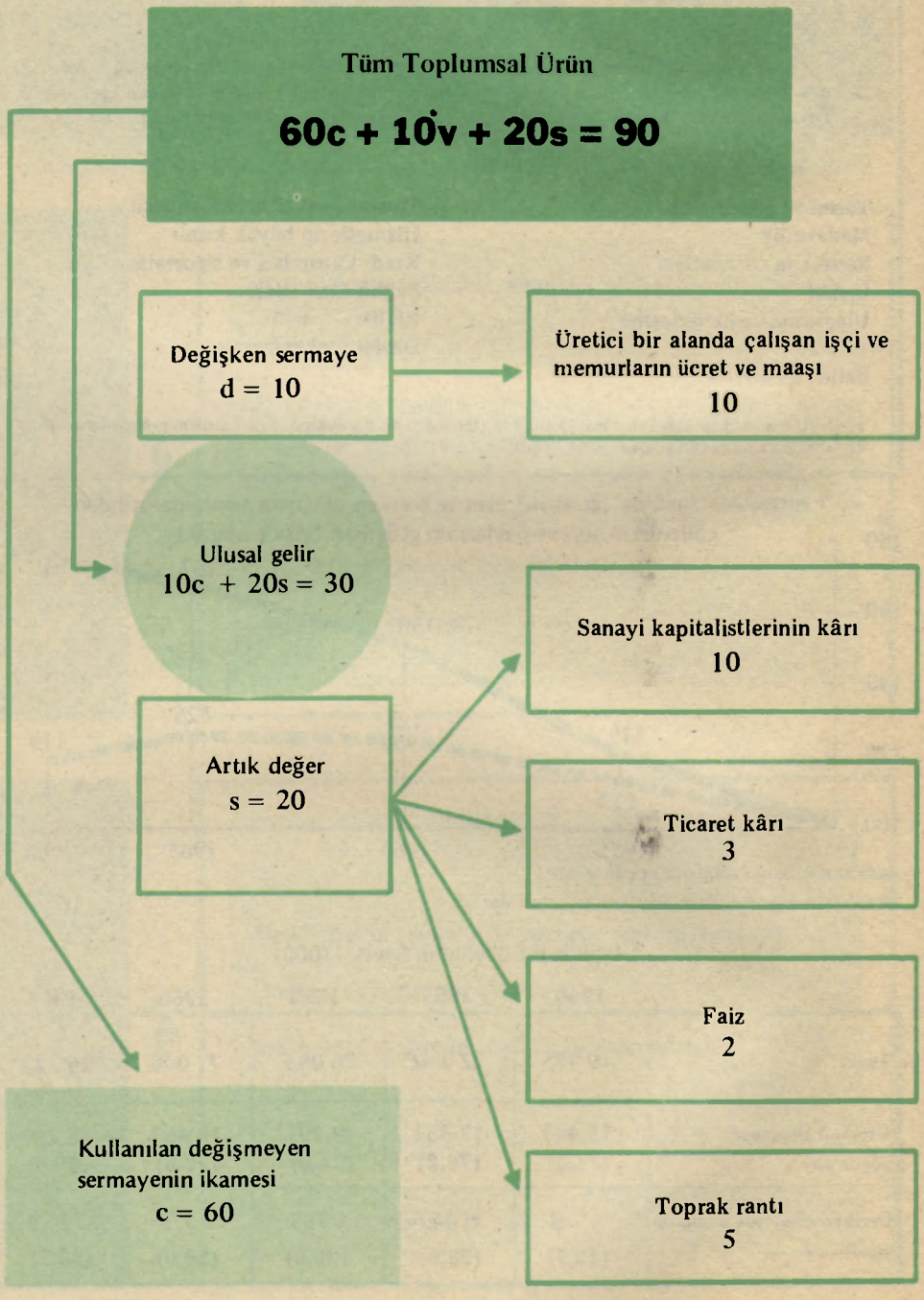
Federal Almanya'da (üretken) olan ve üretken olmayan alanlarda istihdam edilenlerin sayı ve paylarının gelişmesi (yüzde olarak)

İstihdam Edilenlerin Sayısı (1000)

	1950	1955	1960	1965	1968
Tümü	19 975	22 790	26 085	27 046	26 222
Üretken alanlarda	15 443	17 383	19 297	19 467	18 297
yüzde pay	(77,3)	(76,2)	(74,0)	(72,0)	(69,8)
Üretken olmayan alanlarda	4 532	5 417	6 788	7 579	7 925
yüzde pay	(22,7)	(23,8)	(26,0)	(28,0)	(30,2)

Tüm Toplumsal Ürünün ve Ulusal Gelirin Dağılımı

Ulusal Gelirin Yeniden Dağılımı

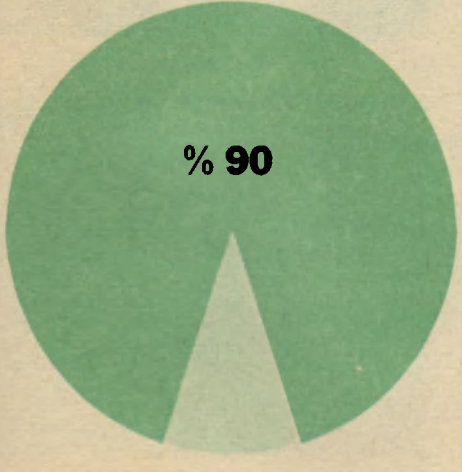
Gelir

Birincil Gelir	Türevsel Gelir
Üretici alanlardaki istihdam edilenlerin, kapitalistlerin ve toprak sahiplerinin geliri (ücret, kâr, rant)	Üretici olmayan alanlarda istihdam edilenlerin gelirleri (memurlar, doktorlar, askerler vb.)
Ulusal gelirin birincil dağılımının sonucu olarak oluşur.	Ulusal gelirin yeniden dağılımı sonucunda oluşur.

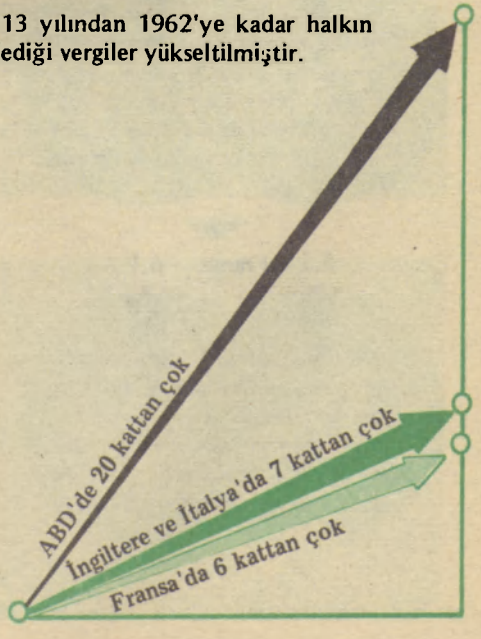
Ulusal gelirin yeniden dağılım yolları

Devlet bütçesi (vergiler, devlet istikrazı)	Üretici olmıyan alanda yapılan hizmetlerin ödenmesi	Meta fiyatları

ABD ve İngiltere bütçelerinin % 90'ından fazlası vergi gelirlerine dayanmaktadır.

1913 yılından 1962'ye kadar halkın ödediği vergiler yükseltilmiştir.

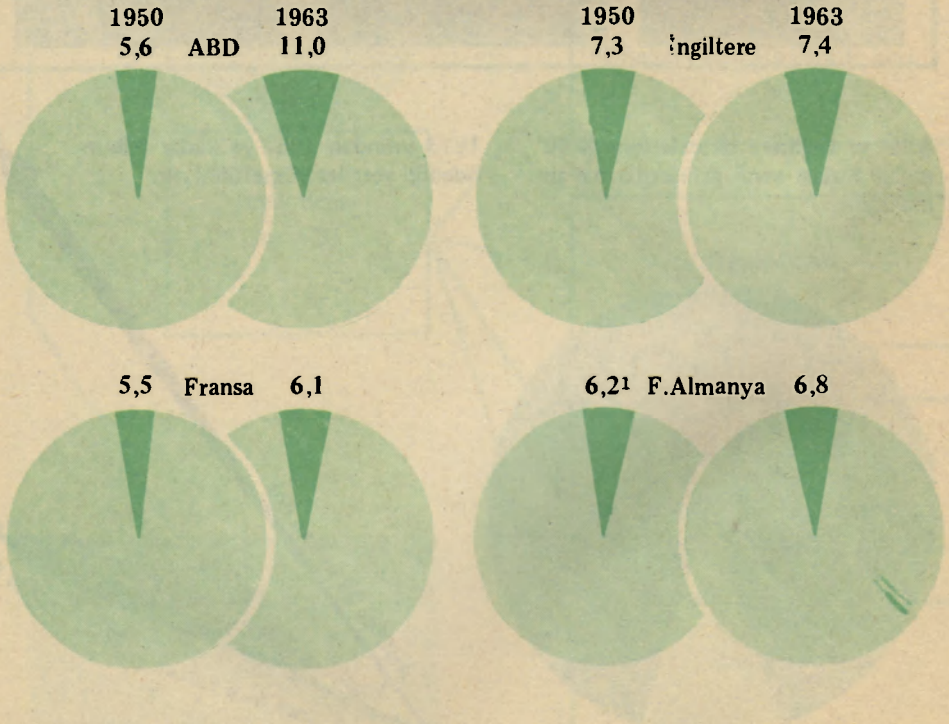

Ulusal Gelirin Kullanılması

Maddi üretim alanındaki işçi ve memurların kişisel gerensinmeleri	Salt dolaşım giderlerinin karşılanması
Üretici olmayan alanlarda çalışan işçi ve memurlarının kişisel gereksinmeleri	Silahlanma giderlerinin karşılanması
Sömürücü sınıfın kişisel gereksinmeleri	Sermaye birikimi fonları

Kapitalist ülkelerde, üretici olan ve üretici olmayan alanlarda istihdam edilen emekçilerin (nüfusun onda dokuzu) kişisel gereksinmeleri için ulusal gelirin yarısından azı harcanır.

Dolaysız Silahlanma Giderlerinin Ulusal Gelirdeki Payı
(yüzde)

1) İşgal masrafları dahil

Ekonomik Bunalımlar

"Bunalımlar her zaman varolan çelişkiler için zora dayanan, ancak bir anlık çözüm yolları, bozulan dengeyi bir an için yeniden kuran patlamalardır."

Karl Marks
(Kapital, 3.C, s.259)

Basit Meta Üretiminde Bunalım Olasılıkları Paranın İşlevlerinden Doğar

Dolaşım Aracı Olarak

(Satın alma ve satmanın yer ve zaman bakımından birbirinden ayrı düşmesi)

Ödeme Aracı Olarak

(Metaların satılması ve bedellerinin ödenmesi işlemlerinin zaman olarak birbirinden ayrı düşmesi)

Kapitalizmde Gereğinden Fazla Üretimin Neden Olduğu Bunalımın Önlenememesi

Bunalımın başlıca nedeni kapitalizmin temel çelişkisidir

Ortaya çıkış biçimleri

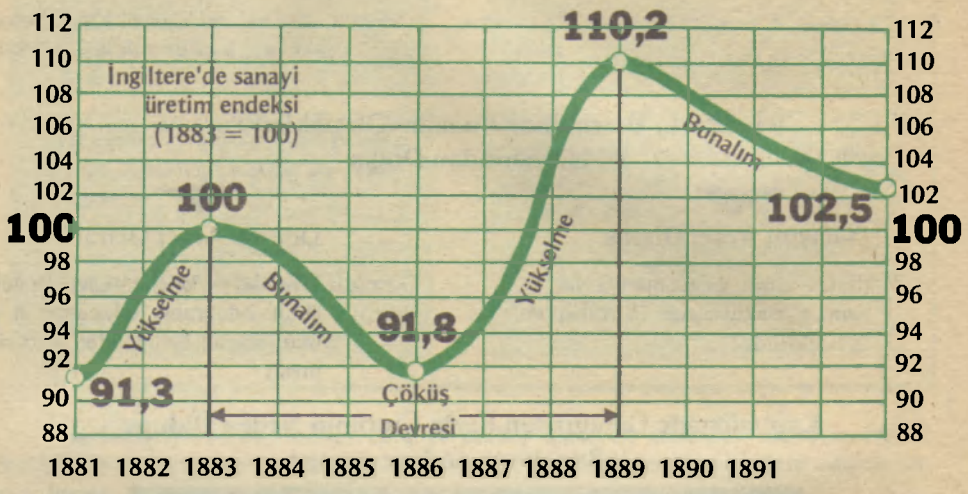
Üretim ve tüketim arasındaki (dolayısiyle üretim ve pazar arasındaki) çelişki

Sermayenin üretimin genişletilmesi çabası pazarın göresel sınırlılığı, kapitalistlerin üretim araçlarına olan taleplerinin eşit olmayışı)

Tek tek işletmelerdeki üretim örgütlenmesi ile tüm toplumdaki üretim anarşisi arasındaki çelişki

Ekonominin tek tek kesimleri arasında üretimin oransız gelişmesi ve I ve II. kısımlar arasındaki gelişmenin birbirine uymayışı kapitalist üretimde genel bir oransızlığa yol açar.

Kapitalist Yeniden Üretim Sürecinin Devresel Karakteri

Bir sınai devre, bir ekonomik bunalımın başlangıcından bir ötekinin başlangıcına kadar geçen süredir.

ABD'de ekonomik bunalım dönemlerinde üretimin gerilemesi

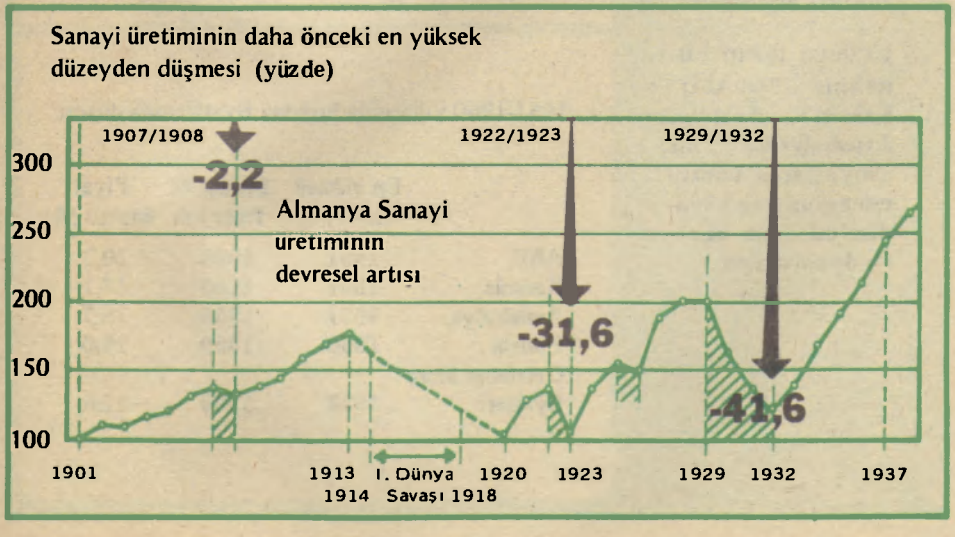

Bir Sanayi Devresinin Aşamaları ve En Önemli Özellikleri

Bunalım	Üretim hacminin büyük çapta düşmesi, üretim güçlerinin kısmen yok olması Metaların gereğinden fazla üretimi, Büyük çapta fiyat düşmesi, Girişimlerin kütle halinde iflâs etmesi, üretim tesislerinin durması ve kütle halinde işten çıkarmalar	Bağlı sermayenin büyük ölçüde değer yitirmesi, işsizliğin güçlü bir şekilde artması ve ücretlerin düşmesi. Kredi kısıtlanması, Bankalardan kitle halinde para çekilmesi, bankaların iflâsı, yüksek faiz oranı
Çöküş	Üretimin gerilemesi durmuştur. Meta stokları artmamaktadır. Fiyat düşmesi durmuştur.	Kitle halinde işsizlik Düşük ücretler Faiz oranında düşüklük
Canlanma	Üretimin bunalım öncesi durumuna yavaş yavaş yeniden ulaşılmakta Meta stokları azalıyor.	Hafif fiyat yükselmesi Işsizlik hacminde hafif azalma
Yükselme	Üretimin bunalımı öncesi durumu, geride bırakılıyor. Fiyatlar hızla yükseliyor.	İşsizlik hacminin düşmesi Ücretlerin artması Kredi hacminin genişlemesi

Bağlı sermayenin kütle halinde yenilenmesi, kapitalizmin devresel hareketinin maddi temelidir.

Ekonomik bunalım dönemlerinde Almanya'da üretimin düşmesi

Tarım Bunalımları

Tarım bunalımlarının özellikleri

Sanayi bunalımları gibi dönemsel olarak ortaya çıkmazlar
Sanayi bunalımlarından daha uzun sürerler

Tarım bunalımlarının ortaya çıkış biçimleri

Satılma olanağı bulunmayan meta stoklarının artması
Fiyat düşmesi, gelirin düşmesi, kâr oranının düşmesi
Çiftçilerin ve küçük köylü işletmelerinin kütle halinde iflâsı, borçlarının hızla artması
Tarım proletaryası arasında işsizliğin artması

İlk tarım bunalımı (1780'lerin ilk yarısından 1870'lerin ikinci yarısına kadar) tahıl tarımını Avrupa ve Amerika'nın bir dizi ülkesinde tahrip etmiştir

1871-1875 den 1891-1895 e kadar buğday fiyatlarındaki düşme: İngiltere'de % 48, Almanya'da aşağı yukarı % 27, Fransa'da % 39

İkinci tarım bunalımı (1920'den II. Dünya savaşına kadar) bütün kapitalist dünyayı kapsamıştır

1930-1934 yılları arasında ABD'de tarımsal ürün 1915-1919'a oranla % 45 düşmüştür

Üçüncü tarım bunalımı (1948-ABD, Kanada, Arjantin, Avustralya'da- bir dünya tarım bunalımına dönüşme-1963-den bu yana bunalımda zayıflama

1951-1960 yıllarında buğday fiyatlarında düşme

	En yüksek fiyat yılı	En düşük fiyat yılı	Fiyat düşüşü (%)
ABD	1951	1960	20,3
Kanada	1951	1960	27,1
Avustralya	1951	1955	38,7
Fransa	1956	1959	28,0
Ortalama ihraç fiyatları	1953	1960	22,6

Emperyalizm Kapitalizmin En Son Aşaması

I. Tekelci Kapitalizmin İşleyiş Kuralları

Üretimin Yoğunlaşması ve Tekeller

"Emperyalizm kapitalizmin temel özelliklerinin yeni bir gelişmesi ve devamı olarak oluşmuştur."

V.I.Lenin
(Eserler, C.22, s.269)

Kapitalist Üretimin 19. Yüzyılın İkinci Yarısındaki Gelişiminin Karakteristik Özellikleri

Bilimlerin çok hızlı gelişmesi, teknik buluşların bir sıçrama halinde artması;

Yeni sanayi dallarının ortaya çıkması, gelişmesi ve sanayi dallarının yapısında değişmeler;

Girişim biçimi olarak anonim ortaklıkların hızla gelişmesi.

1870 ile 1900 arasında dünya sanayi üretiminin artışı

(1870 = 1)

	1870	1900
Tüm sanayi üretimi	1	3 den fazla
Bundan:		
Ham demir üretimi	1	3 den fazla
Çelik üretimi	1	56
Petrol çıkarılması	1	25
Kömür çıkarılması	1	3,5

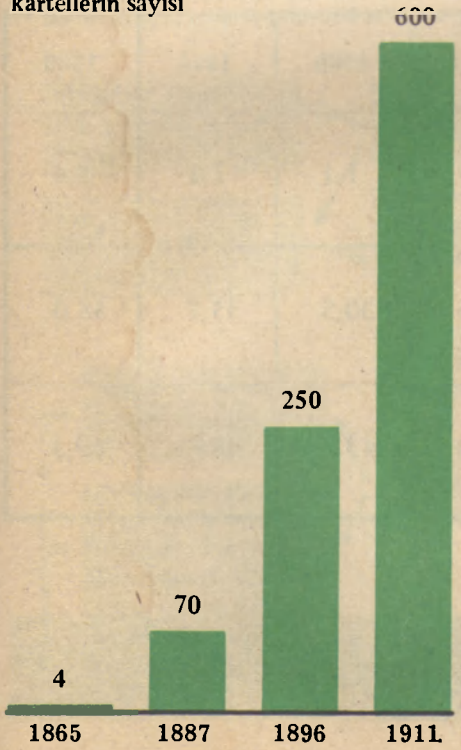
Tekellerin Oluşma Gelişme Aşamaları

1. 1860-1870 arası serbest rekabet kapitalizminin en yüksek kademesi; tekellerin gelişmesi, ancak duyulabilir bir başlangıç halindedir.

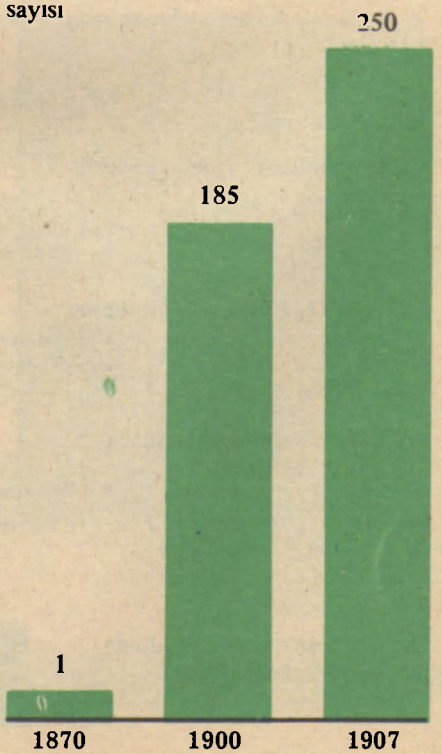
2. 1873 bunalımından sonra karteller göreli olarak hızla geliştiler, fakat henüz istisna olarak kaldılar, sürekli olmaktan çok geçici görüntüler oldular.

3. 19. yüzyılın sonundaki ekonomik hareketlilik ve 1900-1903 bunalımı. Karteller tüm ekonomik hayatın temeli oluyorlar. Kapitalizm emperyalizme dönüşüyor.

Almanya'daki kartellerin sayısı

ABD'deki tröstlerin sayısı

Üretimin Yoğunlaşması-Tekellerin Oluşumu İçin Temel

". . . Üretimin yoğunlaşması sonucu olarak tekellerin ortaya çıkması kapitalizmin bugünkü gelişme aşamasında genel bir temel yasasıdır."

V.I.Lenin
(Eserler, C.22, s.204)

Üretimin yoğunlaşması ortaya çıkış biçimleri

- Emek gücünün yoğunlaşması
- Üretim araçlarının yoğunlaşması
- Üretilen kütlenin yoğunlaşması

ABD'deki Büyük İşletmelerin Payı
(1 Milyon Dolar ve daha fazla yıllık üretimi olanlar)

	1904	1909	1914	1929
İşletmelerin tüm sayısına oranla	0,9	1,1	1,4	5,6
Tüm işletmelerin üretimine oranla	25,6	30,5	35,7	58,0
İstihdam edilenlerin tüm sayısına oranla	38,0	43,8	48,8	69,3

Almanya'da 1907 yılında işletmelerin 0,02'sinde

Tüm buhar ve elektrik enerjisinin hemen hemen ÜÇTE BİRİ yoğunlaşmıştı.

Günümüzde Üretimin Yoğunlaşmasında Karakteristik Biçimler

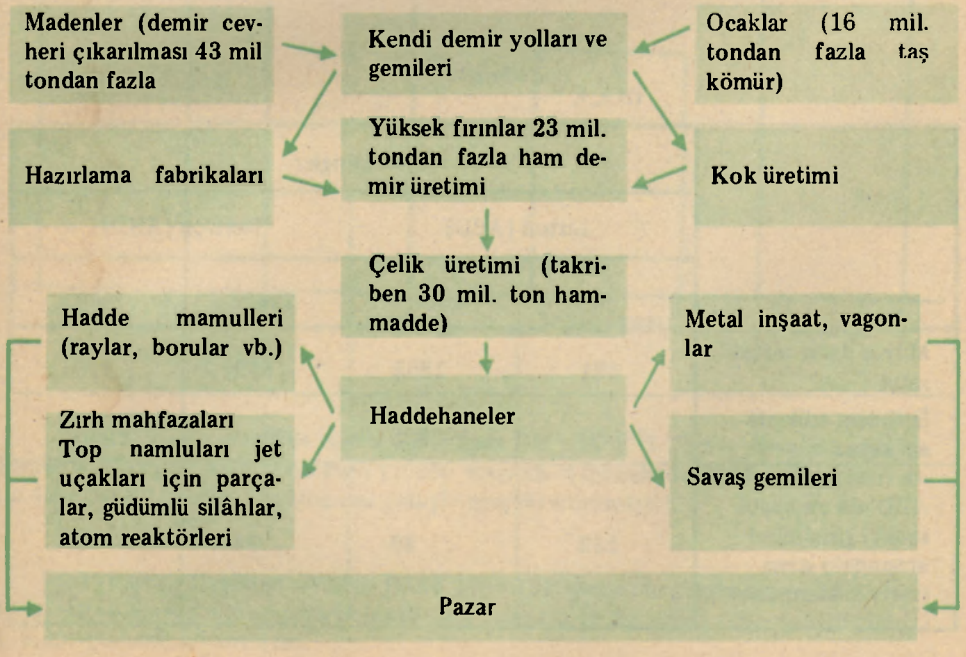
I. Kombinasyon

Çeşitli sanayi dallarına ve üretim türlerine ait olan işletmelerin işleme kademelerinin, ileri bir koordinasyonu temeli üzerinden hammadde elde edilişi ve işlenilmesinden nihai ürünlerin yapımına kadar birleşmesi (dikey kombinasyon) ya da kullanılan hammadde ya da teknolojik temel bakımından birbirlerine bağlı işletmelerin bir araya gelmesi (yatay kombinasyon).

Bunun kapitalizm için önemi, kombinasyonun konjonktür farklarını geçici olarak kaldırması ve kâr oranında belirli bir süreklilik sağlaması ve böylece birleşmemiş olan işletmelere karşı bir ekstra kâra ulaşılması olanaklarının ortaya çıkmasıdır. Bu şekilde, kombinasyon, rekabette işletmelerin durumunu güçlendirir. Aynı zamanda kapitalizmin çelişkileri kombinasyonun oluşmasını önler, ya da üretim dalına yabancı ürünlerin üretiminin kombinasyona alınmasına yol açarlar. Bu da kombinasyonun üstünlüklerini yok eder.

Birleşik Devletler Çelik Ortaklığı'nın (United States Steel Corporation) Temel Yapısı

(1966 Yılında, ABD ham çelik üretiminin yaklaşık dörtte birini elinde toplamıştır. Bu ortaklığın işyerlerinde 200.000'den fazla işçi ve memur çalışıyordu.)

II. Holding

"Holdingler (Konglomerler) yeni bir tür işbirliğini temsil ederler; bunlar, üretim teknolojisi ya da satış mantığı ile birbirine bağlı olmayan çok çeşitli ekonomik birimleri bir araya getirirler. Üretim ve satış açısından holdingler herhangi bir rasyonel içeriğe sahip değillerdir. Bunlarda kapitalist anarşi en yüksek kertede ortaya çıkar."

Gus Hall
(Barış ve Sosyalizm Sorunları, 1969, Sayı.11,s.1408)

Sermayelerin toplumsallaşmasına dayalı olarak oluşan bu tekel biçimine karışık ortaklık da denilmektedir. Bu süreçte, fazla sermayeyi, özellikle yüksek kâr alanlarına yöneltilebilen ekonomi kesimlerine yatırma çabası bulunmaktadır.

Holdingler çok farklı kesimlere mensup (bunlar arasında savaş techizatı ile ilgili girişimler de vardır) özellikle kârlı girişimlerin sistemli bir şekilde satın alınması, bu arada yeteri kadar rantabl olmayan işletmelerin elden çıkarılmasıyla gelişirler. Bu nedenle öteki büyük ortaklıklardan çok daha hızlı bir biçimde büyürler.

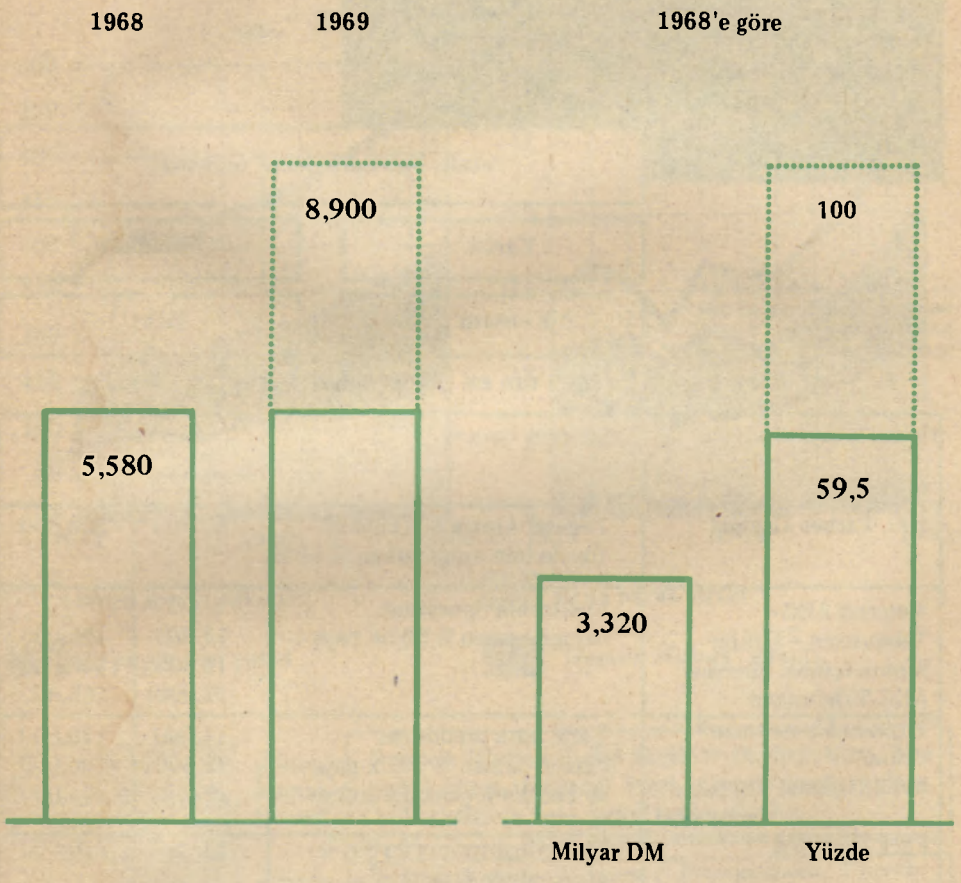
Örnek

	Holdingler			
	Litton (ABD)		Textron (ABD)	
	1962	1968	1962	1968
Milyar dolar olarak satış	394	1855	549	1704
İstihdam edilenlerin sayısı	38000	107000	32000	72000
ABD'nin en büyük sanayi girişimleri arasındaki sırası (satış bakımından)	132	40	94	47

Federal Almanya'da tekellerin genişlemesinde temel biçim olarak birleşmeler ve firma satın almalar

Örnek

Badischen Anilin-und Soda-Fabrik AG (BASF) nin yurt içindeki ve dışındaki şubeleri dahil satışlarının gelişmesi (Milyar DM)

Satış artışının yuvarlak olarak 2,5 milyar DM'ı ya da % 75'i o zamana kadar bağımsız olan girişim ve ortaklıkların (bunlar arasında Wintershall-Ortaklığı da vardır) satın alınması ya da ortaklığa alınması yoluyla gerçekleştirilmiştir.

I.G. Farben Grubuna ait olan BASF 1965-1970 arasında girişimleri ve ortaklıkları satın olarak egemenliği altında bulunan ülke içindeki ve dışındaki şube ve iştiraklerini 130 dolaylarında arttırmıştır.

Tekellerin Özü ve Başlıca Biçimleri

"... Emperyalizmin en derin ekonomik temeli tekel(dir). Tekel kapitalist bir kurumdur; yani tekel, kapitalizmden çıkmıştır ve kapitalizmin, meta üretiminin, rekabetin genel ortamında, bu genel ortamla, sürekli ve çözüm olanağı varolmayan bir çelişki halinde bulunur."

V.I.Lenin
(Eserler, C.22, s.280)

Kapitalist tekeller , üretimin ve satışların büyük bir kısmına egemen olan ve yüksek tekelci kârlar edinmeyi amaçlayan çok büyük girişimleri ya da girişim birlikleridir.

Tekelci birliklerin temel biçimleri

Kartel	Sendika
Konzern[1]	Tröst[1]

1) Konzern ve tröstler günümüzde aralarında birçok kartel anlaşmaları imzalamaktadırlar.

Federal Almanya'nın en büyük tekelci grupları

Tekelci Grup	Ekonomik Durum	(1969 Durumu) Satış (Milyar DM)	İstihdam edilenler
I. G. Farben Grubu[1]	Federal Almanya Kimyasal Üretiminin aşağı yukarı % 50'si	30.000	300.000
Siemens/AEG-Telefunken[2] Grubu Bunun içinde. Siemens AEG-Telefunken	Elektronik Sanayiinin hemen hemen % 50'lik payı	17.000 (9.800) (7.200)	465.000 (300.000) (165.000)
Thyssen-Mannesman[3] Grubu Bunun içinde: Thyssen Mannesman	Çelik boru üretiminin hemen hemen % 70'lik payı ve Fed.Ham çelik üretiminin % 3'ü	14.500 (9.300) (5.200)	170.000 (106.000) (64.000)
Flick-Konzerni	Fed. Almanya'nın en büyük savaş donanımı konzerni, panzer yapımında genel müth.	14.000	210.000
Ruhrkole AG	Fed. Almanya kömür üretiminin aşağı yukarı % 80'lik pay	6.000	180.000

1. Konzern grubunun yabancı ülkelerdeki şubelerinin satış ve istihdam edilenler sayısı dahil
2. Konzern grubunun yabancı ülkelerdeki şubelerinin satış tutarları ve istihdam edilenler sayıları dahil. Siemens ve AEG-Telefunken arasında sıkı işbirliği ilişkileri vardır; önemli üretim alanlarına (eşit sermaye katılımları esası üzerinden) tümüyle ortaklaşa olarak egemendirler.
3. Thyssen ve Mahnesmann arasında sıkı işbirliği ilişkileri vardır. Sıkı bir sermaye birleşmesi esası üzerinden önemli alanlara ortaklaşa egemendirler.

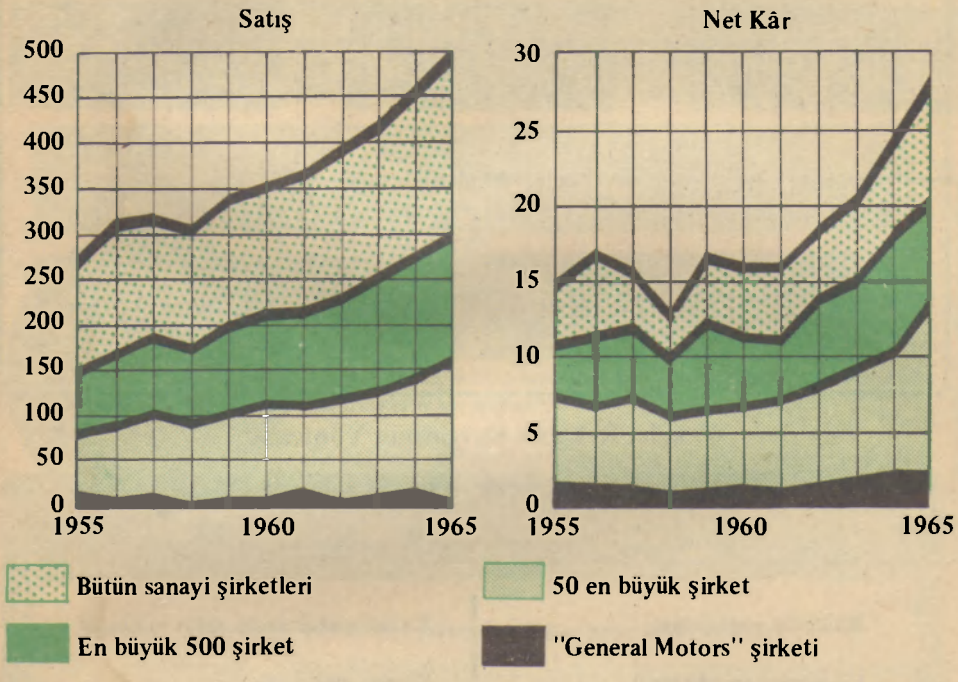
Günümüz Koşullarında Tekellerin Durumu

"(Kapitalist ülkelerde - ç.n.) Toplumsal üretimin büyük bölümünü elleri altında toplayan dev tekeller ulusun yaşamına egemendirler."

SBKP Programı
(s.24)

ABD şirketlerinin yüksek düzeyde satış ve net kârları

(Milyar Dolar)

Demir ve çelik sanayi üretiminin tekelleşme derecesi

ABD'de: 5 şirket (United States Steel, Bethlehem Stell, Republic Steel, National Steel, Armco Steel) toplam ABD Çeliğinin üçte ikisini teslim ederler.

Fed. Almanya'da: 3 tekelci grup (Thyssen / Mannesmann, Hoesch, Krupp) Federal Almanya ham çelik üretiminin % 60 ından fazlasını üretir

Kapitalist dünyanın 100 en büyük girişiminden (1968)

67'si	ABD şirketi	2'si	İngiliz Hollanda
8'i	F.Almanya şir.	2'si	Fransız
8'i	İngiliz "	1'i	Hollanda
7'si	Japon "	1'i	İsviçre
3'ü	İtalyan "	1'i	Avustralya

şirketidir.

". . . Tekeller, içinden çıkmış oldukları serbest rekabeti yok etmezler, aksine onun üstünde ve yanında var olurlar ve böylece bir seri özellikle kaba ve sert çelişki, sürtüşme ve anlaşmazlıklara yol açarlar."

V.I.Lenin
(Eserler, C.22, s.270)

Emperyalizmde Rekabet Kavgasının Şekilleri

Tekeller arasında

Tekelci birliklerin içinde

Tekelci ve tekelci olmayan girişimler arasında

Tekelci Rekabet Kavgasının Yöntemleri

Malzeme engellemesi

Ulaştırma engellemesi

Hammadde kaynakları üzerinde takelci egemenlik

Alıcılarla anlaşmalar yapılması, buna göre alıcılar metalarını ancak bu tekelden satın alabilir

Düşük fiyat teklifi

Kredi engellemesi

Uzmanların ayartılması

Rakip girişimlerin satın alınması

Sanayi casusluğu

Rakipleri reklâm manevraları ile sindirme

Üretilen mamullerin modellerini hızla değiştirme

Tekellerin egemen olduğu devlet mevkilerinden kendi durumlarını güçlendirmek ve rakiplerinin durumlarını zayıflatmak için yararlanmaları

Tekel Fiyatı-Tekel Kârı

"... Tekel oluşturarak ek (ekstra) kâra ulaşılır, yani bütün dünyada uygulanan normal kapitalist kârın üstünde bir ek kâr (elde edilir.)"

V.I.Lenin
(Eserler, C.23, s.111-112)

Tekel fiyatı	=	Maliyet fiyatı	+	Tekel kârı
Tekel kârı	=	Ortalama kâr	+	Tekelci ek kâr

Tekelci kârın kaynakları

- İşçiler ve memurlar tarafından tekelci işletmelerde yaratılan artık değer
- Kapitalist ekonominin çok çeşitli alanlarında çalışan ücretli işçilerin emek güçlerinin değerinin bir bölümü
- Küçük meta üreticilerinin emperyalist ülkelerde yarattıkları değerin bir bölümü
- Ekonomik bakımdan azgelişmiş ülkeler emekçileri tarafından yaratılan değerin bir bölümü
- Tekelci olmayan işletmelerin kârının bir bölümü

Tekelci ek kâr ile her zamanki ek kâr arasındaki farklar

Tekelci ek kâr	Her zamanki ek kâr
Sadece tekeller elde eder	İşletmelerinde metaların bireysel değerinin toplumsal değerinden daha düşük olduğu kapitalistler elde eder
Yenitekniğin uygulanmasından bağımsız olarak tekelci fiyatların saptanmasıyle (dikte edilmesiyle) elde edilir	Daha modern tekniğin ve teknolojinin uygulanmasıyle elde edilir
Tekelci burjuvazinin sürekli bir geliridir	Ancak geçici bir karakter taşır (sadece bu işletmelerin söz konusu kesiminin ortalama verimliliğinden daha yüksek bir emek verimliliğine sahip oldukları sürece)

Banka Sermayesinin Yoğunlaşması ve Toplulaşması

"Toplulaşma sürecinin sonucu olarak tüm kapitalist ekonominin doruğunda kalan az (sayıda) banka arasında, tekelci anlaşmalar yapmak, bir banka tröstü oluşturmak çabası doğal olarak daima daha güçlü bir şekilde kendisini geçerli kılar."

V.I.Lenin
(Eserler, C.22, s.223)

Üretimin yoğunlaşması bankalar alanındaki yoğunlaşma temelini oluşturur.

- Üretimin yoğunlaşması
- Banka sermayesinin yoğunlaşması

Banka sermayesinin toplulaşması ve yoğunlaşması şu anlamı taşır:

- Büyük bankaların kendi sermayelerinin ve yabancı sermayelerinin artması
- Bankaların birleşmesi, satın alınması ya da bağlanması yoluyla bankaların bir araya gelmesi
- Büyük bankaların şube ağlarının büyümesi

ABD bankalarının yoğunlaşma durumu
(1963 yılı başındaki aktiflere göre)

	Bankaların tüm sayısı (1000)	Tüm aktifler (Milyar dolar)	Aktifleri 1 milyar üzerinde bulunan ortaklıklar	
			Sayı	Tüm aktiflere oranla (aktif yüzdesi)
Ticaret Bankası	13,5	287,1	35	40,7
Hayat Sigortası Şirketleri	1,5	133,3	19	73,3
Servet Sigortası Şirketleri	1,0	33,5	2	7,5
Tasarruf Sandıkları	0,5	47,3	4	11,4
Kredi ve tasarruf Birlikleri	6,3	93,8	3	5,7
Yatırım Bankaları	0,2	23,0	3	34,8
Toplam	23,0	618,0	66	38,2

Emperyalist Ülkelerdeki En Büyük Tekelci Bankaların Durumları

ABD

En büyük 60 banka

Ülkenin banka aktiflerinin % 42'sine sahiptir

Büyük Britanya

En büyük 5 banka

Ülkenin tüm banka mevduatının % 90'ını toplamıştır.

Japonya

En büyük 11 banka

Ülkenin tüm banka aktiflerinin % 52'sine sahiptir

Federal Almanya

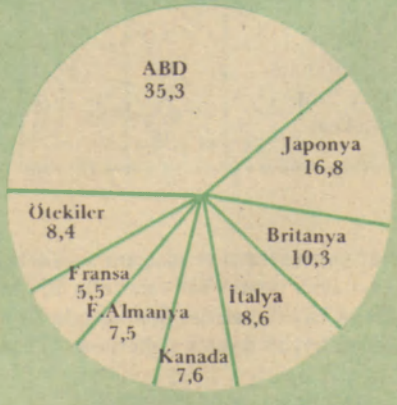
En büyük 7 banka

Ülkenin tüm banka aktiflerinin % 47'sine sahiptir

Kapitalist dünyanın en büyük 10 bankası* arasında şu ülkelerin bankaları (1968) bulunuyordu:

54 ABD Bankası
5 Büyük Britanya
6 İtalyan
5 Kanada
3 Fransız ve
9 öteki ülkeler bankası

Bazı ülkelerin tekelci bankalarının 100 en büyük banka tekeli içindeki payı (yüzde)

* Bunların her biri en az 3 milyar dolarlık bir aktife sahiptir. Bu 100 banka 400 milyar doları kontrol etmektedir. Bu miktar Büyük Britanya, Federal Almanya, Fransa, İtalya ve Japonya'nın ulusal gelirlerinin tümünü bir arada karşılamaktadır.

Mali Sermaye ve Mali Oligarşi

"Üretimin yoğunlaşması (konsantrasyonu), bundan doğan tekeller, bankaların sanayi ile birleşmesi: İşte, mali sermayenin ortaya çıkış tarihi ve bu kavramın içeriği."

V.I.Lenin
(Eserler, C.82, s.230)

Mali Oligarşi Egemenliğinin Temel Yöntemleri

Katılma (İştirak) Sistemi

Başka işletmeleri ve yabancı sermayeyi, bu işletmelerin hisse senedi kontrol paketini satın almak suretiyle, bağlı duruma getirme.

Kişisel Birleşme

Banka yönetiminde ve sanayide yöneticilik mevkilerinin aynı insanların elinde toplanması.

ABD'nin en büyük mali-tekel grupları

	Öz sermaye ve grupların denetlenen sermayesi (Milyar dolar)				Gruplar tarafından denetlenen ortaklıkların sayısı		
		Denetlenen Sermaye					
	Öz sermaye	İmalat sanayiinde ve madencilikte	Ulaşımda ve toplum hizmetleri işletmelerde	Maliye alanında	Sanayi şirketleri	Ulaştırma şirketleri ve kamu hizmetleri	Bankalar ve finans şirketleri
Morgan	7,0	12,5	16,5	36,3	33	17	19
Rockefeller	3,5	17,3	9,1	35,0	22	6	11
Du Pont	4,7	9,4	-	6,6	5	-	7
Mellon	3,8	8,0	0,3	2,2	25	1	4

ABD

140 önde gelen sanayi ve ulaştırma şirketi 1960 yılında:
En büyük ticaret bankalarında 502 müdüre
20 en büyük yatırım bankasında 80 müdüre
30 en büyük sigorta şirketinde 177 müdüre sahipti.

Federal Almanya

Bankaların 120 üyesi, 1961 yılında,
Sanayi, ticaret ve sigorta şirketlerinde ve öteki şirketlerde yönetim mevkilerinde, denetim kurullarında 1800 önde gelen mevkii işgal ediyorlardı.

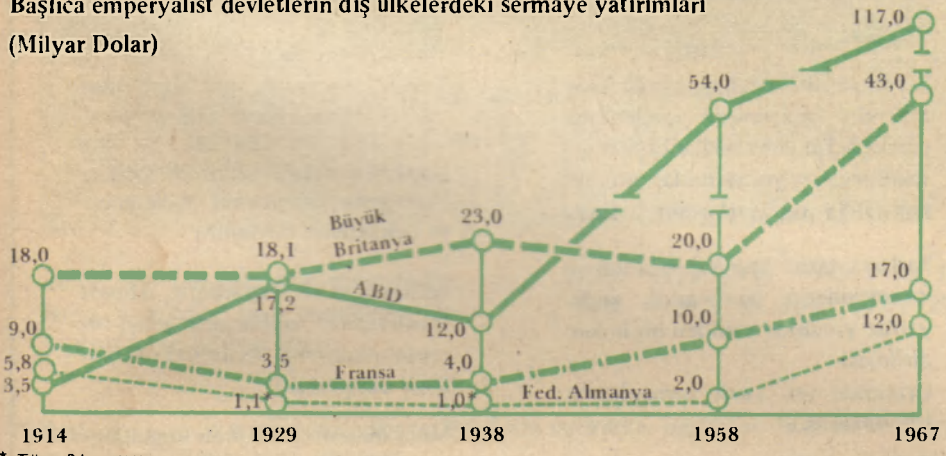
Sermaye İhracı

"Serbest rekabetin tam anlamıyla egemen olduğu eski kapitalizm için meta ihracatı belirleyici nitelik idi; tekellerin egemenliğindeki yeni kapitalizm içinse sermaye ihracı belirleyici nitelik oldu."

V.I.Lenin
(Eserler, C.22, s.244)

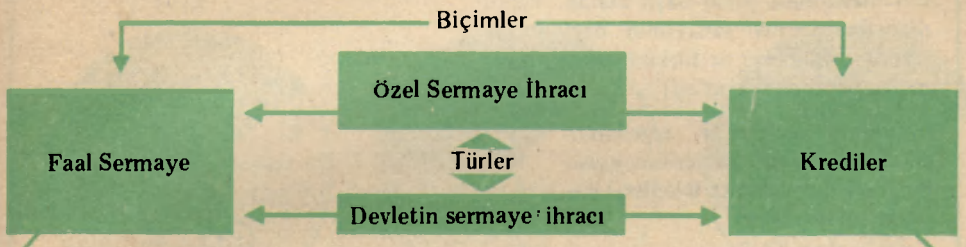
Başlıca emperyalist devletlerin dış ülkelerdeki sermaye yatırımları

(Milyar Dolar)

* Tüm Almanya

Sermaye İhracının Biçim ve Türleri

Dolaysız Yatırımlar

Yabancı ülkelerde işletmeler kurmak, kurulmuş olanları genişletmek, devralmak yada önemli ölçüde katılmalı (en az, şirket sermayesinin yüzde onu oranında) hukuki bakımdan bağımlı kurumlar (şubeler, yardımcı fabrikalar vb.) kurmak ve genişletmek, bina ve arazi satın almak için uzun süreli sermaye yatırımları. Amerikan istatistikleri dolaysız yatırımlar olarak sadece ABD'den sermaye transferlerini ve yabancı ülkelerdeki şubelerin yeniden yatırılan kârlarını kapsamaktadır: fakat bunların yabancı finansman ile yatırım yapmalarını kapsamamaktadır.

Portföy Yatırımlar

Sağlam faiz getiren yabancı değerli evrak (büyük ölçüde özel ve kamusal istikrazlar) ve yabancı hisse senetleri - bunlar bir girişimin kontroluna yönelmedikleri ölçüde yani yüzde ondan daha düşük katılma etkisine sahip olan - uzun süreli sermaye yatırımları ve yabancı ülkelerden uzun süreli banka alacakları.

Yabancı bankalara kısa süreli yatırımlar

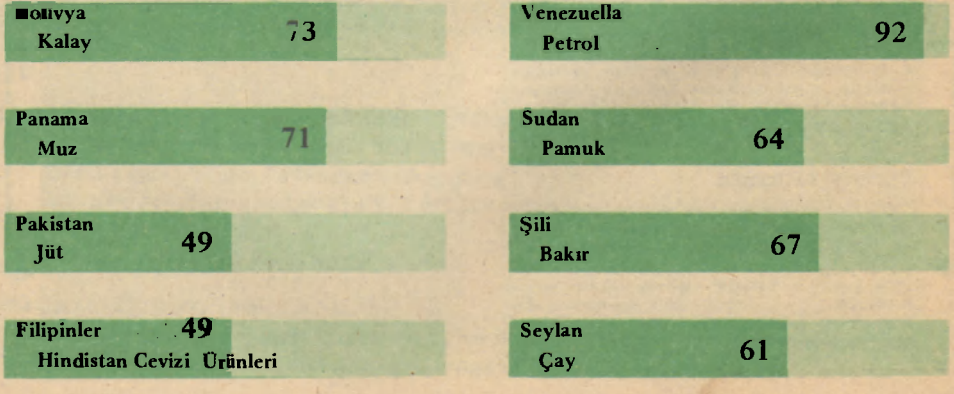
Uzun süreli istikrazlar

Sermaye İhracının Ekonomik Sorunları

Sermaye ithal eden, ekonomik bakımdan güçsüz ülkeler için	Sermaye ihraç eden, ülkeler için (Emperyalist devletler)
Sermaye ithal eden ülkelerde kapitalizmin gelişiminin güçlenmesi emekçilerin daha büyük ölçüde sömürülmesi, yoksulluklarının ve haksızlığa uğrayışlarının artması	Tekelci sermaye ihracatçılarının yüksek tekelci kârla elde etmeleri
Kırların tarım ürünleri satanlar ve metropollerin hammadde sağlayanlar yönünde yeniden biçimlendirilmesi Üretimde tek yanlı uzmanlaşma (monokültür)	Kapitalist ülkeler arasında eşitsiz ekonomik gelişmenin güçlenmesi ve çelişkilerin büyümesi
Tek yanlı bir ekonomik gelişmenin hızlanması (belli başlı olarak maden çıkarma sanayiinin özel tarımsal ürünlerin ve birinci kademe hammadde işlenmesi)	Asalaklığın ve tembelliğin artması (rantiyelerin sayılarında artış, bireysel ekonomik kesimlerinde belli bir durgunluk)
Ekonomik bakımdan azgelişmiş ülkelerin ulusal gelirlerinin esaslı bir kısmının yabancı tekeller tarafından gaspedilmesi	Meta ihracını özendiren koşulların yaratılması

Altmışlı yıllarda tek tek ürünlerin ihracattaki payı

(yüzde)

Günümüz Koşulları Altında Sermaye İhracının Özellikleri

Sermaye ihracının çok hızlı biçimde artması

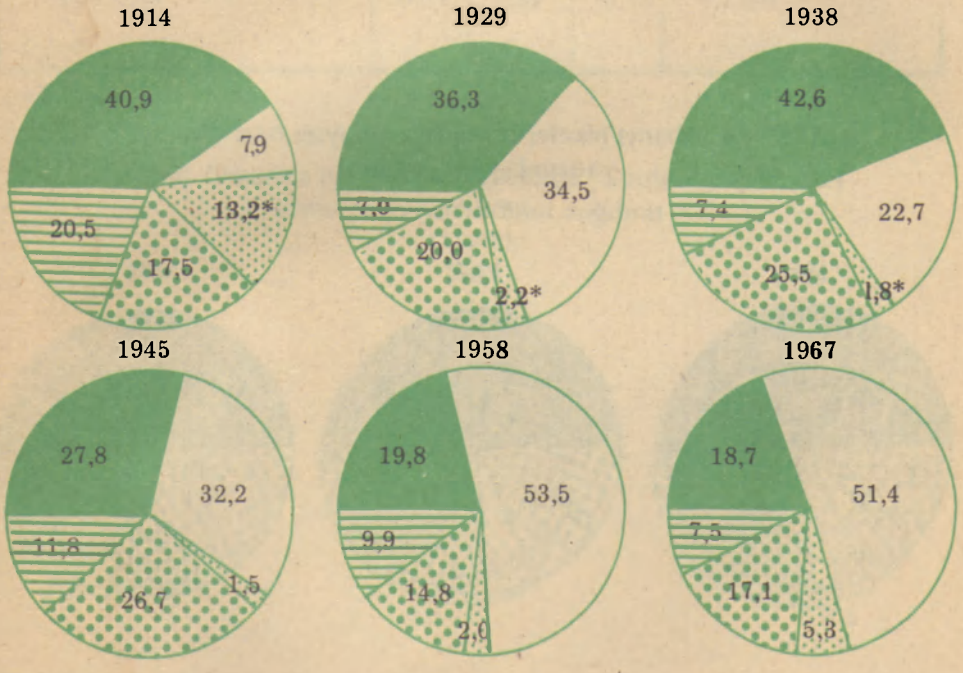
Tek tek ülkelerde sermaye ihracının gelişmesinde artan eşitsizlik

ABD sermayesinin gelişmiş emperyalist ülkelerde egemen durumu

Sermaye ihracının gelişiminde devletin artan rolü (ve kamusal ve özel sermaye ihracı arasındaki sıkı ilişki)

Bütün kapitalist ülkelerin yabancı ülkelerde yatırılmış olan sermayelerinin toplam tutarı (Milyar dolar)	1914	1929	1938	1945	1958	1967
	44,9	49,9	53,0	50,8	101,1	220,0

Gelişmiş kapitalist ülkelerin yabancı ülkelerde yatırılmış kapitalist devletler sermayelerinin tümü içindeki payı (Yüzde)

ABD'nin yabancı ülkelerde dolaysız özel sermaye yatırımları

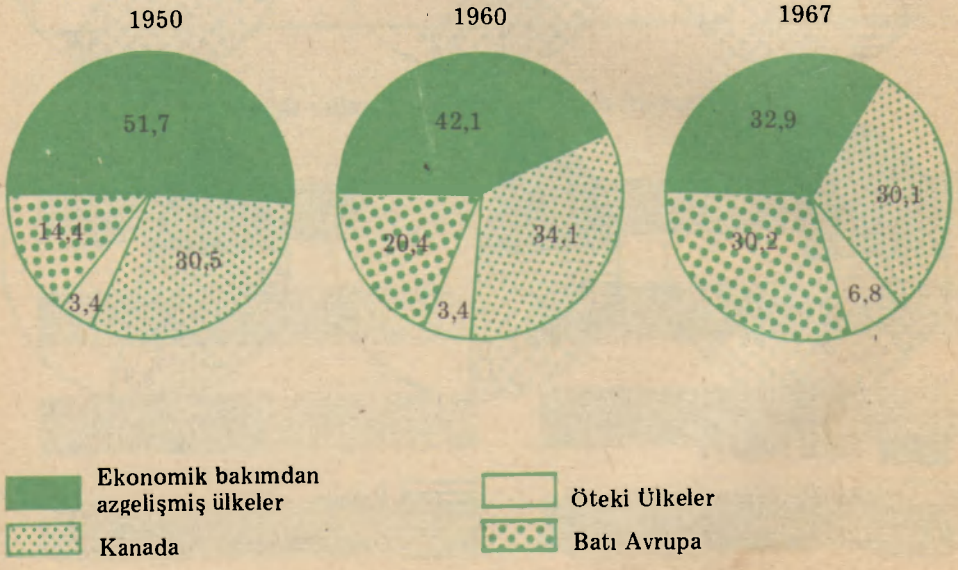
(Milyar Dolar)

	1950	1960	1966	1967	1950-1967 arasındaki artış
Toplam	11,8	32,8	54,6	59,3	4,2 kez
Ekonomik bakımdan azgelişmiş ülkeler	6,1	13,8*	18,2	19,5	3,2 kez
Sanayileri gelişmiş ülkeler	5,7	19,0*	36,4	39,8	7 kez
Bunlar arasında					
Kanada	3,6	11,2*	16,8	17,8*	4,9 kez
Batı Avrupa	1,7	6,7	16,2	17,9	10,5 kez
Geri kalan ülkeler	0,4	1,1*	3,4	4,0*	10 kez

* Tahmin edilmiştir.

ABD'nin yabancı ülkelerde yaptığı dolaysız özel sermaye yatırımlarının dağılımı

(Yüzde)

Federal Almanya'nın yabancı ülkelerde dolaysız özel sermaye yatırımları

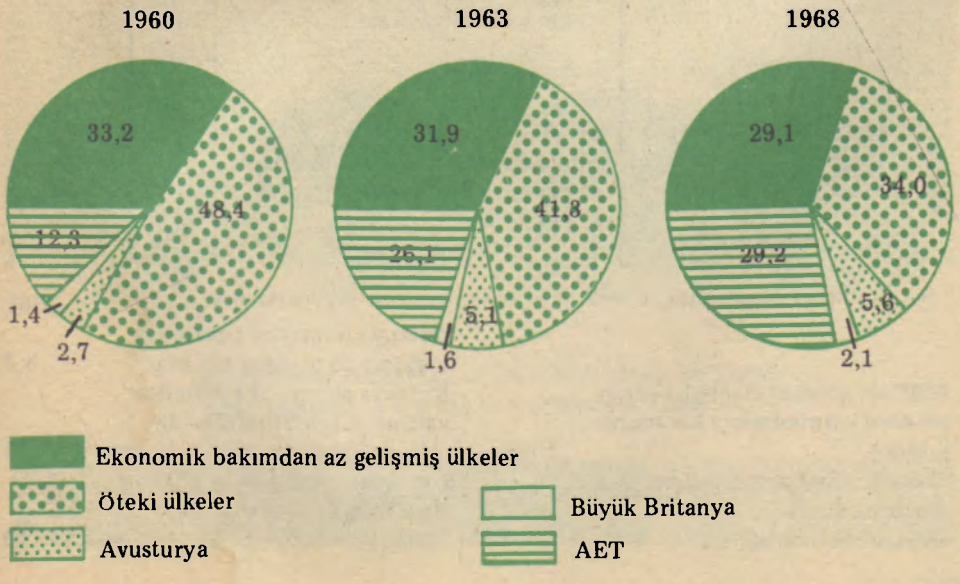
(Milyar DM)

	1950	1963	1968*	1960-1968 arasında artış
Tüm ülkeler	2,93	6,07	13,04	4,4 kez
Bunlardan:				
Ekonomik bakımdan azgelişmiş ülkeler	1,03	1,94	3,79	3,7 kez
Sanayileri gelişmiş kapitalist ülkeler	1,90	4,13	9,25	4,9 kez
Bunlardan:				
AET	0,36	1,22	3,81	10,5 kez
Belçika-Lüksemburg	0,09	0,33	1,66	16,6 kez
Fransa	0,14	0,51	1,16	8,5 kez
İtalya	0,06	0,24	0,55	9,2 kez
Büyük Britanya	0,04	0,10	0,27	6,8 kez
Avusturya	0,08	0,31	0,73	3,1 kez

* Yıl Ortası

Federal Almanya'nın yabancı ülkelerde yaptığı dolaysız özel sermaye yatırımlarının dağılımı

(Yüzde)

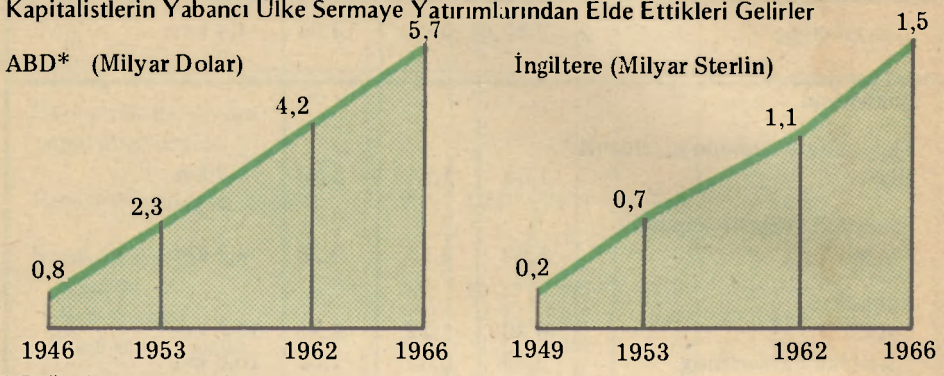

Yabancı Sermaye Yatırımlarının Rantabilitesi

"Sermaye yabancı ülkeye gönderildiği zaman, kendi ülkesinde kesin olarak kullanılmadığı için gönderilmez. Sermaye yabancı ülkeye, orada daha yüksek kâr oranı üzerinden kullanılabildiği için gönderilir."

Karl Marks
(Kapital, 3.C, Marks/Engels, Eserler, C.25, s.266)

Kapitalistlerin Yabancı Ülke Sermaye Yatırımlarından Elde Ettikleri Gelirler

* Doğrudan sermaye yatırımı

Her yıl yabancı ülkelerden ABD'ye transfer edilen kârlar ile ABD'nin yabancı ülkelerdeki özel yatırımlarının yıllık büyümesi (Milyon Dolar)

		1950	1960-1966 Yıllık ortalama
Bütün ülkelerde	a) ABD'ye aktarılan kâr	1294	3266
	b) ABD yabancı ülkeler yatırımlarının yıllık büyümesi (a-b)*	621 673	2271 995
Ekonomik olarak gelişmiş kapitalist ülkelerde	a) ABD'ye aktarılan kâr	438	1263
	b) ABD yabancı ülkeler yatırımlarının yıllık büyümesi (a-b)*	467 + 29	1804 + 541
Gelişmekte olan ülkelerde	a) ABD'ye aktarılan kâr	845	1986
	b) ABD yabancı ülkeler yatırımlarının yıllık büyümesi (a-b)*	129 716	450 +1536

* Her yıl ABD'ye aktarılan kâr ile ABD'nin yıllık sermaye ihracı arasındaki fark

ABD'nin yabancı ülkelere yaptığı sermaye yatırımlarının kâr oranı (yüzde)	1966
Ekonomik bakımdan gelişmiş kapitalist ülkeler	8,7
Gelişmekte olan ülkeler	18,1

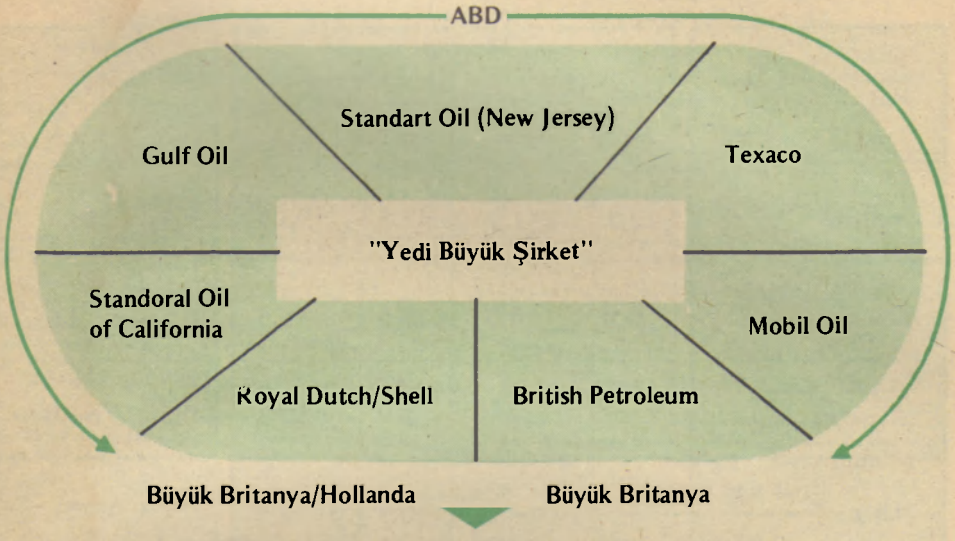
	1961
Britanya sermayesi tarafından İngiltere'de ulaşılan kâr oranı	8,3
Britanya sermayesi tarafından yatırımlar için Hindistan'da elde ettikleri kâr oranı	15
Hindistan sermayesi tarafından Hindistan'da elde edilen kâr oranı	10

Dünyanın Ekonomik ve Bölgesel Bölüşümü

"Emperyalizm için karakteristik olan, daha önce, 20. yüzyıldan önce rastlanmayan başka birşey vardır: Dünyanın uluslararası tröstler arasında ekonomik bakımdan bölüşülmesi, ülkelerin bunlar arasında satış bölgeleri olarak anlaşma uyarınca bölünmesi."

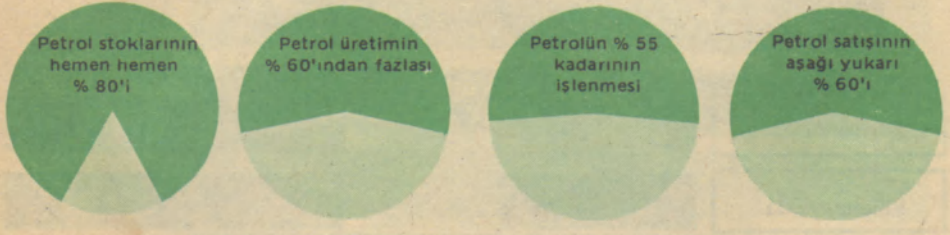
V.I.Lenin
(Eserler, C.26, s. 154)

Uluslararası Petrol Karteli

Kapitalist dünyada kontrol ettikleri

(1960 - 1964)

International Nichel Co. of Canada, Uluslararası Tekeli ABD, İngiltere ve Kanada Sermayelerinin Katılmasıyle

Kapitalist dünyanın tüm nikel üretiminin ÜÇTE İKİSİNDEN fazlasını eli altında birleştirmiştir.

19. Yüzyılın Sonuna Doğru ve 20. Yüzyılın Başında Dünyanın Bölgesel Bölüşümünün Sona Ermesi

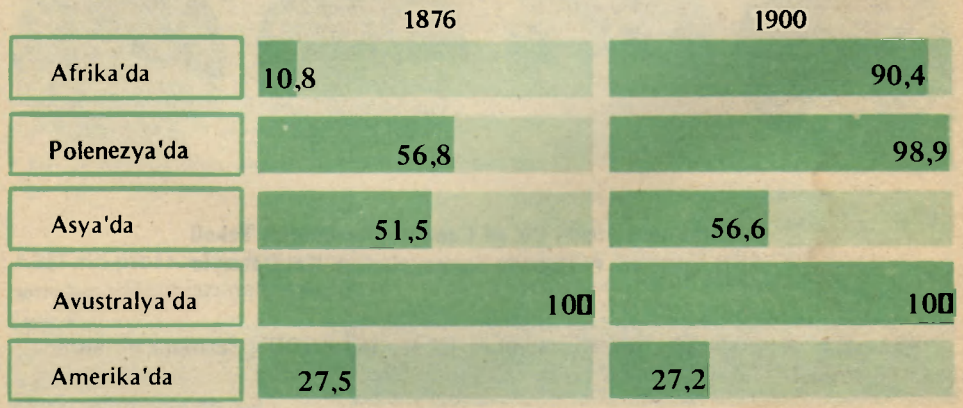
"Dünyanın, büyük kapitalist devletler arasında bölüşülmesi, henüz hiçbir kapitalist devlet tarafından zaptedilmeyen bölgelerde engellerle karşılaşmaksızın genişleyen bir sömürge politikasından, durmaksızın bölüşülen yeryüzünün tekelci egemenliğinin sömürge politikasına geçiştir."

V.I.Lenin
(Eserler, C.22, s.270)

Büyük Emperyalist Devletlerin Sömürgeleri
(milyon)

	Sömürgeler				Anavatan	
	1876		1914		1914	
	km2	nüfus	km2	nüfus	km2	nüfus
İngiltere	22,5	251,9	33,5	393,5	0,3	46,5
Fransa	0,9	6,0	10,6	55,5	0,5	39,6
Almanya	–	–	2,9	12,3	0,5	64,9
ABD	–	–	0,3	9,7	9,4	97,0

Avrupa sömürgeci devletlerine ve ABD'ye ait olan arazi
(yüzde)

Emperyalizmin Sömürge Sistemi

"Kapitalizm, yeryüzü halkının çok büyük bir çoğunluğunu bir avuç ileri ülke tarafından sömürgeci baskı ve mali bakımdan boğulma ile (karşı karşıya bırakan) bir dünya sistemi haline gelmiştir."

V.I.Lenin
(Eserler, C.22, s.195)

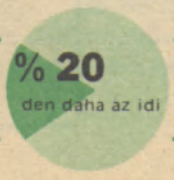
Sömürgelerin bağımlılık biçimleri	Emperyalizm için sömürgelerin rolü
Sömürgeler	Ucuz hammadde ve ucuz işgücü kaynakları
Himaye yönetimleri	Metalar için sürüm pazarları
Manda bölgeleri	Sermaye için yatırım alanları
Vesayet altında bulunan bölgeler	Anavatana işgücü ihracı alanları
Yarı sömürgeler	Askerlik stratejisi bakımından dayanak noktaları

1948 yılında Hindistan sanayiinde yabancı sermayenin payı

Sanayi dalının tüm sermayesinin yüzdesi olarak

İkinci Dünya Savaşından önce tüm Hindistan ekonomisinin üretiminde sanayiin payı

Kapitalist Dünya Ekonomisi

"Kapitalist dünya sistemi zayıf ülkeleri zora dayanarak bağımlı kılmak ve sömürmek suretiyle, kendisine ait olan devletlerin (giriştiği) şiddetli bir savaş içinde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Yüz milyonlarca insan boyunduruk altına alınmış ve bütün kıtalar emperyalist metropollerin sömürge uyduları (durumuna) dönüştürülmüştür."

SBKP. Programı
(s.20)

Kapitalist Dünya Ekonomisinin Aşamaları ve Gelişmesi

1848 - 1900	1900 - 1917	1917'den günümüze kadar
Tüm yeryuvarlağını çeviren kapitalist dünya ekonomisi sisteminin oluşma ve gelişme aşaması.	Kapitalist dünya ekonomi sisteminin gelişmesinde emperyalist aşama.	Kapitalist dünya ekonomisi sisteminin bölgesel bakımdan sınırlanması ve zayıflaması. Evrensel karakterinin kaybolması. Sosyalist dünya sisteminin oluşması ve durmaksızın büyümesi.

Uluslararası kapitalist üretim ilişkileri ve özü

- Sömürge ülkelerinin ve ekonomik bakımdan azgelişmiş ülkelerin halklarının tekelci sermaye tarafından sömürülmesi ilişkileri
- Çeşitli ülkeler tekelci burjuvazisinin dünya ekonomisinde egemenlik için yürüttükleri savaş ilişkileri
- Kapitalist dünya ekonomisini bölgeler üzerinden bölüşmek ve yeniden bölüşmek için emperyalist devletler arasında savaş ilişkileri

Uluslararası ekonomik ilişkilerin temel biçimleri

Uluslararası ticaret	Sermaye ihraç ve ithali	İşgücünün uluslararası göçü

Kapitalist dünya ekonomisinin son 100 yıldaki gelişiminin karakteristikleri

- Sanayi üretimi 25 kattan daha çok arttı.
- Tarımsal üretim 8 kattan daha çok arttı.
- Kapitalist dünya ticaretinin hacmi 16,2 kat arttı.

Uluslararası Ticaret

Emperyalist Dış Ticaret Politikasının Biçimleri

Tekelci Koruyuculuk (Himayecilik)

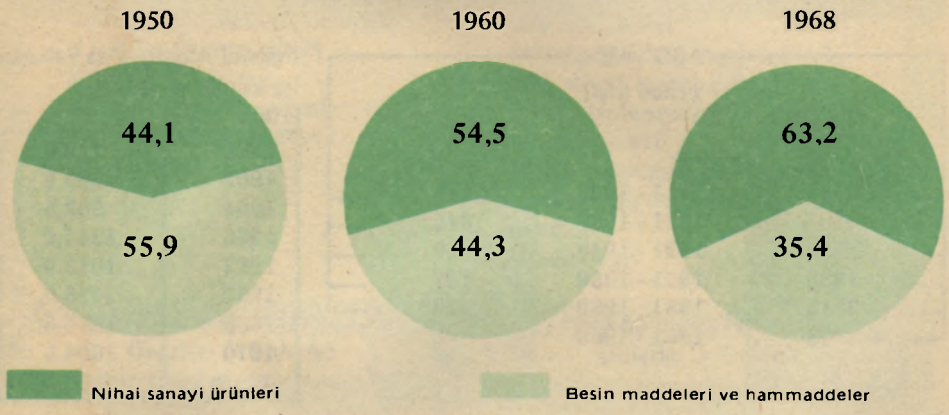
İthal edilen metalar üzerine, ülke içindeki tekelci fiyatları desteklemek amacıyla yüksek gümrükler uygulamak.

Damping

Yabancı pazara tamamen egemen olmak amacıyla damping fiyatları üzerinden meta ihracı (üretim giderlerinden daha düşük fiyatla).

Kapitalist Dünya Ticaretinin Meta Yapısının Gelişmesi

(yüzde)

12 en büyük kapitalist ülkenin nihai ürünler ihracatında seçilmiş ülkelerin payı

(yüzde)

	ABD*	Fed. Almanya	İngiltere	Japonya	Fransa	İtalya
1956	25,2	16,4	19,2	5,7	7,8	3,5
1966	20,2	19,5	12,9	9,8	8,6	6,9

* Askeri amaçlar için ihraç edilenler hariç

1966 yılında, en büyük 12 kapitalist ülkeden ihraç edilen nihai ürünlerin yüzde 68'i sanayileri gelişmiş ülkelere, yüzde 29,2'si tarım ve hammadde ülkelerine satılmıştır.

İşgücünün Uluslararası Göçü

"Ancak çok büyük sefaletin insanları yurtlarını bırakmaya yönelteceği ve kapitalistlerin göçmen işçileri en vicdansız bir biçimde sömürecekleri kuşkusuzdur."

V.I.Lenin
(Eserler, C.19, s. 447)

İşgücünün Uluslararası Göç Türleri

Dışa göç - İşgücü kaynaklarının bir kısmının bir ülkeden bir başkasına göçü.

İçe göç - Dış ülkelerden işgücünün gelmesi.

İşgücü göçünün nedenleri

- İşsizlik
- Emek ücretlerinin uluslararası düzeyinde farklar

ABD'ye göç (1000 kişi)

İçe göç		dışa göç
5736	1911 - 1920	2146
4107	1921 - 1930	1045
528	1931 - 1940	460
1035	1941 - 1950	157
2515	1951 - 1960	423*
1773	1961 - 1966	

* 1951-1959

Federal Almanya'da yabancı işgücünün sayısı (1000)

1960	279,0
1962	629,0
1964	902,5
1966	1244,0
1967	1013,9
1968	1018,9
1969	1365,6
1970 ilk altı ay	1694,6

Yabancı İşçilere Karşı Yapılan Farklı Muamelelerin Başlıca Biçimleri

İşe alınmada sonuncu işten atılmada birinci sırada

Düşük ücretli olan işlere ya da güç ve sağlığı tehlikeye sokan çalışma koşulları bulunan üretim alanlarına öncelikli olarak yerleştirme

Aynı iş için yerli işgücüne oranla düşük ücret

Daha kötü konut ve yaşam koşulları

Belirli kolaylıklardan örneğin sosyal sigortalardan, işsizlerin desteklenmesinden vb.den yararlanmada engeller

Örgütlenmeleri, örneğin sendikaların, ya da başka örgütlerin üyesi olmalarında güçlükler

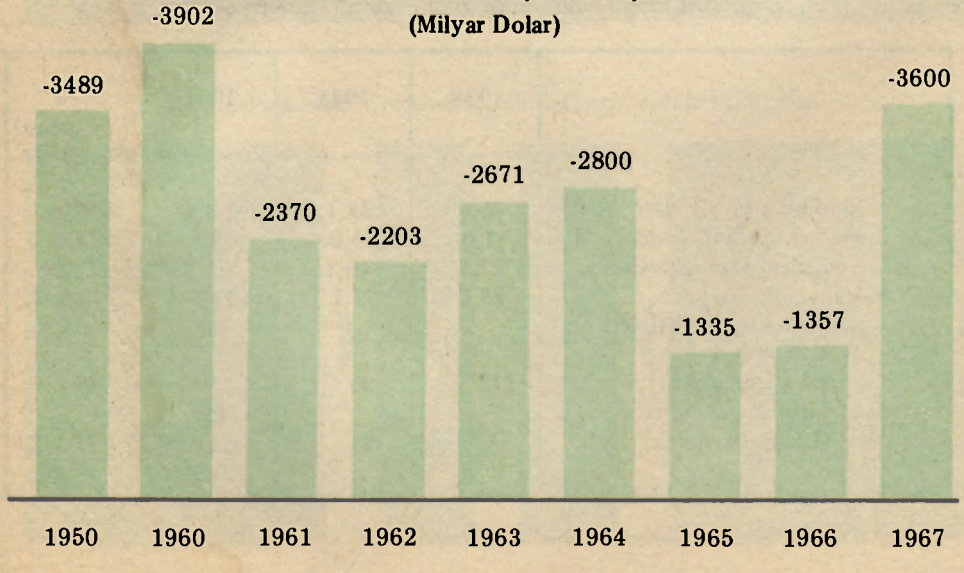
Siyasal ve sivil haklarının sınırlanması

Ödemeler Bilânçosu Bir devletin yabancı ülkeler karşısındaki tüm alacak ve borçlarının belirli bir süre bakımından (yıl, üç ay, ay) karşılaştırılması. Böyle bir karşılaştırma süre ve ödeme günü bilançosu şeklinde yabancı ülkelerle olan efektif para hareketlerinin istatistik ifadesi olarak ortaya çıkar.

Kapitalist ülkelerin Ödemeler Bilânçosu Şeması

Gelirler	Giderler
Meta ihracatı	Meta ithalatı
Yabancı ülkeler için ulaşım hizmetleri	Yabancı ulaşım olanaklarından yararlanma
Turizm	Yabancı ülkelere giden turistler
Yabancı ülkelerde bulunan vatandaşların para transferleri	Göçmenlerin yabancı ülkelere para transferleri
Yabancı hükümetlerin ödemeleri (sübvensiyonlar dahil)	Yabancı ülkelere yapılan (özellikle askeri amaçlar için) ödemeler (subvansiyonlar dahil)
Sermaye ithali	Sermaye ihracı
Yabancı ülkelere yatırılan sermaye faiz ve temettüleri	Yurtta yatırılmış olan yabancı sermaye için ödenen faiz ve temettüler
Altın ihracatı	Altın ithalatı
Aktif ödemeler bilânçosu Gelirler > Giderler	**Pasif ödemeler bilânçosu** Giderler > Gelirler

ABD ödemeler bilânçosunda açık
(Milyar Dolar)

Bugünkü Kapitalizmde Para Sisteminin Ana Hatları

Kapitalist ülkelerde altın dolaşımının ve banknotların altına çevrilmesinin kaldırılması.
ABD doları ve İngiliz lirası uluslararası mahsup işlemlerinde altının yanında temel ihtiyat para olmuşlardır.
Altın ve dolar arasındaki ilişki yapay bir şekilde desteklenmektedir.
Sanayileri gelişmiş kapitalist ülkelerin paraları konvertibldir, gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğunun paraları konvertibl değildir.
Para blokları ve para bölgeleri yaratılmıştır, öteki ülkelerin çoğunluğunun paraları başlıca sanayi ülkelerinin paralarına bağımlı kılınmıştır.

Başlıca kapitalist ülkeler paralarındaki altın içeriği ve fiyatı
(Yıl sonu itibariyle)

Para	Altın içeriği (gram saf altın)		Bronz altının resmi fiyatı[1]	
	1913	1967	1913	1967
ABD doları	1,50463	0,888671	20,67	35,00[2]
İngiliz Sterl.	7,322382	2,132810	4,25	14,58
Fransız Fran.	0,290323	0,180000	107,10	172,80
Fed. Alm. Mark.	0,358423	0,222168	86,80	140,00
İtalyan Liret	0,290323	0,001142	107,10	2 875,00
Japon Yen'i	0,750000	0,002469	41,50	12,600,00

1. Ons 31,1 gram
2. 1934 yılında saptanmış. 1969 başında altın fiyatı serbest pazarda 40 - 43 dolara çıkmıştır.

Kapitalist dünya uluslararası likiditesinin* karakteristikleri

	1938	1948	1961	1968 (Yıl ortası)
1. Merkezi altın stokları	26,6	33,1	38,9	38,6
2. Merkezi para rezervleri	1,0	15,0	23,8	34,4
3. Tüm altın para rezervleri	27,6	48,1	62,7	73,0
4. Dünya ithalatı	23,6	59,1	123,8	218.3
Likidite karakteristikleri				
a) Altın için (1:4 yüzde olarak)	113	56	31	18
b) Altın ve para için (3:4 yüzde olarak)	117	81	51	33

* Likidite: Her türlü ödeme yükümlülüklerini karşılama yeteneği

Emperyalizmin Tarihsel Yeri

"Emperyalizm kapitalizmin özel, tarihsel bir aşamasıdır. Bu özellik üç yanlıdır. emperyalizm: 1. tekelci kapitalizmdir, 2. asalak ya da kokuşmakta olan kapitalizmdir, 3. ölmekte olan kapitalizmdir."

V.I.Lenin
(Eserler, C. 23, s. 102)

Tekelci Kapitalizmin Temel Görüntüleri

Üretim Alanında Tekel	Mali Tekel
Hammadde Tekeli	Sömürge Tekeli

Kapitalizmin Asalaklığının ve Çürümesinin Temel Görünüş Biçimleri

Tekellerin, teknik ilerlemeyi engelleme olanağı
Rantiyeler tabakasının ve gelirinin artması
Sermaye ihracı ve rantiye devletlerin oluşması
Ekonominin askerileştirilmesi
Üretim kapasitelerinden kronik bir biçimde düşük oranda yararlanılması
Kronik işsizlik
İşçi sınıfının üst tabakasının tekeller tarafından rüşvet yoluyla elde edilmesi
Siyasal gericiliğin güçlenmesi

Emperyalizmde Üretim Güçlerinin Gelişmesinde İki Eğilim

Tekelci fiyatların saptanması (dikte edilmesi) ve sürekli olarak tekelci fiyatlara ulaşma Bağlı sermayenin değer kaybına izin vermeme çabası Sermaye ihracı, hisse senetleri üzerinde spekülasyon yapma yoluyla çok büyük gelirlere ulaşma	Teknik ilerlemeyi engelleme	Tekniği geliştirme eğilimi	Rekabet kavgası Kârı üretim giderlerindeki düşüşe dayalı olarak yükseltme çabası Sosyalizm ile ekonomik rekabet —bu etmenin önemi her gün biraz daha çok artmaktadır

Emperyalizm Döneminde Kapitalizmin Temel Çelişkileri

Proletarya ile burjuvazi arasındaki çelişki	Emperyalist devletlerle sömürgeler ve bağımlı ülkeler arasındaki çelişki	Emperyalist ülkeler arasındaki çelişki

Emperyalizm döneminde sosyalizmin maddi ön koşulları oluşur

- Üretimin yüksek derecede toplulaşması ve üretim sürecinin toplumsallaştırılması
- İşçi sınıfının büyümesi ve toplulaşması
- Devlet mülkiyetinin gelişmesi ve üretimin devlet tarafından yönetilmesi

Emperyalizm kapitalizmden sosyalizme geçmek için zorunlu olan öznel subjektif önkoşulları yaratır

- İşçi sınıfının bilincinin ve örgütlenmesinin güçlenmesi
- İşçi sınıfı ile proleter olmayan emekçi yığınlar arasında ilk planda köylülükle yapılan ittifakın pekiştirilmesi
- Komünist partilerinin rol ve otoritelerinin artması
- Ulusal kurtuluş hareketinin güçlenmesi ve proleter devriminin müttefiki durumuna dönüşmesi

"Ekonomik ve siyasal gelişmede eşitsizlik kapitalizmin şaşmaz bir yasasıdır."

V.I.Lenin
(Eserler, C. 21, s. 345)

Tekellerin egemenliği döneminde kapitalizmin gelişiminin eşitsizliği

— Emperyalist savaşların ortaya çıkması için önemli ekonomik bir temel
— Sosyalizmin ilk önce bir kaç ülkede ya da hatta bir tek ülkede zafer kazanması için nesnel (objektif) temel

II.
Dünya Kapitalizminin Bunalımı

Kapitalizmin Genel Bunalımın Özü

Dünyanın İki Toplum Sistemine Bölünmesi ve Bu Sistemler Arasındaki Kavga

Kapitalizmin genel bunalımı kapitalist dünya sistemini dört yandan kavrayan ve burjuvazinin alt etmeyeceği bir bunalımdır. Söz konusu bunalım kapitalizmi her yanından yakalar; ekonomide olduğu kadar, politikada, kültürde, ideolojide vb. Bu, kapitalizmin varoluşunun en son tarihsel dönemidir; bu dönemde, kapitalizmin çöküşünün kurallara uygun süreci ve sosyalizmin devrimci bir biçimde kapitalizme son vermesi dünya çapında gerçekleşir.

"Yirminci yüzyıl, kapitalizmin genel bunalımı ve kapitalist sistemin yıkılışı dönemidir; iki dünya sistemi arasında kavga dönemidir; demokratik ve ulusal devrim dönemidir: (yirminci yüzyıl) işçi sınıfının toplumsal devrimi ve sosyalist toplum düzeninin zaferi dönemidir."

W. Ulbricht

(Uluslararası Komünist Hareketi ve İşçi Hareketini Pekiştirelim, Enternasyonalizmi Güçlendirelim, Berlin 1969 s.5)

Genel Bunalımın Aşamaları ve Temel Ayırıcı Belirtileri

Birinci Aşama (Birinci dünya savaşından ve Rusya'da sosyalist devrimin zaferinden İkinci Dünya savaşına kadar)	Dünyanın iki karşıt toplum sistemine ayrılması ve aralarındaki savaş. Emperyalist sömürgecilik sisteminde bunalım. Kapitalist pazar sorununun önemli bir ölçüde keskinleşmesi, üretim kapasitelerinden kronik biçimde düşük ölçüde yararlanma, sürekli işsizler ordusunun ortaya çıkması.
İkinci Aşama (İkinci Dünya Savaşından ve sosyalist devrimin Avrupa ve Asyanın bir dizi ülkesinde zafere ulaşmasından elli yıllarının ortalarına kadar)	Sosyalist dünya sistemi ortaya çıkmıştır. Emperyalist sömürge sisteminin yıkılması, kapitalizmin istikrarsızlığının daha da artması, ekonominin askerileştirilmesinin önemli ölçüde artması.
Üçüncü Aşama (Elli yıllarının ikinci yarısından bu yana)	Sosyalist dünya sistemi her zaman biraz daha büyük ölçüde toplumsal gelişmenin karar verici etmeni ve belirleyici gücü olmaktadır. Emperyalist sömürge sisteminin tam anlamıyla yıkılması, ulusal kurtuluş hareketinin anti-emperyalist karakterinin daha da gelişmesi. Tekelci kapitalizmden tekelci devlet kapitalizmine tam geçiş, emperyalizmin çelişkilerinin önemli ölçüde keskinleşmesi.

1919 Yılından 1969 Yılı Başına Kadar Politik Dünya Tablosu

	Bölge				Nüfus			
	Milyon km^2		Yüzde		milyon		Yüzde	
	1919	1969	1919	1969	1919	1969	1919	1969
I. Tüm dünya	135,8	135,8	100,0	100,0	1777	3520	100,0	100,0
Bundan: Sosyalist dünya	21,7	35,2	16,0	25,9	138,0	1210	7,8	34,4
Geriye kalan ülkeler	114,1	100,6	84,0	74,1	1639	2310	92,2	65,6
II. Büyük emperyalist devletler (ABD, İngiltere, Fed.Alm, Fransa, İtalya, Japonya) ve sömürgeleri.	60,3	12,3	44,4	9,0	855	539,2	48,1	15,3
III. Sömürgeler ve yarı sömürgeler	97,8	5,0	72,0	3,7	1235	36,3	69,4	1,0
IV. 1969'dan sonra egemen devletler olan (sosyalist devletlerin dışında) eski sömürge ve yarı sömürgeler	–	79,1	–	58,2	–	1616	–	45,9

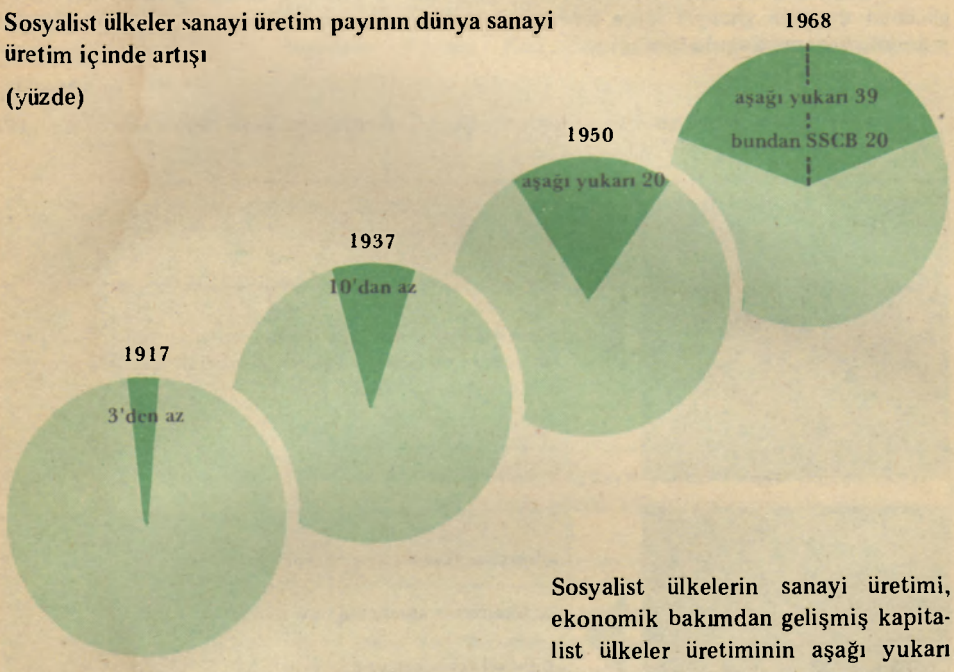
Sosyalist Dünya Sisteminin Kapitalizmin Genel Bunalımının Derinleşmesine Etkisi

"Emperyalizm insanlığın büyük bir bölümü üstündeki gücünü geri dönülemez bir biçimde kaybetmiştir. Sosyalist dünya sistemi, ve emperyalizme karşı toplumun sosyalist biçim değiştirmesi için savaşan güçler, insanlığın tarihsel gelişiminin temel içeriğini, temel yönünü ve temel görünümlerini belirlemektedirler."

SBKP Programı
(s. 23)

Sosyalist ülkeler sanayi üretim payının dünya sanayi üretim içinde artışı

(yüzde)

Sosyalist ülkelerin sanayi üretimi, ekonomik bakımdan gelişmiş kapitalist ülkeler üretiminin aşağı yukarı yüzde yetmişidir.

SSCB'nin ve birkaç kapitalist ülkenin yıllık ortalama sanayi üretimlerinin artışı

(yüzde)

	SSCB	ABD	İngiltere	Fransa	Fed. Almanya
17 yılda (1951-1967)	10,5	4,5	2,8	5,5	6,9
Bundan 1967'de	10	1	-0,2*	2	-2*

* (—) işareti, üretimin gerilediğini göstermektedir.

Tekelci Devlet Kapitalizminin Gelişimi

"Emperyalizm, tekelci devlet kapitalizminin gelişmesine ayrılmaz bir biçimde bağlıdır. Burada tekellerin gücüyle devlet gücü birbirine karışırlar. Bu devlet gücü tekeller için yüksek kârlar sağlamaya, kapitalist düzenin kurtarılmasına ve caniyane savaşların hazırlanmasına hizmet eder."

SED (Alman Sosyalist Birlik Partisi) Programı
(s. 18)

"Kapitalist sistemin temelde yatan çelişkileri o kerte doruklaşmıştır ki, tekellerin gücünün devletin gücüyle içiçe girmesi, nesnel olarak, bugünkü emperyalizmin biricik mümkün yaşama koşulu olmuştur."

W. Ulbricht
(Uluslararası Hareketi Pekiştirelim, Enternasyonalizmi Güçlendirelim, s.10)

Tekelci devlet kapitalizminin ortaya çıkmasının ve gelişmesinin temel nedenleri	Üretimin ve sermayenin yoğunlaşmasının, hızla artması Kapitalizmin genel bunalımının ve onun daha da derinleşmesinin etkisiyle çelişkilerin, özellikle kapitalizmin temel çelişkisinin keskinleşmesi
Tekelci kapitalizmin, tekelci devlet kapitalizmine dönüşmesini hızlandıran etmenler	Birinci ve İkinci Dünya Savaşı Kapitalizmin kararsızlığının artması Bilimsel teknik devrimin gelişmesi Militarizmin gelişmesi
Tekelci devlet kapitalizminin gelişmesinin temel yönleri	Tekelci devlet sermayesi mülkiyeti Ulusal gelirin önemli bir bölümünün devletin eline geçmesi ve devlet tarafından yeniden bölüştürülmesi Ekonominin devlet tarafından düzenlenmesi Ekonominin askerileştirilmesinin önemli ölçüde artması Tekellerin ekonomi dışı genişlemelerinin devlet tarafından özendirilmesi Devletin, işçi sınıfının sömürülmesinin artmasına doğrudan doğruya katılması

Tekelci Devlet Mülkiyetinin Oluşması

- Devlet bütçesi kaynaklarından yeni işletmelerin yapımı
- Kapitalist şirketlerin hisse senetlerinin bir kısmının devlet tarafından satın alınması
- Bireysel işletme ve ekonomi dallarının ulusallaştırılması

Batı Avrupa ülkelerinde devlet mülkiyeti
(Devlet iştiraklerinin payı; yüzde olarak)

	İngiltere	Fransa	Fed. Alm.	İtalya	İsveç	Hollanda
Demiryolu ulaşımı	100	100	100	90	95	100
Enerji santralleri	100	93	94	100	46	100
Kömür sanayi	100	98	26	100	44	60

Fransa'da

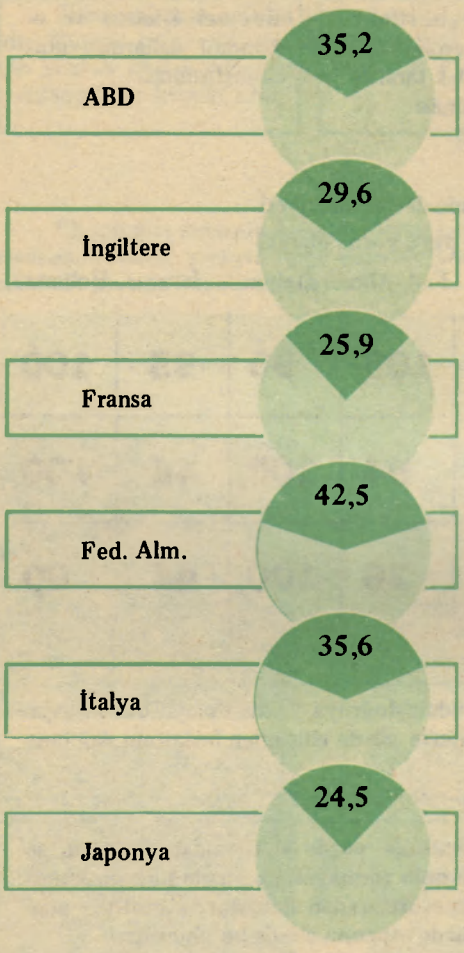
- Devlet doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak gayri safi ulusal ürünün yüzde ellisinden fazlasının dağılımını denetler.
- Banka mevduatının yüzde altmışından fazlasını, sigorta şirketlerinin sermayesinin yüzde kırkını, konut fonunun yüzde otuzundan fazlasını ve motorlu araç üretiminin yüzde otuzunu elinde bulundurur.
- Devlet sektörü sanayi üretiminin yüzde yirmisinden fazlasını sağlar.

ABD'de

- Ülke arazisinin üçte birinden fazlası devlet mülkiyetindedir.
- Devlet sektörü ülkede üretilen tüm elektrik enerjisinin yüzde 15 - 20'sini sağlar.

Devlet harcamalarının ulusal gelirdeki payı

(1963, yüzde olarak)

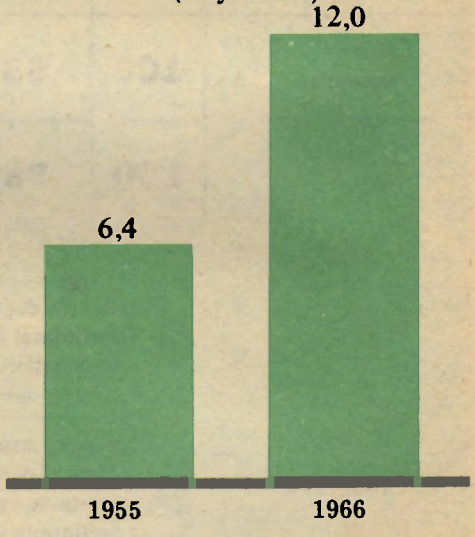
Devlet tarafından satın alınan meta ve hizmetlerin gayri safi payı

(yüzde olarak)

ABD (1966)	21
İngiltere (1965)	19

ABD'de devlet borçları için ödenen faiz tutarı

(milyar dolar)

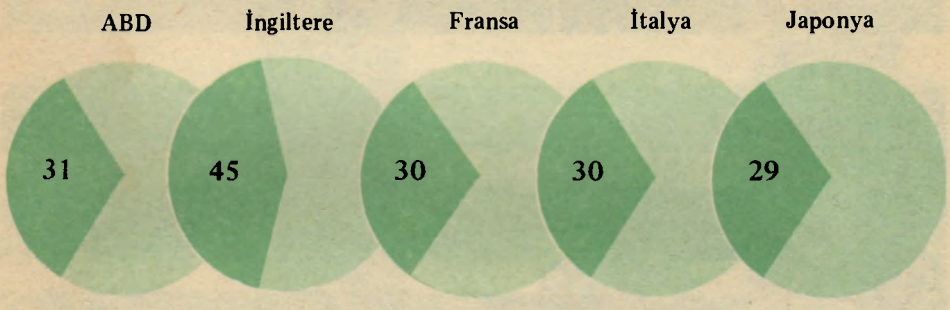
Devlet girişimlerinin ürünleri için düşük fiyatlar saptamak suretiyle tekellerin finanse edilmesi

1960 Yılında Fed. Almanya'nın büyük konzernleri:
1 Kw elektrik enerjisi için 7,3 fenik ödediler.
1 Kw elektriğin bireysel tüketiciler için fiyatı ise 24 fenik idi.
1962 yılında Fransa kimya ve metalürji tekelleri:
1 Kw elektrik enerjisi için 6,76 eski frank ödediler.
Köylüler ise 1 Kw elektriğe tüketim amaçları için 28 eski frank ödüyorlardı.

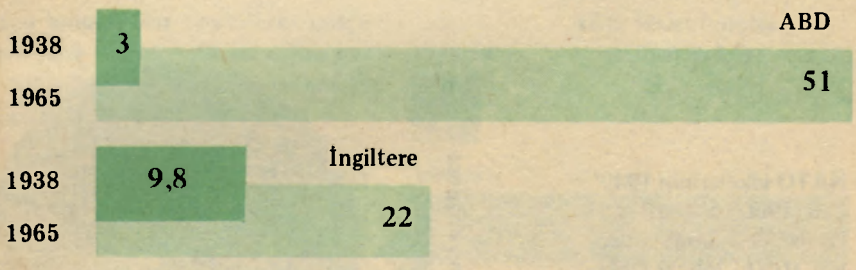
Ekonominin Devlet Tarafından "Düzenlenmesi" Yöntemleri

Devlet tarafından yapılan sermaye yatırımları ve satın almalar	Para-kredi ve vergi politikası
Çalışma koşullarının düzenlenmesi	Ekonomik program

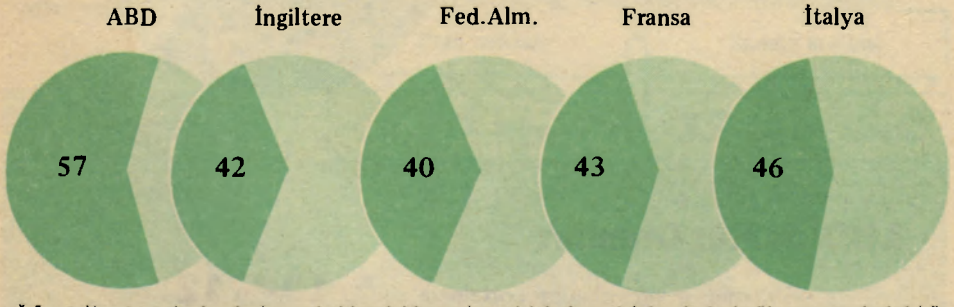
Sermaye yatırımlarının finansmanında devlet kaynaklarının payı
(Yıllık ortalama, toplam içindeki yüzdesi)

Gelir vergisi yükümlüsü kişilerin sayısındaki artış
(Vergi bağışıklığı olan miktarın düşürülmesi pahasına, Milyon)

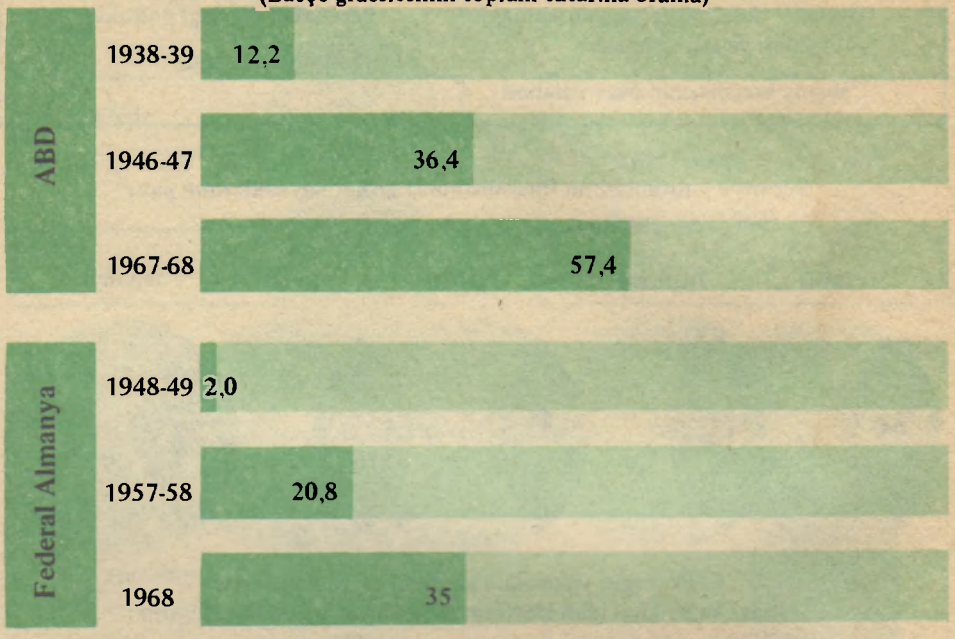
Sermaye yatırımlarının genel tutarında amortismanların payı*
1965 (yüzde)

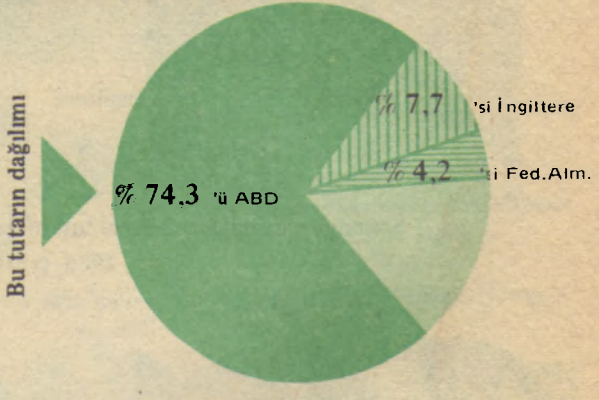
* Amortismanın hızlandırılması hakkındaki yasalar, girişimlere, işletmelerin bağlı sermayelerini büyük ölçüde kısa sürede, yani çok yüksek bir oranla amorti etme hakkını vermektedir. Böylece gerçek aşınma tutarının üzerinde bulunan amortisman tutarlarını (üretim masrafları olarak kaydedilen, vergisinin ödenmesine gerek olmayan), tekeller bağlı sermayenin genişletilmesi ve modernize edilmesi için kullanırlar. Bu şekilde yatırımların esas kısmı devletin tekellere verdiği vergi armağanlarıyla gerçekleşmektedir.

ABD ve Federal Almanya bütçelerinde dolaysız silahlanma giderlerinin gelişimi

(Bütçe giderlerinin toplam tutarına oranla)

NATO ülkelerinin 1949' dan 1966'ya kadar dolaysız silahlanma giderleri 1050 Milyar Doları aşmıştır.

ABD'de Kâr Oranları

500 önde gelen şirket için ortalama **% 10-% 12**

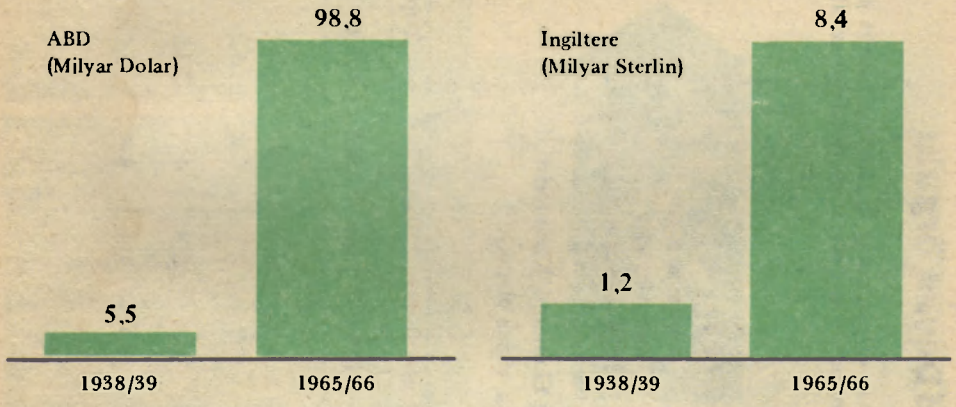
Bunlar arasında en büyük silah yaban şirketler **% 30** dan fazla

Kapitalist Ekonominin Militarize Edilmesinin Sonuçları

"Militarizm tekelci burjuvazinin bazı gruplarını zenginleştirir; böylece ulusları fakirleştirir; vergilerin, artan enflasyon ve pahalılaşmanın yükü altında acı çeken halkları ezer."

SBKP Programı
(s. 27)

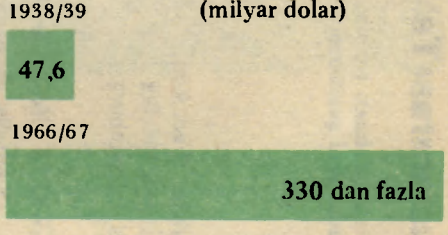
ABD ve İngiltere bütçelerinde vergi gelirlerinin artması

Önde gelen emperyalist devletlerin bütçe giderlerinin üçte birinden dörtte üçüne kadar olan bölümü silâhlanma ve savaş amaçları için kullanılmaktadır.

İşçi ve memurların gelir vergileri, ABD bütçesinde vergi gelirlerinin üçte ikisine, girişimci vergileri üçte birine varır.

ABD devlet borçları
(milyar dolar)

Kapitalist ülkelerde enflasyon

	1937-1966 arası	
	Para miktarı	Sanayi üretimi
ABD	**7,1** katma	**3,7** katına çıkmıştır.
İngiltere	**6,1** katına	**2,0** katına çıkmıştır.
Fransa	**74,4** katına	**2,9** katma çıkmıştır.
İtalya	**253,7** katına	**4,6** katına çıkmıştır.
Japonya	**1294,5** katına	**5,3** katına çıkmıştır.

Uluslararası Tekelci Devlet örgütü

" 'Bütünleştirme', pazar sorunlarının yumuşatılması parolası altında ortaya çıkan uluslararası tekelci devlet örgütleri, gerçekte kapitalist dünya pazarının yeniden bölüşümünün yeni şekillerini oluştururlar ve sert sürtüşme ve anlaşmazlıkların merkezleri olurlar."

SBKP Programı
(s. 29)

AET
(Avrupa Ekonomik Topluluğu, Ortak Pazar)
1957 yılında kuruldu

Üye devletler : Fed. Alm. Fransa, İtalya, Belçika Hollanda, Lüksemburg

EFTA
(Avrupa Serbest Ticaret Birliği)
1959 yılında kuruldu

Üye devletler: Avusturya, İngiltere, Danimarka, Norveç Portekiz, İsviçre, İsveç

AET ve EFTA Ülkelerinin Birkaç Ekonomik Karakteristiği
(Kapitalist dünyaya oranla, yüzde olarak)

	AET Ülkeleri								EFTA Ülkeleri			
	Toplam		Fed. Alm.		Fransa		İtalya		Toplam		İngiltere	
	1950	1967	1950	1967	1950	1967	1950	1967	1950	1967	1950	1967
Gayrı safi ulusal ürün	12,5	20,3	3,9	7,7	4,7	6,2	2,1	3,9	8,2	11,2	5,3	6,7
Dış ticaret	17,8	28,7	4,1	10,1	5,3	6,2	2,3	4,8	18,5	16,5	11,5	8,0
Altın para yedekleri	8,1	33,0	0,6	10,5	2,8	9,0	1,9	8,8	12,6	15,7	7,0	4,0

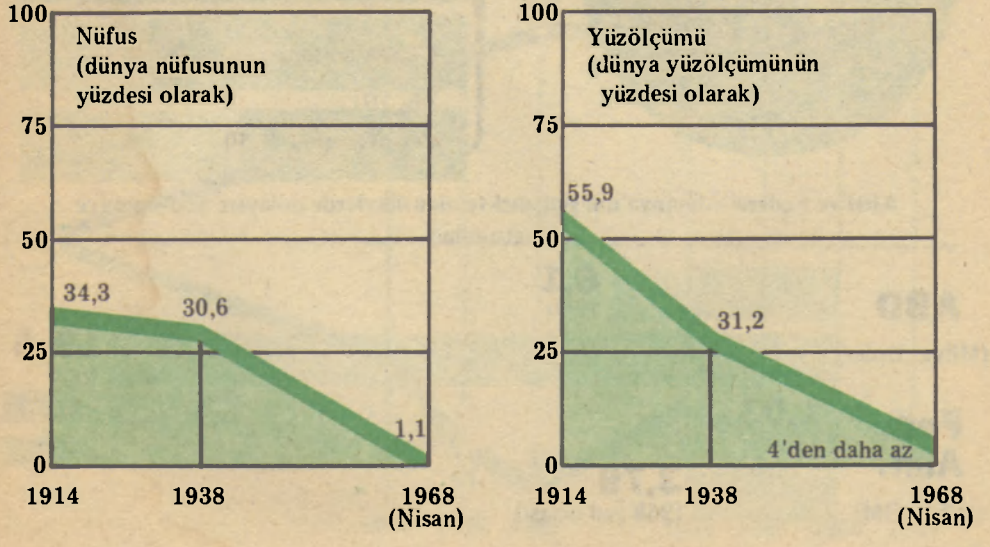
Emperyalist Sömürgecilik Sisteminin Bunalımı ve Yıkılışı

Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik özellikleri

Emperyalist Sömürgecilik Sisteminin Yıkılma Süreci

Sömürgecilik sisteminin bunalımı (Kapitalizmin genel bunalımının birinci aşaması)	Emperyalist metropoller ve sömürgeler arasındaki çelişkilerin önemli ölçüde keskinleşmesi. Sömürge halklarının ulusal kurtuluş hareketinin canlanması.
Sömürgecilik sisteminin yıkılmaya yüz tutması (Kapitalizmin genel bunalımının ikinci aşaması)	Asya'nın birkaç ülkesinde sosyalist devrimin zaferi, bir dizi ülkede siyasal bağımsızlığa ulaşılması, geri kalan sömürgelerde ve bağımsız ülkelerde ulusal kurtuluş hareketinin daha da gelişmesi.
Sömürge sisteminin parçalanması (Kapitalizmin genel bunalımının üçüncü aşaması)	Birçok Asya ve Afrika ülkesinin siyasal bağımsızlıklarını elde etmesi, sömürgeciliğin tümüyle ortadan kalkmasının gündemde olması.

Sömürgelerin nüfusu ve yüzölçümleri

Yeni Sömürgecilik

"Emperyalistler yeni yöntemler kullanarak ve yeni şekiller altında sömürgeci sömürüyü sürdürmeyi denerler."

SBKP Programı
(s. 43)

Yeni sömürgeciliğin temel yöntemleri

Sermaye ihracı (kalkınma yardımı olarak ilan edilmektedir.)

"Yardım" maskesi altında çok yanlı bağımlılık ilişkileri yaratma

Dış ticaret (emperyalist devletlerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki eşit olmayan meta değişimi)

Kukla hükümetlerin ya da emperyalizm yanlısı rejimlerin varlığı ya da bunları kurma ve destekleme

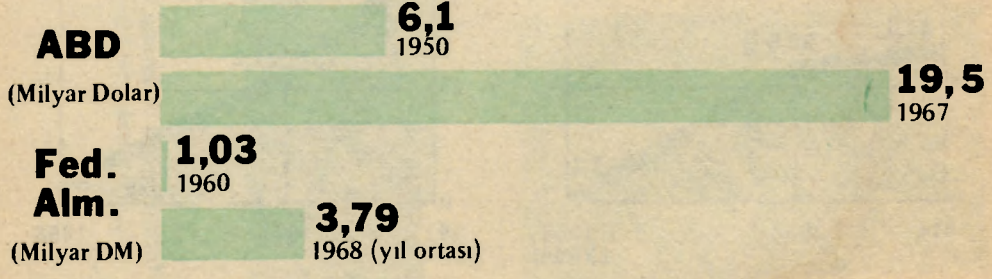
Eski metropolleri ve onların eski sömürgelerini kapsayan uluslararası kuruluşları örgütlendirme (İngiliz "Uluslar Topluluğu", "Fransız-Afrika Topluluğu" ve ötekiler gibi)

SEATO, CENTO gibi askeri blokları örgütlendirme ve genç egemen devletleri bu bloklara sokma

ABD tekelleri Latin Amerika ülkelerinde şu üretim dallarını denetler

ABD ve Federal Almanya'nın gelişmekte olan ülkelerde dolaysız özel sermaye yatırımları

Yabancı Ülkelere Askeri ve Ekonomik "Yardım"

1945'ten 1965'e kadar

ABD'nin Gelişmekte Olan Ülkelere Yardımı

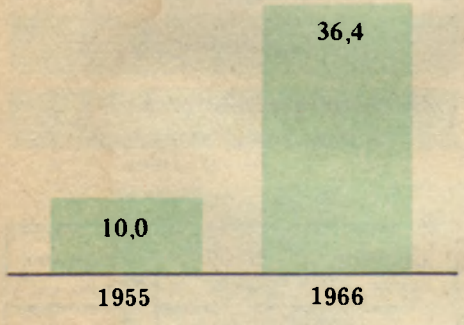
Aşağı Yukarı **49** Milyar Doları Bulmuştur.

bunun 17 milyar Doları dolaysız askeri 'yardım".

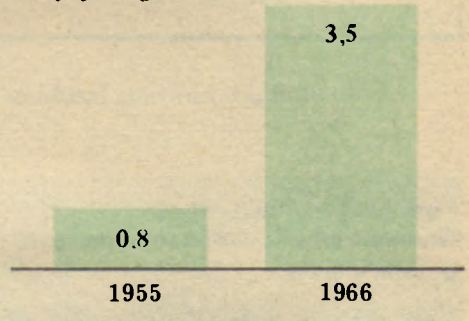
Gelişmekte olan ülkelerin yabancı ülkelerden aldıkları ödünç parayı itfa etmek ve faizlerini ödemek için yabancı ülkelere karşı girdikleri borçlar ve yaptıkları giderler

(Milyar Dolar)

Yabancı ülkelere yapılan borçlar

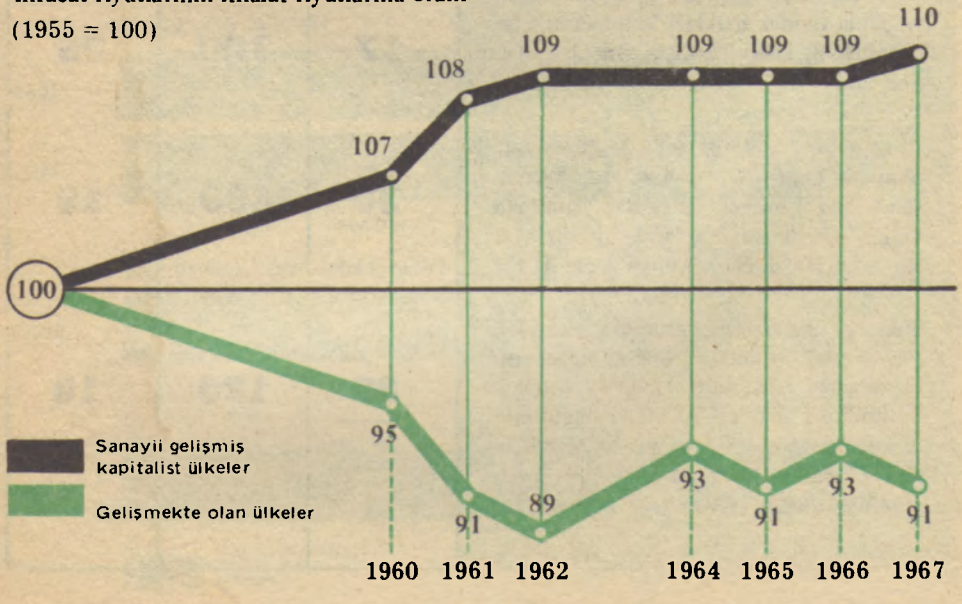

Yabancı ülkelere olan borçların itfası ve faizlerin ödenmesi için yapılan giderler.

İhracat fiyatlarının ithalat fiyatlarına oranı

(1955 = 100)

Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik Geriliği

Sömürgecilerin egemenliğinden kurtarılan ülkelerin ekonomi biçimleri

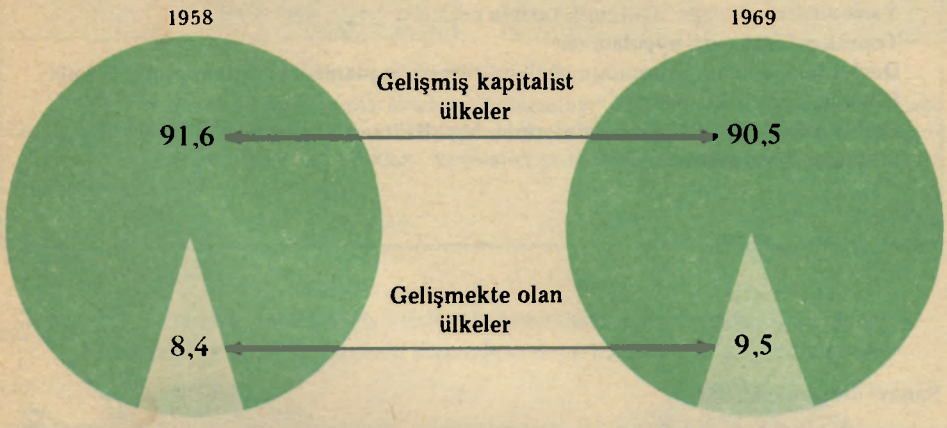
- Doğal ekonomi
- Feodal ekonomi
- Küçük meta üretimi
- Özel kapitalist ekonomi
- Devlet kapitalizmi ekonomisi
- Devlet ekonomisi (kapitalist olmayan yola giren ülkelerde)

Asya, Afrika, Latin Amerika ülkelerinin gelişme düzeylerine göre gruplandırılması

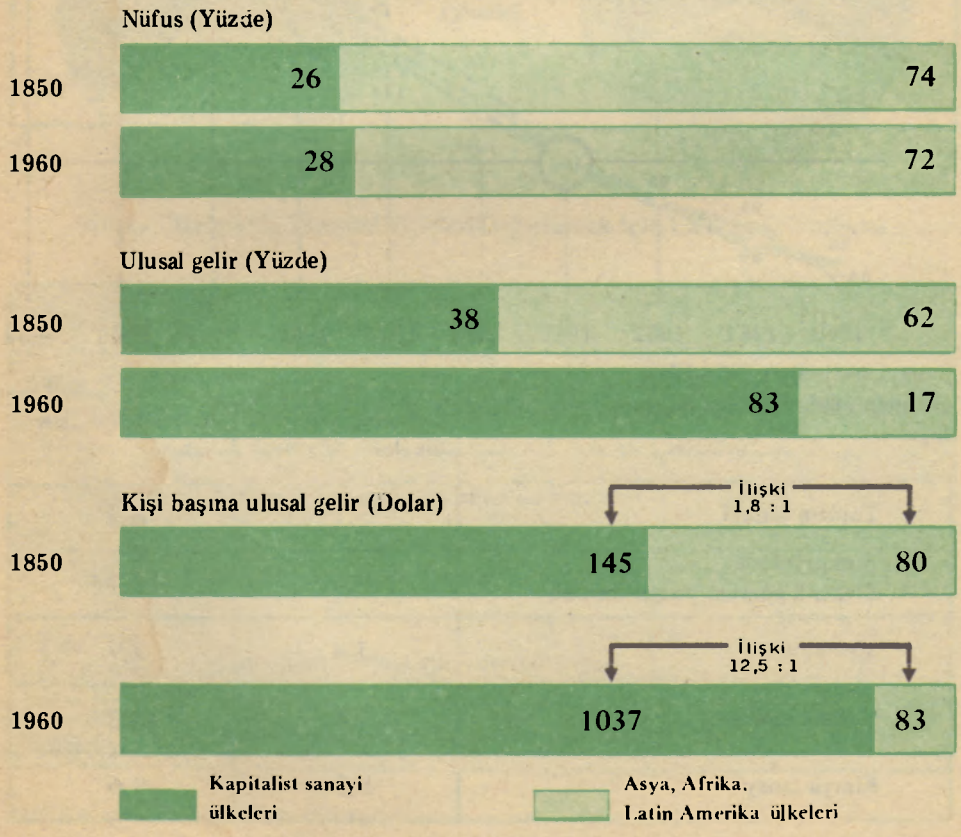
	Ülkelerin sayısı	Nüfus (milyon)	Yüzölçümü (milyon km^2)
Orta kapitalist gelişme düzeyinde olan ve güçlü feodal artıkları bulunan ülkeler (Hindistan, Irak, Türkiye, Brezilya, Tunus, vb.)	**17**	aşağı yukarı **700**	**25**
Güçsüz bir kapitalist gelişme düzeyinde olan ve geniş feodal ilişkileri, kısmen feodalizm öncesi ilişkileri bulunan ülkeler (Pakistan, Tayland, bir dizi Latin Amerika ülkeleri, Kenya, Uganda vb)	**30** un üstünde	**400** den fazla	**19**
Yıkılma aşamasında bulunan (çeşitli kademelerde) feodalizm öncesi ilişkilerin (akrabalık ilişkileri) büyük ölçüde bulunduğu ülkeler (Afrika ülkelerinin çoğu, Sahra'nın Güneyindeki sömürgeler, Pasifik'te Atlas Okyanusundaki sömürge adaların bir kısmı)	**80** ülke ve bölgeden fazla	**120** den fazla	**18**

Gelişmiş kapitalist devletlerin ve gelişmekte olan ülkelerin kapitalist dünyanın sanayi üretimindeki payları

(Yüzde)

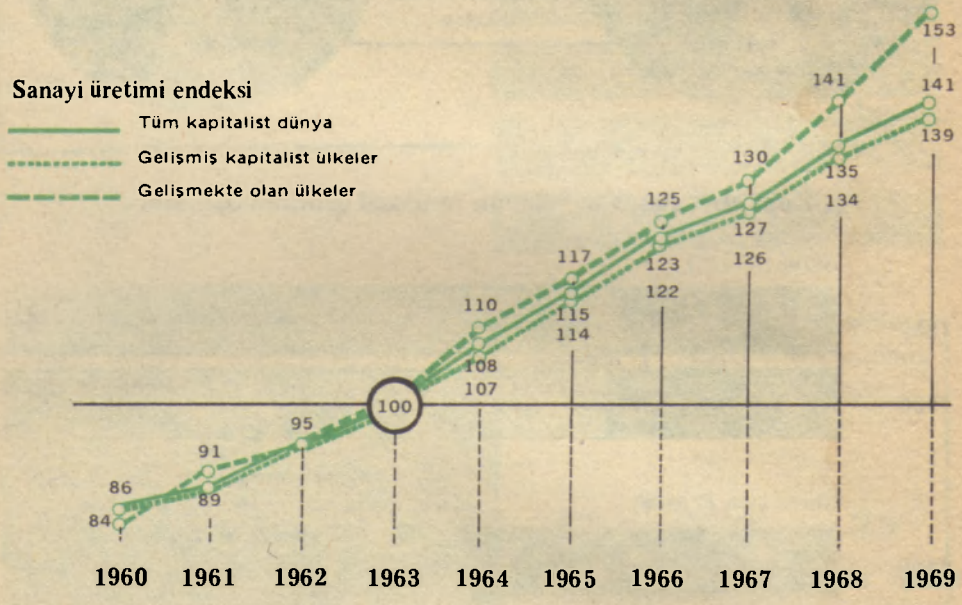

Kapitalist dünya nüfusunun ve ulusal gelirinin dağılımı

Sömürgecilerin Baskısından Kurtulan Ülkelerin Ekonomik Bağımsızlığa Ulaşmaları İçin Temel Yöntemler

Yabancı sermaye egemenliğinin tasfiye edilmesi
Toprak reformunun uygulanması
Devlet sektörünün durumunun güçlendirilmesi ve planlama yöntemlerinin kabulü
Ülkenin sanayileştirilmesi
Dış ve ekonomik ilişkilerin yönlerinin değiştirilmesi ve sosyalist ülkelerle olan ilişkilerin güçlendirilmesi

Sanayi üretiminin 1954-1966 arasında yıllık ortalama büyüme hızı (yüzde)

	Gelişmiş kapitalist ülkeler	Gelişmekte olan ülkeler
Toplam sanayi	5,1	8,5
Bunun içinde: Elektrik enerjisi ve gaz üretimi	9,0	10,7
Metalürji	3,8	9,9
Makine imalatı	5,6	12,3
Kimya sanayii	8,5	9,6

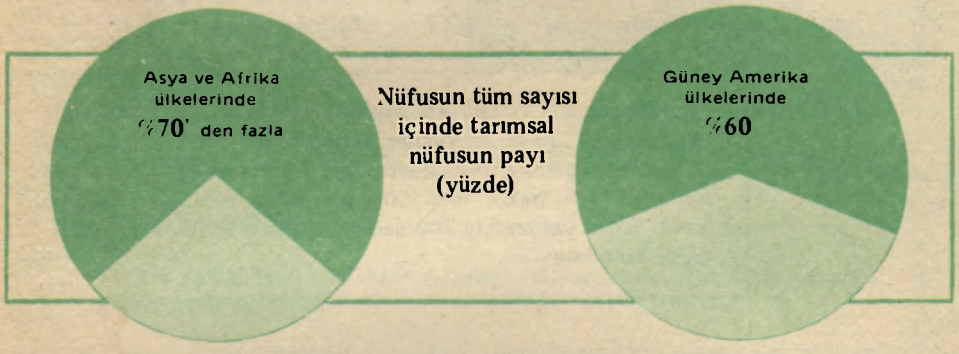
Azgelişmiş Ülkeler ve Sömürücülerin Egemenliğinden Kurtulmuş Olan Ülkeler İçin İki Gelişme Yolu

1. Kapitalist yol	2. Kapitalist olmayan yol

Sosyalist devletler azgelişmiş ülkelerin halklarına "ellerinde olan bütün olanaklarla yardıma geldikleri zaman, gerikalan halklar için kapitalist aşamanın kaçınılmaz olduğunu kabul etmek hatalıdır." Bu halklar "kapitalist gelişme aşamasından geçmek zorunda olmaksızın" sosyalizme varabilirler.

V.I.Lenin
(Eserler, C. 31, s. 232)

Tarımsal ilişkilerde temel değişiklikler - bağımsızlıklarına kavuşmuş olan ülkelerin ekonomik gelişme temposunu hızlandıracak en önemli ön koşullardan biri

Afrika Ülkelerinde Tarımsal İlişkileri Değiştirmek İçin En Önemli Tedbirler

Ülkeler	Değişmelerin Karakteri	Yıllar
Birleşik Arap Cumhuriyeti	Özel büyük toprak mülkiyetinin sınırlandırılması	1952-1961
Cezayir	"Sahipsiz" toprakların ulusallaştırılması*	1963
Gine	Toprakların alım-satımının yasaklanması	1959
Tanzanya (Tanganika)	Toprakların devlet eline devredilmesi	1963
Tanzanya (Zengibar)	Tüm arazilerin ulusallaştırılması	1963

* Cezayir'den kaçan Avrupalıların mülkleri

Sosyalist Ülkelerin Gelişmekte Olan Ülkelerle İşbirliği ve Bu Ülkelere Ulusal Bir Ekonomi Geliştirmelerinde Yardım Biçimleri

Dış Ticaret

1955-1966 yılları arasında sosyalist blok ülkelerinin gelişmekte olan ülkelerle alışverişi 3 katına yükselmiştir.

Ekonomik ve teknik yardım

Sosyalist ülkeler gelişmekte olan ülkelere gerek tarımsal alanda olsun, gerek öteki konularda olsun 2000 sanayi yatırımında yardım etmişlerdir. Bunlar arasında Sovyetler Birliği 680 konuda 31 gelişmekte olan ülkeye yardım etmiştir. 1967'ye kadar SSCB yardımıyla 200'den fazla sanayi kurulmuş ve işletmeye konulmuştur.

Uzun süreli krediler

Sosyalist ülkeler gelişmekte olan ülkelerin emrine aşağı yukarı 5,5 milyar rublelik uzun vadeli krediler verdiler; bunun 4 milyar ruble kadarını SSCB sağladı. Krediler tercihli koşullarla sağlandı (genellikle yılda % 2-3).

Geri ödeme ulusal para ile ya da geleneksel ihraç mallarıyla gerçekleşmektedir.

Ulusal kadroların hazırlanmasına yardım

SSCB'de okuyan yabancı öğrenci sayısı 1961-1965 arasında iki kata yükseldi; 1966'da Asya ve Afrika ülkelerinde 1961'e oranla dört kez daha çok Sovyet öğretmen, doktoru ve öteki uzmanları çalışıyordu.

Günümüzde Kapitalizmde Tarımsal İlişkiler

Kapitalist Ülkelerde Tarımın Sosyo-Ekonomik Yapısının En Önemli Öğeleri

Toprak ağalığı

Toprağın bir bölümünün kiraya verildiği ve önemli bir kısmının yararlanılmadığı bir büyük toprak sahipliği.
Örneğin İngiltere ve Galler'de 2250 arazi sahibi işlenen toprağın yarısına sahiptirler. İskoçya'da 6000 toprak sahibi, bölgenin beşte dördüne sahiptir.

Plantasyon ekonomisi

Toprak sahibi, belli başlı olarak, sanayi ürünlerini yetiştirmek için kapitalist büyük işletmeler kurar.

Küçük meta ekonomisi

Bu ekonominin temeli, çok çeşitli koşullarla kiraya verilen toprak ya da toprak parası ve köylülerin kişisel emeğidir.

Kapitalist çiftçi

Ücretli işçilerin sömürülmesi yoluyla, kendi topraklarını ya da kiraladıkları toprakları işleyen tarımsal işletmeler.

Büyük tarımsal birlikler

Üretimde yoğunlaşmanın ve sermayenin artması esası üzerine kurulan büyük tarım kapitalistleri birlikleri, bu kapitalistler tarım işçilerinin daha büyük ölçüde sömürülmesi ve tüm emekçilerin soyulması pahasına egemenliklerini kurmak ve tekelci kârına ulaşmak amacıyla bu birleşme hareketine girişirler.

Mali sermayenin toprak mülkiyetiyle birleşme biçimleri

Toprakların sanayi, banka ve sigorta tekelleri tarafından satın alınması

Sanayi banka ve diğer ortaklıkların hisse senetlerinin büyük toprak sahipleri tarafından satın alınması

Bir ipotek kredisini emre hazır bulunduran banka ve sigorta tekelleri hukuken kredi veren, fakat fiilen toprak sahibi tekellerdir.

Tekellerin tarım alanındaki egemenliklerinin özellikleri

Üretim göreli olarak düşük oranda yoğunlaşmıştır.

Tarımda belli başlı sanayi ve banka tekelleri egemendir.

Tekellerin egemenliği dolaylı yöntemlerle gerçekleştirilir. (Ticaret ve kredi üzerinden)

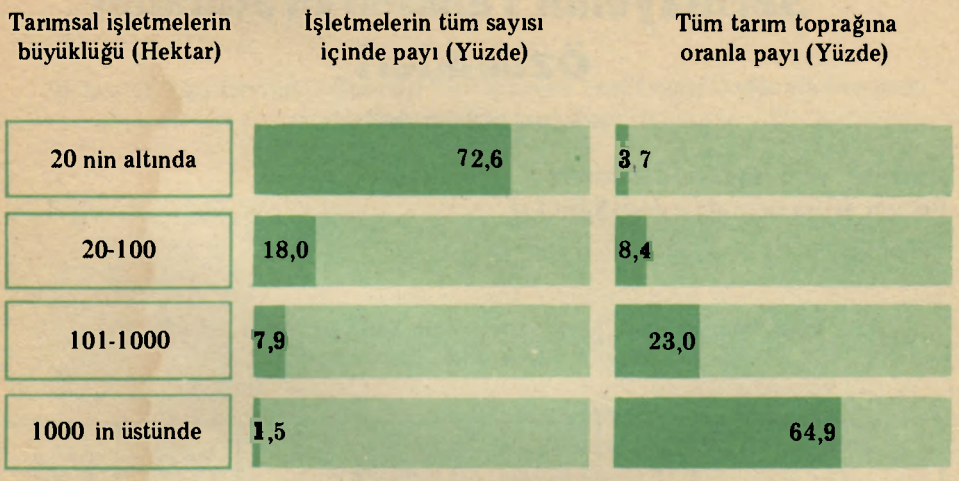
ABD'nin büyük ovalarındaki *toprak mülkiyeti yapısı

Çiftçi **% 45**

Sanayi ve ticaret girişimlerinin sahipleri, rantiyeler vb. **% 55**

* Büyük ovaların toprak yüzeyi ABD'nin tüm tarımsal topraklarının % 47'sini bulur.

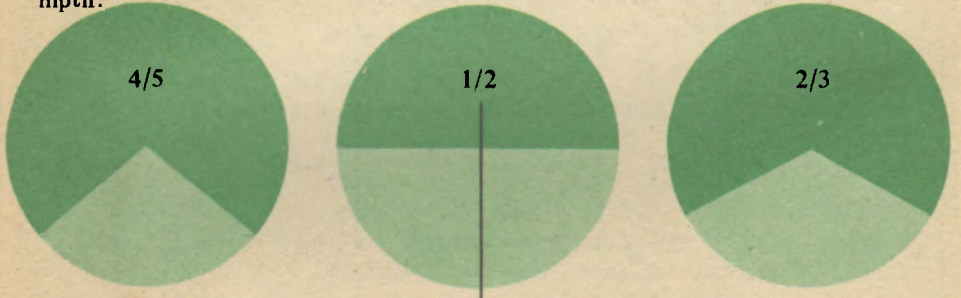
Latin Amerika Ülkelerinde Toprağın Dağılımı

Latin Amerika köylü işletmelerinin beşte dördü topraksızdır ya da az toprağa sahiptir.

Uruguay'da 700 aile ülkenin toprak servetinin yarısından çoğuna sahiptir.

Kolombiya'da toprak sahiplerinin %3'ü tüm toprakların üçte ikisine sahiptir.

Onlara ait olan

tüm tarım arazisinin % 55,8'i

sığır mevcudunun % 57,4'u

koyundan kırkılan yünün % 55'idir.

Gelişmekte olan ülkelerdeki besin maddeleri gereksinmesinin yılda aşağı yukarı %6 arttığı tahmin edilmektedir. Kendi besin maddeleri üretimi çok seyrek olarak yılda %3 artmaktadır.

Bir milyondan fazla insan, aşağı yukarı eski sömürge ve bağımlı ülkeler halklarının yarısı, sürekli olarak yeterli yiyecek bulamamaktadır. Bunlardan 500 milyonu açtır.

Bugünkü Koşullarda Sermayenin Yeniden Üretiminin Özellikleri

Eski ve yeni sanayi dallarında üretim artışı hızında eşitsizliğin hız kazanması

1950-1960 Arasında Sanayi Üretiminin Yıllık Ortalama Artış Hızı
(Sanayi dallarına göre, yüzde olarak)

	Toplam imalat sanayii	Besin madde-leri sanayii	Dokuma sanayii	Metalurji	Makine imali	Kimya sanayi
İsveç	3,3	1,9	0,3	7,4	2,7	6,2
Kanada	3,4	4,0	-1,1*	4,4	2,7	7,2
İngiltere	3,5	2,7	-0,9*	3,3	4,3	6,0
ABD	3,6	2,3	1,0	0,1	5,1	6,5
Belçika	4,1	2,8	0,7	5,5	4,3	5,8
Fransa	6,5	2,8	1,6	7,0	8,4	12,2
İtalya	9,0	4,5	3,1	12,6	9,6	14,7
Fed.Almanya	10,1	7,9	5,6	8,9	13,1	12,0
Japonya	18,1	11,2	14,3	15,1	26,7	18,0

* (—) işaretli üretimin gerilemesini göstermektedir.

Sanayileri Gelişmiş Kapitalist Ülkelerin Ekonomilerinde Yapısal Değişmeler

Bilimsel-Teknik Devrimde Öncü Bir Rol Oynayan Yeni Sanayi Dallarının Oluşumu (Elektronik ve başkaları)

Gelişmiş Ülkelerde Tarımın Makinalı Üretim Aşamasına Geçişi

Tarımın, tarımsal makineler için büyük bir satış pazarı ve imalat sanayiinin bir çok dallarına bir hammadde muteakkidi durumuna geçmesi.

Enerji Bilançosunun Yapısında Değişme

Gaz ve petrol üretiminin artışı, buna uygun sanayilerde hızlı bir gelişmeye yol açmış bulunmaktadır.

Sentetik Madde İmal Eden Sanayi Dallarının Sıçrama Gösteren Büyümesi

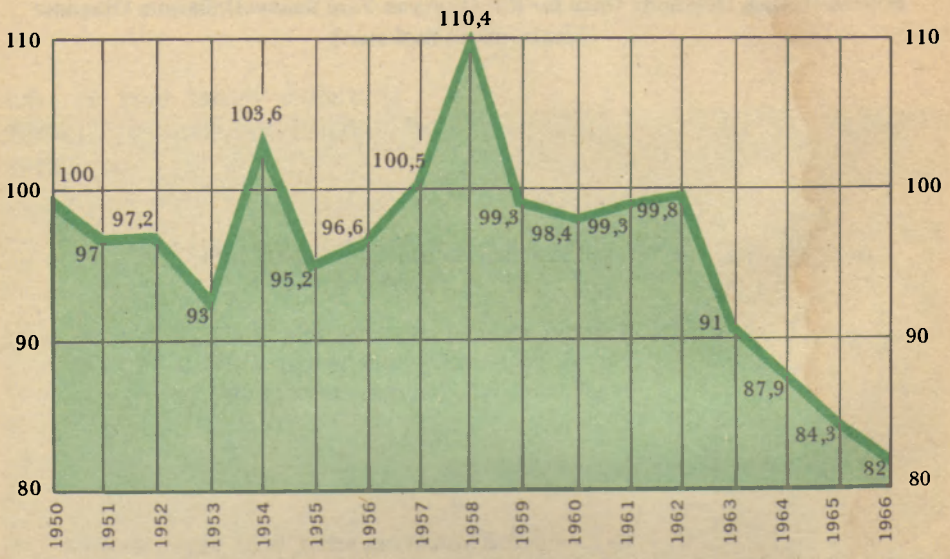
Gelişmiş ülkelerde, tarımsal ülkelerin maden çıkarım dallarıyle ilgili ürünleri için varolan satış pazarlarının görece daralması ve gelişmiş ülkelerin imalat sanayii ürünleri için varolan satış pazarının genişlemesi.

Kişisel Gereksinmelerde Önemli Değişmeler

Hizmetlerin öneminin artması ve dayanıklı tüketim malları üretimi için yeni sanayi dallarının oluşması.

Üretimde Fon Yoğunluğunun Gerilemesi

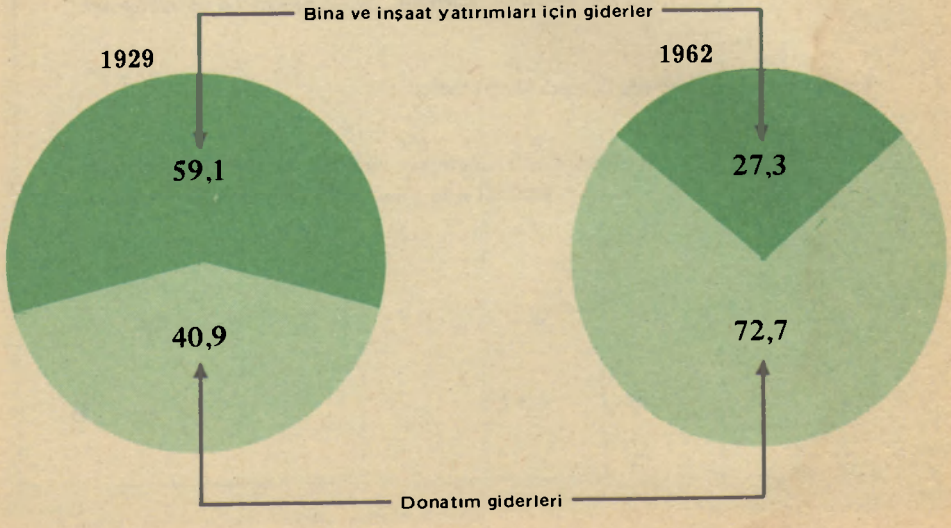
ABD'de imalat sanayiinde fon yoğunluğunun * dinamiği
(1950 = 100)

* Fon yoğunluğu: Bağlı sermayenin üretilen ürünlerle ilişkisi.

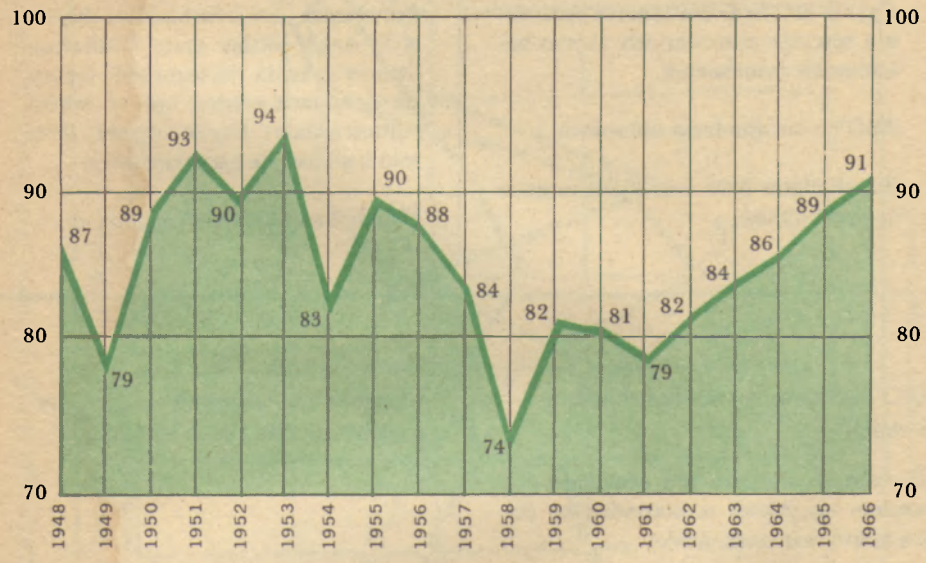
Sermaye Yatırımlarının Yapısında Değişmeler

ABD'de brüt sermaye yatırımlarının yapısı
(tüm yatırımların yüzde oranı)

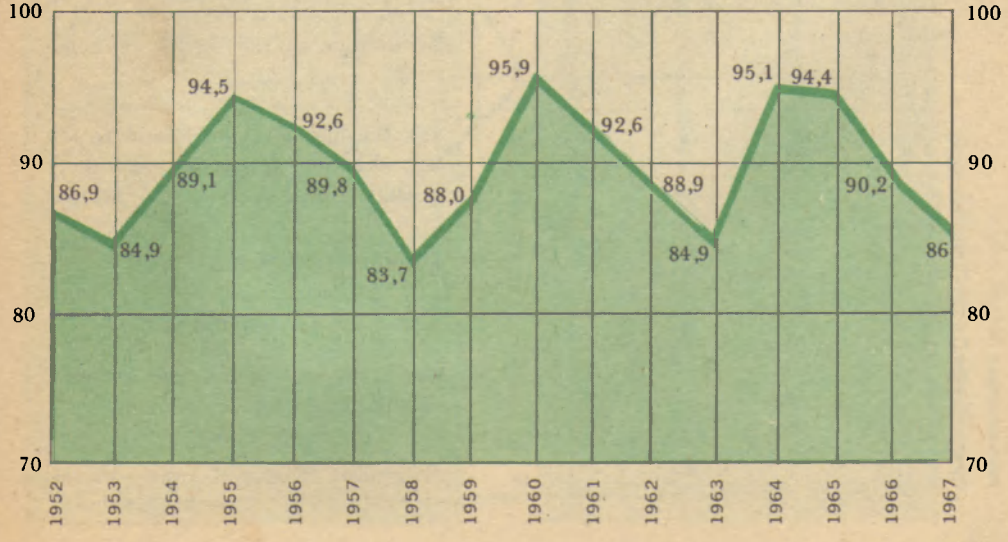

Üretim Kapasitelerinden Tam Olarak Yararlanmama

ABD'de üretim kapasitelerinden yararlanma derecesi
(Yüzde)

Federal Almanya'da sanayi üretim kapasitelerinden yararlanma derecesi
(Yüzde)

İkinci Dünya Savaşından Sonra Ekonomik Bunalımlar

Günümüzde Ekonomik Bunalımların Özellikleri

Çeşitli ülkelerde konjonktür gelişiminin bireysel aşamalarında zaman bakımından uyumsuzluk.

ABD'de bunalımların sıklaşması.

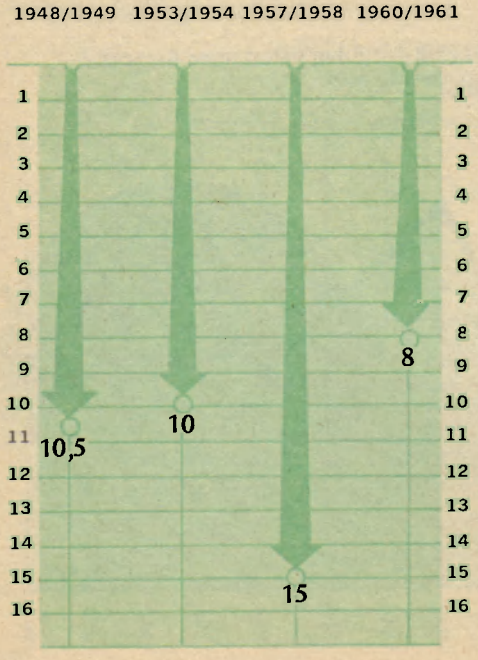
Bunalımların daha kısa süreli ve daha az derin olması.

Bunalımlar, esasında bir fiyat düşmesiyle değil, aksine meta fiyatlarının kısmen daha da yükselmesiyle bir arada bulunmaktadırlar, arz ve talebin eşitleştirilmesi büyük ölçüde, üretimin kısılmasıyle gerçekleştirilir.

Bunalımın ani olarak başlamayışı.

ABD'deki savaş sonrası bunalımların derinliği

(Bunalımda üretimin son canlanma döneminin en yüksek noktasından en düşük noktaya inmesi; yüzde)

Günümüz kapitalizminde konjonktür gelişmesine etki yapan etmenler

Bilimsel-teknik devrim

Ekonomide tekelci devlet "düzenlemesi"

Tek tek kapitalist devletlerin ve tek tek ekonomi planlarının ekonomik gelişmelerindeki eşitsizliğin artması

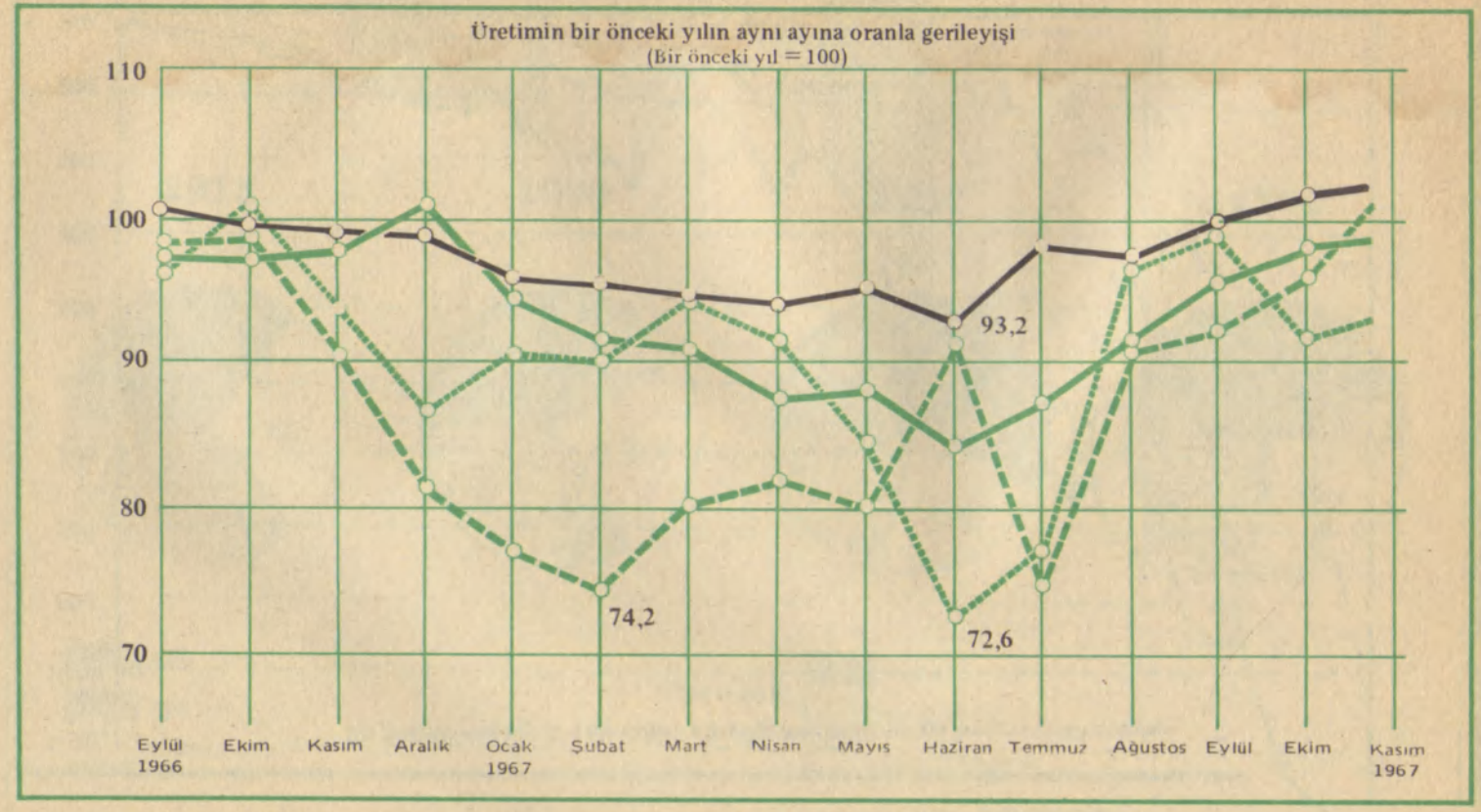
Ekonominin militarize olması

Sömürgecilik sisteminin yıkılışı

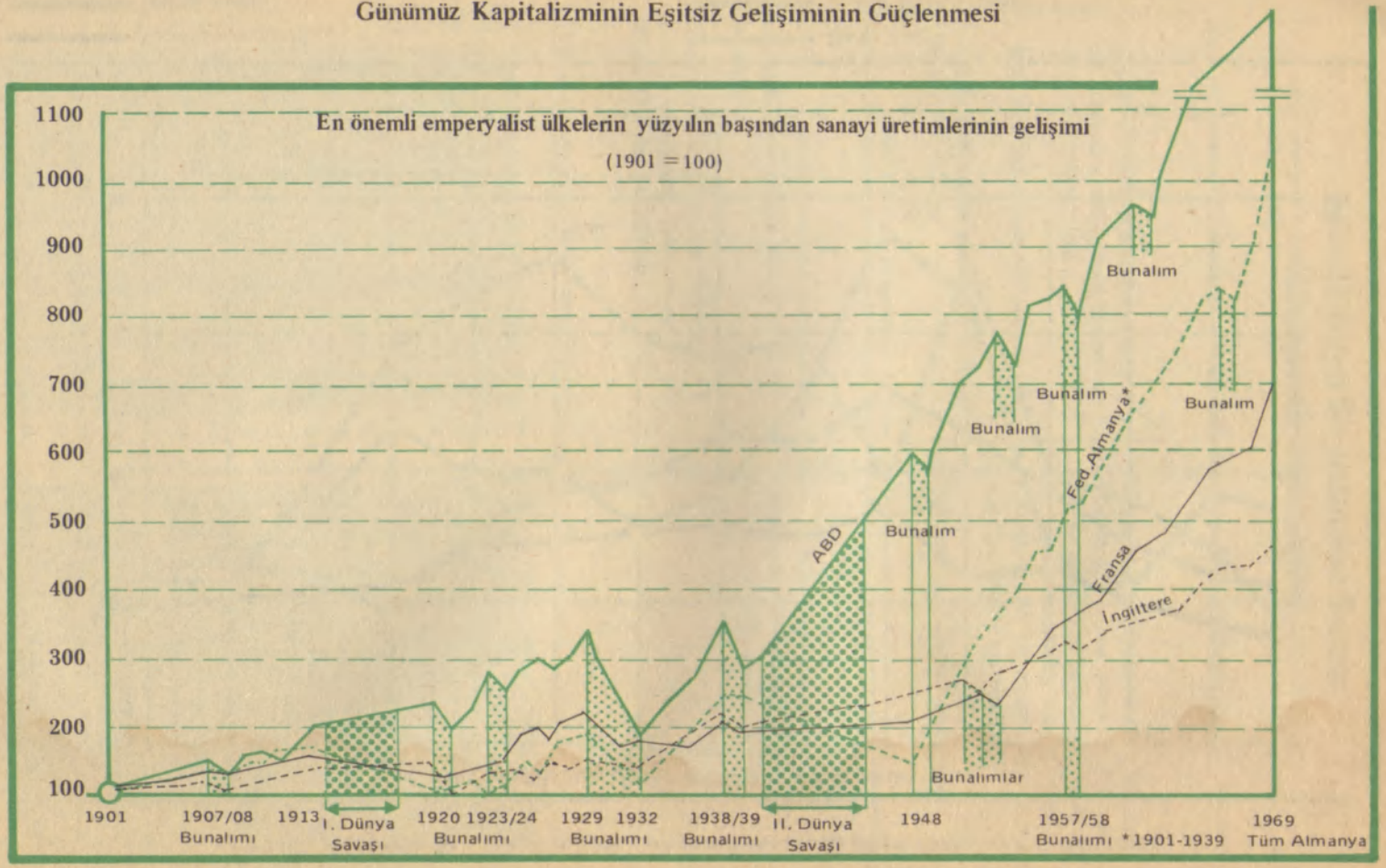
Sosyalizm ve kapitalizm arasında ekonomik rekabet

Kapitalist ülkelerde sınıf kavgası

Federal Almanya'da 1966-1967'de dönemsel (konjonktürel) fazla üretim bunalımı

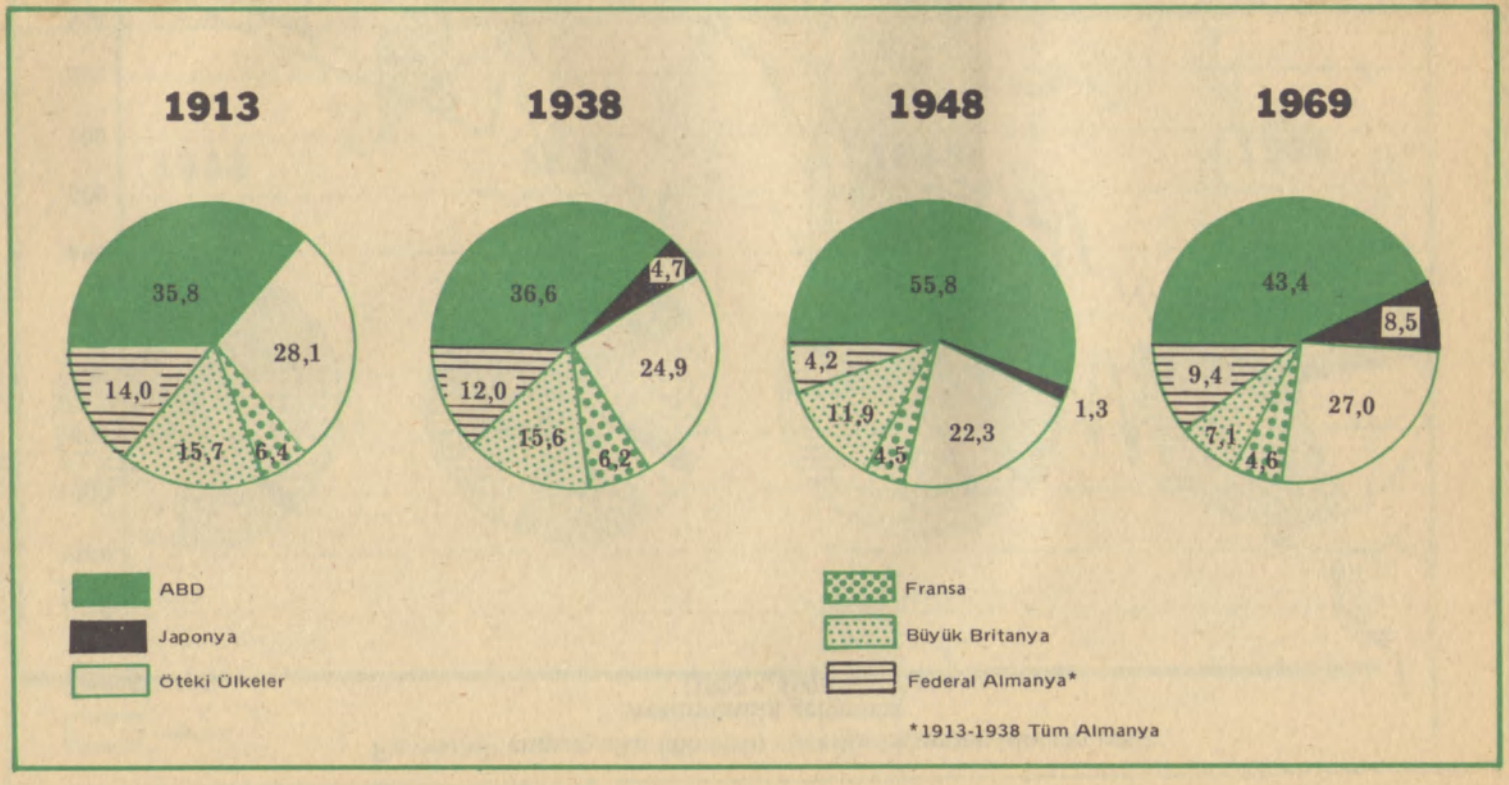

Günümüz Kapitalizminin Eşitsiz Gelişiminin Güçlenmesi

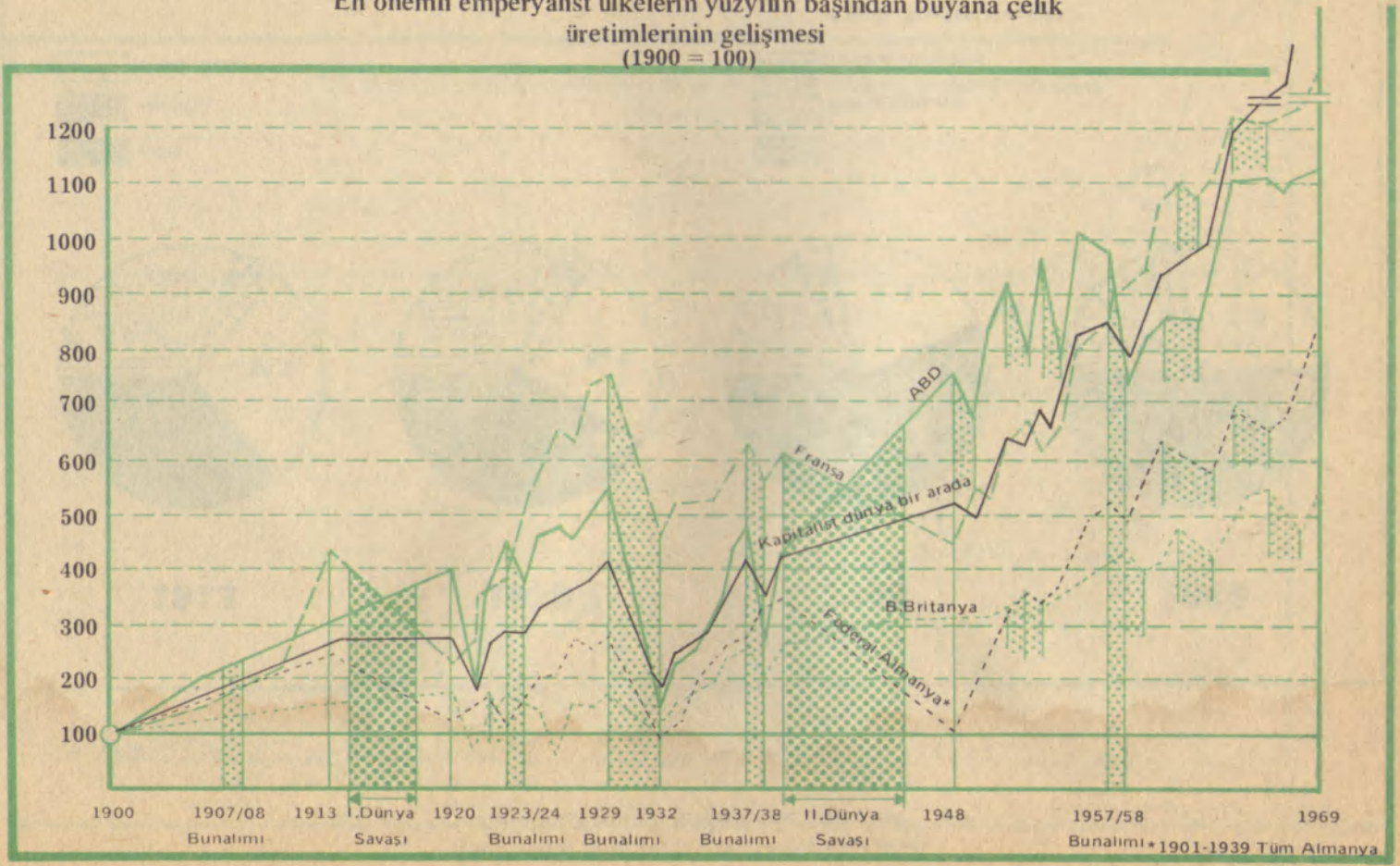

En önemli kapitalist devletlerin kapitalist dünyanın sanayi üretimindeki payları

(yüzde)

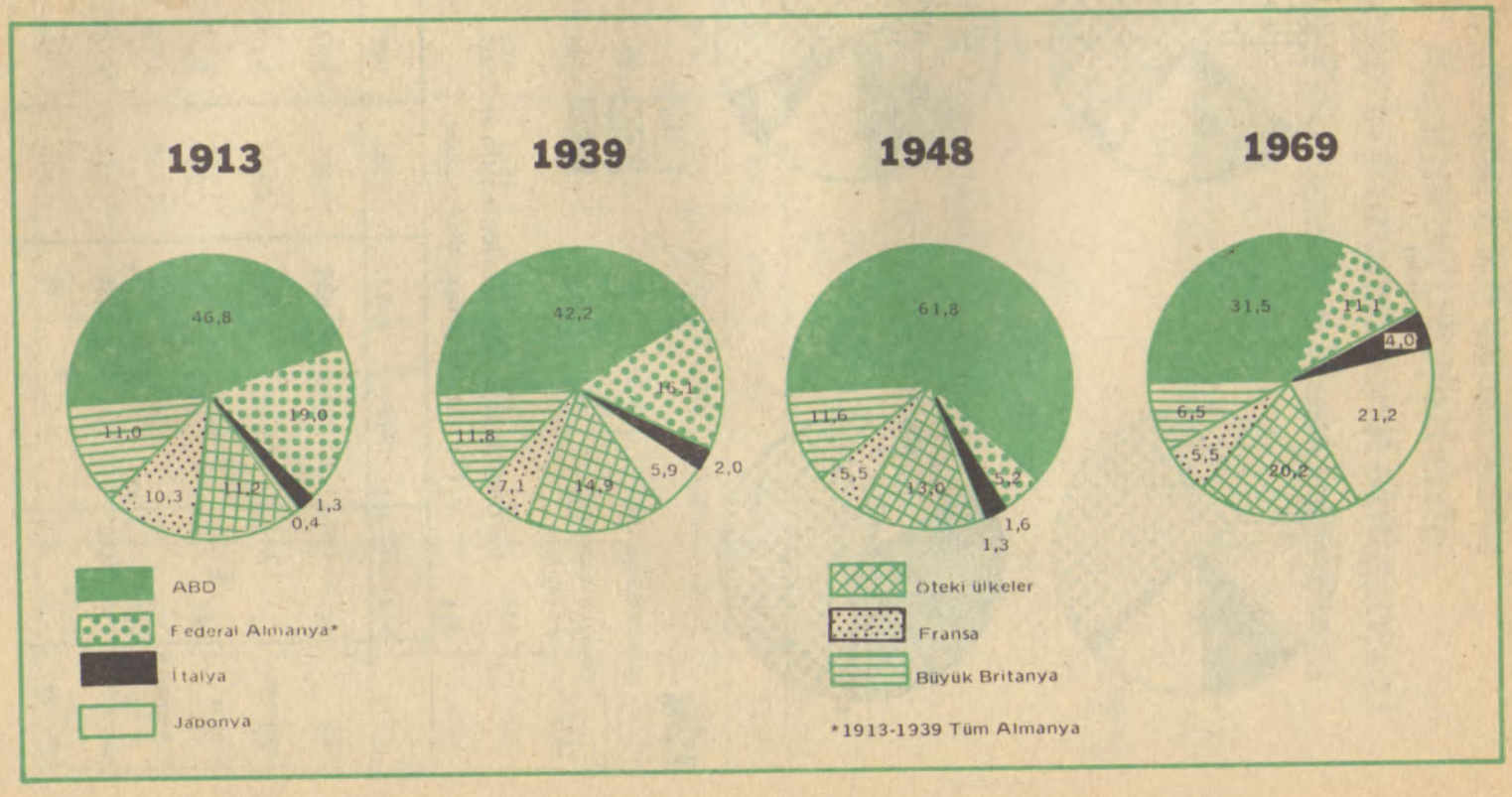

En önemli emperyalist ülkelerin yüzyılın başından buyana çelik üretimlerinin gelişmesi (1900 = 100)

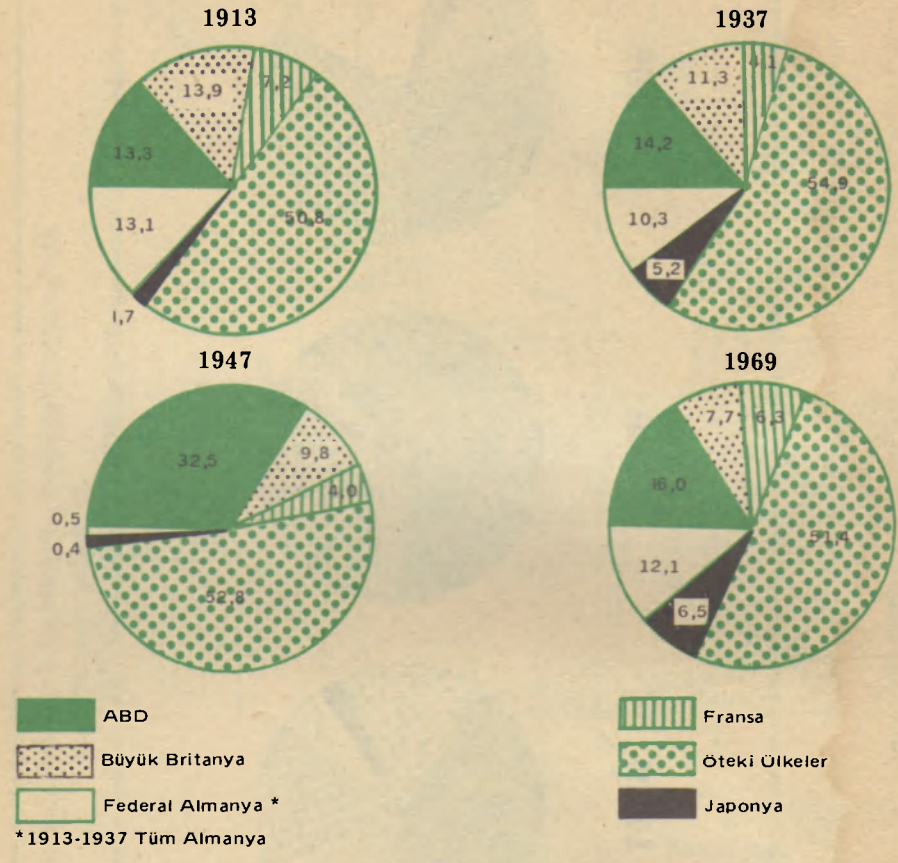
Kapitalist dünyanın çelik üretiminde belli başlı emperyalist ülkelerin payı

(Yüzde)

En büyük kapitalist ülkelerin kapitalist dünya ihracatındaki payı

(Yüzde)

*1913-1937 Tüm Almanya

En önemli kapitalist ülkelerin altın stokları

(Yıl sonu durumları; Milyon Dolar)

	1937	1948	1953	1959	1964	1968
ABD	12 790	24 399	22 091	19 507	15 471	10 892
İngiltere	4 141	1 611	2 263	2 514	2 138	1 474
Fransa	2 749	548	617	1 290	3 729	3 877
F.Almanya	—	—	325	2 637	4 248	4 539
İtalya	210	96	349	1 749	2 107	2 923
Japonya	18	3	18	244	304	356

Bugünkü Koşullarda Kapitalist Devletlerde Emekçilerin Durumunun Kötüleşmesi ve Sınıf Kavgasının Keskinleşmesi

"Önemli teknik ilerlemeye ve üretimin artmasına karşın, bugün hâlâ insanlığın çok büyük bir çoğunluğu kapitalist sistemde —özellikle azgelişmiş ülkelerde— yoksulluk içinde yaşamaktadır"

SED Programı
(s. 27)

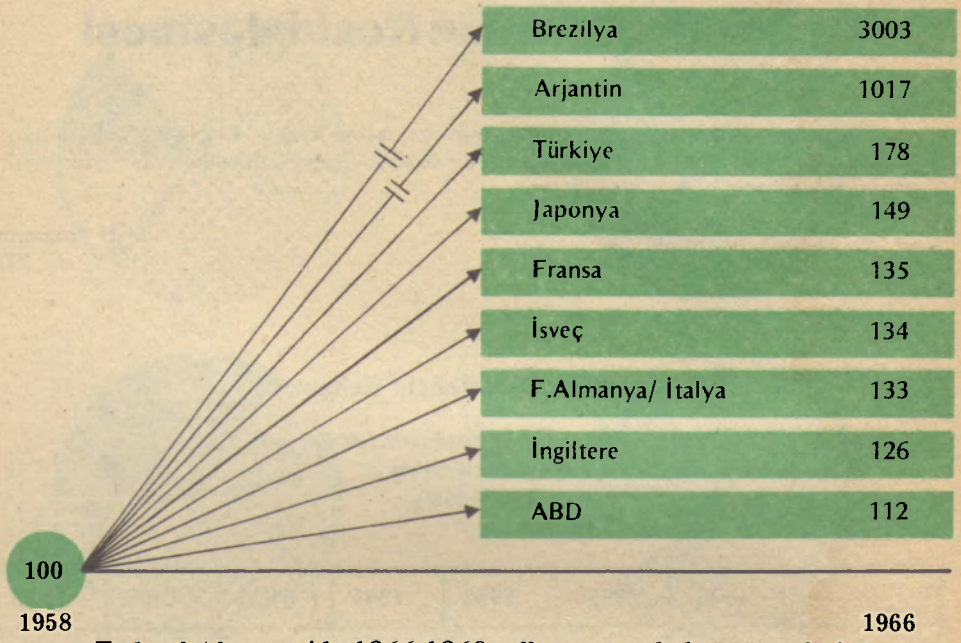
Kapitalizmde İşsizliğin Gelişmesi

1949-1969 yılları arasında on ülkede resmen işsiz olarak kaydedilenlerin sayısı
(1000 kişi)

	1948	1950	1955	1961	1965	1967	1969
ABD	2064	3234	2787	4806	3366	2975	2831
Kanada	103	185	244	469	280	315	382
B.Britanya	338	341	264	377	360	599	597
F.Almanya	604	1580	928	161	147	460	179
Fransa	78	153	159	112	141	196	223
İtalya	1792	1615	1913	1407	1286	1106	1020
Belçika	129	224	172	128	55	85	85
Hollanda	42	79	41	31	33	75	49
Japonya	242	436	680	390	390	630	570
Hindistan	225	314	647	1754	2527	2706	3070
	5617	8161	7385	9635	8585	9147	9006

Yaşamı Sürdürme Giderlerinin Artması

(1958 = 100)

Federal Almanya'da 1966-1968 yılları arasında brüt ücretlerin, gelir vergisi indirimlerinin ve yaşamı sürdürme giderlerinin gelişmesi (Yüzde olarak)

Bütün işçi ve memurların brüt ücretleri ve maaş tutarlarının artışı	% 6,8
Gelir vergisi indirimlerinin yükselişi	% 16,2
Fiyat yükselmeleri yoluyla yaşamı sürdürme giderlerinin artışı	% 3,3

Federal Almanya'da aile bütçeleri için yaşam düzeyi fiyat endeksi

(1962 = 100)

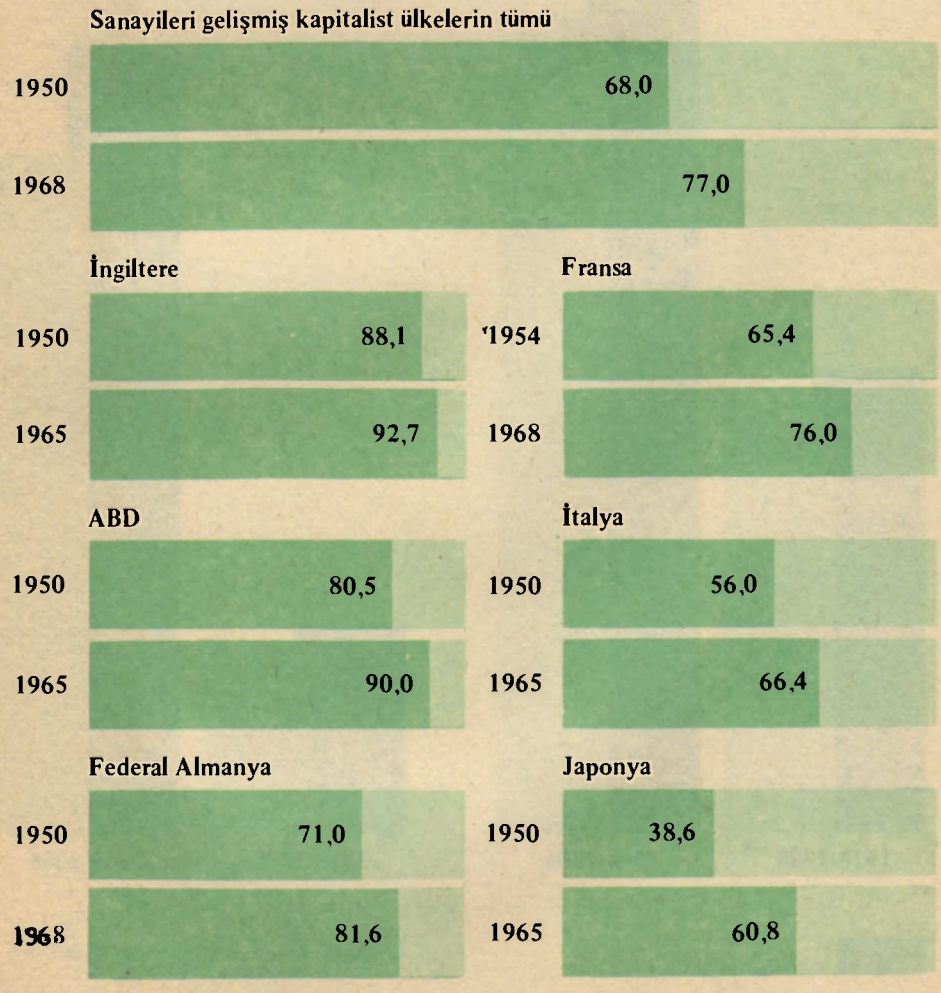
Yıl	Toplam	Bundan: Beslenme ve keyif verici maddeler	Elektrik gaz, yakıt	Ev Kiraları
1965	108,7	108,8	107,1	117,8
1967	114,6	112,1	109,9	135,7
1969	119,5	114,1	118,7	156,6
1970	124,2	118,5	125,7	162,9

"Tekellerin artan baskısı, konzernlerin, kârlarını güvence altına almak ve yükseltmek, silâhlanmanın artan yükünü işçi sınıfına yüklemek ve kâr getiren bir sermaye ihracına ulaşmak için, işçi sınıfına karşı sürdürdüğü yağma seferi, işçi sınıfını her zamandan çok saflarını birleştirmeye ve kapitalist sömürüye karşı savunmaya geçmeye zorlamaktadır. İşçi sınıfının ve öteki emekçilerin maddi durumlarını savunmak ve iyileştirmek için (sürdürdükleri) kavga, günümüzde artan bir önem kazanmıştır."

SED Programı
(s. 28)

Kapitalist Ülkelerde İşçi ve Memurların Sayısının Artması

(Tüm çalışan nüfus içerisinde işçi ve memurların yüzde olarak payı)

Kapitalizmin Genel Bunalım Döneminde İşçi ve Memur Grevlerinin Artması

